

RUCH FILOZOFICZNY

KWARTALNIK

z a ł o ż o n y p r z e z

KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

WYDAWANY PRZEZ POLSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE

T R E Ś Ć

J. J. Jadacki: W dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin Kazimierza Ajdukiewicza. — J. Makota: Sprawozdanie z IX Międzynarodowego Kongresu Estetycznego. — Recenzje i sprawozdania. — Autoreferaty z odczytów i wykładów. — Przegląd czasopism. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości bieżące.

T O M XXXIX

N U M E R 1

T O R U Ń 1 9 8 1

WYDANE Z ZASIŁKU POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Komitet Redakcyjny

ZARZĄD POLSKIEGO TOWARZYSTWA FILOZOFICZNEGO

Redaktor

Leon Gumański

Sekretarz Redakcji

Lech Witkowski

Korespondenci

Maria Gołaszewska (Kraków), Tadeusz Kubiński (Wrocław), Tadeusz Kwiatkowski (Lublin), Tadeusz Pawłowski (Łódź), Bogusław Wolniewicz (Warszawa)

ISSN-0035-9599

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet, Zakład Logiki

Rachunek czekowy: NBP Toruń, nr 87014-6578-132

Cena tomu w prenumeracie zł 125,— Cena niniejszego zeszytu zł 30,—

SPIS TREŚCI

	str.
Jacek J. Jadacki: W dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin Kazimierza Ajdukiewicza	1
Janina Makota: Sprawozdanie z IX Międzynarodowego Kongresu Estetycznego	9
Recenzje i sprawozdania	15
Bohdan Dziemidok: Teoria przeżyć i wartości estetycznych w polskiej estetyce dwudziestolecia międzywojennego (Ryszard Jadczak), s. 15. Elżbieta Paczkowska-Łagowska: Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego (Ryszard Jadczak), s. 17. Mieczysław Lubański: Filozoficzne zagadnienia teorii informacji (Stanisław J. Włodowski), s. 19. Ludwik Fleck: Genesis and Development of a Scientific Fact (Waldemar Voisé), s. 22. Henry Stoele Commager: The Empire of Reason. How Europe Imagined and America Realized the Enlightenment (Janusz Sztumski), s. 26. Karol Wojtyła: Sign of Contradiction (Janusz Sztumski), s. 28.	
Autoreferaty z odczytów i wykładów	29
Barbara Woźniakowska: Wkład Adolfa Lindenbauma w problematykę logik Łukasiewicza, s. 29. Marek Pałasiński: Teoria funkcji w pracach A. Lindenbauma, s. 30. Jan Woleński: J. Hossiasson-Lindenbaumowa o konfirmacji, s. 32, Max Urchs: Wielowymiarowe struktury Kripkego a funkcje przyczynowe, s. 34.	
Przegląd czasopism	37
Archiv fur Geschichte der Philosophie, s. 37a. The British Journal for the Philosophy of Science, s. 37a. Deutsche Zeitschrift fur Philosophie, s. 38a. Les Etudes Philosophique, s. 40a. Filosofia, s. 40b. Filozofskie Nauki, s. 41a. International Logic Review, s. 42b. Isis, s. 43b. Journal of Philosophical Logic, s. 43b. The Journal of Philosophy, s. 43b. Kant-Studien, s. 44a. Logique et Analyse, s. 45b. Philosophy of Science, 47a. Zeitschrift fur Philosophische Forschung, s. 47b.	

RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez

KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

wydawany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne

Komitet Redakcyjny: Zarząd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

Redaktor: Leon Gumański

Sekretarz Redakcji: Lech Witkowski

Jacek Juliusz Jadacki

W dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin

Kazimierza Ajdukiewicza*

Może się Państwu wydać dziwne, że ja — choć z Profesorem Ajdukiewiczem nie dane mi było już obcować — będę mówił o Ajdukiewiczu, a nie o dziele Ajdukiewicza. Kto wie, czy to, co powiem nie uzmysłowi tym z Państwa, którzy znali Ajdukiewicza, jak ich własne osobowości będą się miały do tego, co o nich będą kiedyś sądzić pokolenia wnuków.

* * *

W 1890 roku do domu wysokiego urzędnika skarbowego Bronisława Ajdukiewicza w Tarnopolu zawitało na raz dwóch filozofów: jednego trzeba było położyć na półkę, drugiego... do kołyski. Ten pierwszy filozof, przeszły, to był George Berkeley, którego *Traktat* ukazał się świeżo w przekładzie Feliksa Jezierskiego nakładem powstałej przed dziesięciu laty — tak wiele dla kultury polskiej zasłużonej i tak nierozważnie po siedemdziesięciu latach unieczynnionej — Klasy im. Mianowskiego. Ten drugi filozof, przyszły, to był syn pana radcy i jego ujmującej żony Magdaleny z Gärtnerów, Austriaczki rodem z Wiednia (jak babka jej

* Dla uczczenia pamięci Kazimierza Ajdukiewicza w dziewięćdziesiątą rocznicę Jego urodzin odbyło się w Warszawie wspólne posiedzenie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego oraz Polskiego Towarzystwa Semiotycznego. Przy tej okazji została nazwana imieniem Kazimierza Ajdukiewicza sala nr 13 Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego (Krakowskie Przedmieście 3), a nad jej wejściem odsłonięto pamiątkową tablicę ufundowaną przez członków obu towarzystw. Okolicznościowe przemówienia wygłosili Stefan Świeżawski i Jacek Juliusz Jadacki. Tekst poniższy jest w kilku miejscach zmienioną nieznacznie wersją drugiego z tych wystąpień.

przyszłej synowej) — Kazimierz Józef Stanisław, którego ów *Traktat* zwabi za kilkanaście lat na drogę dociekań filozoficznych.

Tymczasem państwo radcostwo przenoszą się z Tarnopola do Krakowa. Tam właśnie Kazimierz rozpoczyna naukę w Szkole Powszechnej św. Barbary. Kończy ją już we Lwowie, w III Gimnazjum Państwowym — egzaminem dojrzałości złożonym w 1908 roku. Kiedy w tym samym roku wstępuje na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jana Kazimierza, lekturę *Traktatu* Berkeleya ma już dawno za sobą, ale pytanie o rzeczywistość i przedmiotowość świata nie przestaje go dręczyć. Słucha wykładów Kazimierza Twardowskiego i Jana Łukasiewicza z filozofii, studiuje matematykę u Wacława Sierpińskiego, fizykę u Mariana Smoluchowskiego. Po czterech latach poszukiwań przybliża się zaledwie do uchwycenia swoistości przestrzennych rzeczywistości. Na podstawie rozprawy *O stosunku aprioryzmu przestrzeni u Kanta do kwestii genezy wyobrażenia przestrzeni* otrzymuje w 1912 roku doktorat z filozofii. Ma jednak poczucie niedostateczności swej wiedzy filozoficznej. Toteż w 1913 roku zdaje egzamin nauczycielski jedynie z matematyki; dopiero po pięciu latach, w 1918 roku, uzupełnia go (nb. w czasie urlopu wojskowego) filozofią i fizyką. Zanim to jednak nastąpi — nie podejmuje pracy nauczycielskiej, lecz wyjeżdża na dodatkowe studia na Uniwersytet w Getyndze. W roku akademickim 1913/14 słucha tam wykładów Edmunda Husserla, Adolfa Reinacha i Leonarda Nelsona z filozofii oraz Davida Hilberta i Edmunda Landaua z matematyki. Husserl wydał właśnie swe — jak się później okazało — najgłośniejsze dzieło *Idee czystej fenomenologii*. Hilbert prowadzi — jak zawsze z rozmachem — badania nad fizyką matematyczną. Nie Husserlowski program fenomenologii transcendentalnej przykuwa jednak jego uwagę, choć do Getyngi przyjechał m.in. pod wrażeniem *Dociekań logicznych*. Porywa go Hilbertowski program formalizmu logicznego, mimo że na razie pisze u Reinacha (w języku niemieckim) filozoficzny *Przyczynek do rozbioru pojęcia ruchu*. Program Hilbertowski daje o sobie wyraźniej znać dopiero w rozprawie *Z metodologii nauk dedukcyjnych* — przyjętej jako podstawa do habilitacji z filozofii w maju 1921 roku na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego.

MYŚLICIEL

Najdłużej, bo mniej więcej jedną trzecią wieku, spędził Ajdukiewicz we Lwowie. Mieszkał tam pod numerem 11A, przy ulicy noszącej imię Józefa Supińskiego, ekonomisty i filozofa zmarłego w trzy lata po przyjściu na świat naszego myśliciela. Ten to Supiński był zdania, że:

Nierozum jest szkodliwszym często od niegodziwości; przeciw niemu nie ma broni odpowiedniej, środka właściwego. Rozum nie wyjdzie tu zwycięsko, jest szablą odeskakującą od skóry nosorożca; bo nierozum wierzy w pozory i wciąga innych w pozory, które czas dopiero odślania i niszczy.

Ajdukiewicz znał tę wypowiedź zapewne, wszak w bogatym księgozbiorniku jego ojca znajdowało się drugie wydanie pięciotomowych *Pism* zajadłego pozytywisty.

Twórczość filozoficzna [...] wynika ze swoistego niepokoju, trapiącego tych, których wzrok sięga daleko i szeroko. [...] Był [on] bowiem [...] metafizykiem rasowym.

Tak pisał Ajdukiewicz o Mścisławie Wartenbergu. I dodawał następnie:

Będąc zaś [metafizykiem], nie otaczał się nigdy mgławicą niezrozumiałych słów, poza którymi ukrywać się może zarówno prawdziwa głębia, jak i chaotyczna pustka. Przeciwnie, pisał i mówił [...] jasno i zrozumiale dla każdego.

Wbrew głosom tych, co uważają Ajdukiewicza za minimalistę w filozofii, był on w istocie takim właśnie wytrawnym metafizykiem, próbującym ogarnąć wszystkie wielkie problemy filozoficzne — nawet za cenę pewnej ogólnikowości. Jakże często pojawiają się w jego pracach oświadczenia:

Nie zamierzałem [...] rozwiązywać jakiegokolwiek zagadnienia, nie chciałem też precyzować żadnych pojęć. Pragnąłem natomiast naszkicować [podkreślenie moje, JJJ] problematykę [...] w całej jej rozciągłości.

Jakże często powtarza się zastrzeżenie o „surowym szkicu rozważań, dalekim od gruntownego opracowania”, o „surowej próbie”, o „szkicowaniu”, o „próbce [tylko] rozwiązania zagadnienia”. Czy to są zastrzeżenia minimalisty?

Cóż to za minimalista, który zabiera głos w metafizycznych sprawach istnienia (1920, 1949), i czasu (1921, 1947, 1963), i przestrzeni (1912), i substancji (1930, 1931), i materii (1948), i uniwersaliów (1932, 1935), ba, nawet duszy (1934), i zmiany (1948) i celowości (1933)? Cóż to za minimalista, który rozważa zasadność idealizmu (1949), zwłaszcza transcendentnego (1913, 1937)? Cóż to za minimalista, który dokonuje wielokrotnego rozbioru takich zagadnień epistemologii, jak prawdziwość (1927, 1949), przedmiotowość (1931) i rozumność poznania (1958), empiryzm (1936, 1964), doświadczenie (1934, 1947, 1962) i analityczność (1966), i status epistemologii w ogóle (1948)? A prace, w których się na te tematy wypowiada, to nie są jakieś drobne przyczynki; w każdej z nich przynajmniej dotknięte są sedno sprawy, podstawa poglądu, istota zagadnienia.

Michał Wiszniewski powiedział dawno temu:

Do filozofii potrzeba wytrzymałej uwagi, daru obserwacji, cierpliwości w rozkładaniu myśli i rozumu głęboko wgrzebywać się lubiącego.

Ajdukiewicz był właśnie: chłodnym racjonalistą o „wytrzymałej uwadze”, rzadkim prekursorem o „darze obserwacji”, wytrwałym analitykiem o „cierpliwości w rozkładaniu myśli” i — by użyć określenia Tadeusza Kotarbińskiego — niezwykłym *profundystą* o „rozumie głęboko wgrzebywać się lubiącym”.

Nie mam zamiaru, jak zapowiedziałem, dokonywać przeglądu, a tym bardziej oceny filozoficznego, a już zwłaszcza logicznego dorobku Ajdukiewicza. Zrobili to po części inni: T. Kwiatkowski, J. Woleński, I. Dąb-ska, J. Vetulani, J. Karpiński, M. Kokoszyńska, Z. Czerwiński, H. Skolimowski, S. Zamecki, J. Pelc, P. Brykczyński, a nade wszystko L. Borkowski. Zresztą Ajdukiewicz nieraz poddawał swoje poglądy drobiazgo-

wej samoocenie i właściwie niewiele w tej mierze pozostaje do zrobienia, gdyby ktoś chciał się ograniczyć tylko do „konserwacji” jego osiągnięć.

Jakkolwiek w końcu ta ocena by wypadła, nie można pomówić Ajdukiewicza o sprzeniewierzenie się któremuś z trzech naczelnych przykazań szkoły lwowsko-warszawskiej:

1. „myśl tak, abys dobrze wiedział, o czym myślisz”;
2. „mówi tak, abys nie tylko dobrze wiedział, o czym mówisz, ale także tak, żebyś miał pewność, że ten, do kogo mówisz, słuchając cię uważnie, będzie myślał o tym samym, co i ty”;
3. „cokolwiek twierdzisz, twierdź z taką stanowczością, na jaką pozwala siła logiczna twojej argumentacji”.

NAUCZYCIEL

Przytaczany już Wiszniewski zwrócił niegdyś uwagę na to, że: „Nauczyciel obok pracowitości i nabytej już nauki powinien mieć dar, dość rzadki w ludziach, jasnego porządkowania myśli”. Ajdukiewicz — nauczyciel z Bożej łaski, „człowiek uniwersytetu” — posiadał ten dar z pewnością.

Pracę nauczycielską rozpoczął w roku szkolnym 1919/20 jako profesor Gimnazjum im. Stefana Batorego (dawnego III Gimnazjum Państwowego) we Lwowie. W roku 1922 i później prowadził cykle wykładów na kursach dokształcających dla nauczycieli szkół średnich i seminariów. Tegoż roku rozpoczął wykłady na Uniwersytecie Jana Kazimierza — po przeniesieniu docentury uzyskanej uprzednio na Uniwersytecie Warszawskim. 22 stycznia 1924 roku Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego podejmuje uchwałę o powołaniu go na katedrę filozofii po Janie Łukasiewiczu. W październiku 1925 r. zostaje mianowany także profesorem nadzwyczajnym. W 1928 roku powraca jednak do Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie wykłada filozofię aż do 1939 roku, od 1934 roku — jako profesor zwyczajny. W latach 1940/41 i 1944/45 jest profesorem fizyki w działającym wtedy w miejsce Uniwersytetu Jana Kazimierza ukraińskim Uniwersytecie im. Iwana Franki. Po II wojnie światowej przenosi się ze Lwowa do Poznania i w grudniu 1945 roku zostaje kierownikiem katedry teorii i metodologii nauk na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Adama Mickiewicza. W 1954 roku osiada w Warszawie, gdzie od 1955 roku do 1 października 1961 roku (tj. do przejścia na emeryturę) prowadzi wykłady i seminaria jako kierownik katedry logiki II.

O Ajdukiewiczu-nauczycielu można powiedzieć, że był wykładowcą — a nie belfrem, wychowawcą — a nie mentorem, społecznikiem — a nie aktywistą z tych, co tak

Grzęzną w piachu życia organizacyjnego, [że] — jak wyraził się gdzieś Tadeusz Kotarbiński — wciąga ono [ich] coraz głębiej, aż wreszcie piach dostaje się [im] do mózgu, powodując wyjałowienie.

Był krzewicielem wiedzy (w prelekcjach radiowych i artykułach popularnych) — a nie fanatycznym misjonarzem.

Ajdukiewicz-wykładowca. Jego wykłady były łatwe, bo staran-

nie przemyślane (uporządkowane, jasne, ciekawe) — nigdy płytkie. Mówił chodząc po sali i nie patrząc na słuchaczy. Cieczył się niepomrotnie, gdy wykład poszedł gładko: „Udał mi się wykład, chłopcy!” — mówił wtedy radośnie do asystentów.

Jego podręczniki wciągały nie tylko początkujących, bo były w pewien sposób odkrywczе — nigdy nie stanowiły prostego zestawienia cudzych osiągnięć. „Całe życie — wyznawał — [w gruncie rzeczy] pisałem podręcznik logiki elementarnej.” I propedeutyki filozofii — dodajmy.

Ajdukiewicz-wychowawca. Mógłby z powodzeniem służyć za wzór opiekuna społecznego. Podobnie jak Twardowski.

Cele [...] wychowania widział jasno: jako ideały wysuwał kult prawdy, kult sprawiedliwości, stawianie dobra społecznego ponad dobrem własnym.

I jak tamten „wychowywał [...] przede wszystkim przez przykład własnego postępowania”.

Rozlegają się co pewien czas głosy o zmierzchu szkoły lwowsko-warszawskiej. A niech taki czarnowidz pochyli się nad *Rozprawami logicznymi. Księgą pamiątkową ku czci Kazimierza Ajdukiewicza*. Cóż tam są za nazwiska? No właśnie, coż tam są za nazwiska! Powiedzmy lepiej: nie ma tam nazwisk, których adresat *Księgi* mógłby się wstydzić. „Żaden z moich przyjaciół nie jest oportunistą” — zdanie to — to nie tylko przykład z jednego z ćwiczeń w Ajdukiewiczowskim podręczniku logiki.

Uczniowie Ajdukiewicza: lwowscy — H. Mehlberg, M. Kokoszyńska, S. Łuszczewska, S. Świeżawski, Z. Schmierer; poznańscy — R. Suszko, J. Giedymin, Z. Czerwiński, A. Malewski; warszawscy — po części A. Nowaczyk, W. Marciszewski; jego podopieczni i współpracownicy: W. Auerbach, Z. Ziemiński, K. Szaniawski, M. Przełęcki, T. Pawłowski, J. Pelc, T. Batóg, H. Mortimer. Lista niepełna... Prosi się, żeby tych podopiecznych nazwać „ulegliwymi” — bo mogli polegać na swoim opiece, a ni mogli nie ulec jego wpływom.

Ajdukiewicz-społecznik, organizator. To on założył wraz z Romanem Ingardenem międzynarodowe czasopismo filozoficzne „*Studia Philosophica*” (1935—1951), a później już sam — „*Studia Logica*”, których redaktorem naczelnym był do śmierci (1953—1963). To on powołał do życia Zakład Logiki IFiS PAN (i kierował nim w latach 1956—1961), a w jego odrębnie prowadził cotygodniowe seminaria w Warszawie i we Wrocławiu, dwa — trzy razy w roku ogólnopolskie zjazdy logików, pamiętne Międzynarodowe Kolokwium Metodologii Nauk w Warszawie (18—23 IX 1961). To jemu zawdzięczamy utrzymanie logiki w uniwersyteckich programach. To on był twórcą planów badań logicznych tak dobrze obmyślanych, że całą powojenną twórczość wydawniczą w dziedzinie logiki możemy uważać za urzeczywistnienie punkt po punkcie tych planów.

OBYWATEL

Ostatnią pracą Ajdukiewicza wydaną przed II wojną światową była rozprawa *O sprawiedliwości*; pierwsza po wojnie nosiła tytuł *Co to jest wolność nauki*.

Był Ajdukiewicz prawym obywatelem. Jako Polak — tolerancyj-

ny patriota. Jako członek społeczeństwa — dbały o godność własną i wolność powszechną. Jako jednostka — głoszący i urzeczywistniający ideał życia pracowitego: także jako środka do osiągnięcia radości. Jako odbiorca dostojeństw — zachowujący poczucie sprawiedliwości.

Ajdukiewicz-patriota. W niewiele dni po wybuchu I wojny światowej jako dwudziestoczteroletni poddany cesarza Franciszka Józefa zostaje zmobilizowany do armii austriacko-węgierskiej i skierowany na pogranicze austriacko-włoskie. Za wyprowadzenie zagazowanych towarzyszy z rozbitego schronu na płaskowyżu Lavarone (Trentino) otrzymuje Srebrną Odznakę Waleczności. Potem bierze udział w walkach pod Asiago i — jesienią 1917 roku — w dolinie Adygi. Latem 1918 roku ze względu na zły stan zdrowia przeniesiony zostaje do baterii zapasowej w Krakowie; 31 października tegoż roku na rozkaz pułkownika Bolesława Roji przejmując nad nią dowództwo w imieniu Wojska Polskiego.

Od tej chwili ma poczucie udziału w *bello iusto*, jak przed wiekiem prawie — inny filozof-artyleryzista, uczestnik powstania listopadowego — Karol Libelt. Wszak „naród zagrożony jest w żywotnych funkcjach swoich, w całości, niepodległości i wolności”. W dniach 7—13 listopada 1918 roku Ajdukiewicz zestawia w Krakowie pociąg pancerny nazwany później „Odsieczą” i stacza na nim do września 1919 roku wiele utarczek z oddziałami ukraińskimi w okolicach Lwowa. 7 lipca 1920 roku zgłasza się ponownie do służby wojskowej i dowodząc baterią artylerii górskiej bierze udział w wojnie polsko-radzieckiej — najpierw w bitwie warszawskiej, później w walkach na froncie południowym.

Dopiero 2 listopada 1920 roku opuszcza w stopniu kapitana wojsko na zawsze. Jest już wtedy — dodajmy — od siedmiu miesięcy żonaty z Marią, z wykształcenia filologiem klasycznym, córką Kazimierza Twardowskiego.

W czasie nocy okupacyjnej, która nastąpiła po klęsce wrześniowej, staje do walki na innym, ale jakże w naszym kraju często otwieranym froncie: walki o przetrwanie duchowe. Jak niejeden świątły Polak za parawanem zarobkowej pracy nie wzbudzającej podejrzeń u okupantów oddaje się podziemnemu nauczaniu: w latach 1941—1944 pracując oficjalnie w jednej z rzeźni lwowskich — służy potajemnie swoją wiedzą polskiej młodzieży Lwowa.

O tolerancji Ajdukiewicza pięknie powiedział kiedyś Stefan Świeżawski. Że w czasach lwowskich rozmowy w jego najbliższym otoczeniu były czymś w rodzaju dialogu „inter Judaeum, philosophum et christianum”. Wobec jednego tylko był nietolerancyjny: wobec wszelkiego niechlujstwa w myśleniu.

Ma godność ten, kto umie bronić [...] uznanych przez się wartości [...] i kto oczekuje z tego tytułu szacunku ze strony innych — napisała Maria Ossowska.

Takimi wartościami dla Ajdukiewicza była przede wszystkim niezależność i wolność uczonego i nauki w ogóle. Sam pisał o Twardowskim:

Był [...] wrogiem wszelkiej skodyfikowanej i zdogmatyzowanej konfesji, i uważał za rzecz niegodną naukowca przynależenie do jakiegokolwiek organizacji, której członków obowiązywałoby wyznawanie pewnych twierdzeń bez względu na to, czy są, czy też nie są uzasadnione.

Słowa te odnosiły się w równym stopniu do niego samego. Żądał

dla nauki i zabiegał o cztery wolności: wolność słowa, myśli, problematyki i metody.

Piastował wiele godności. Był członkiem-korespondentem, a potem członkiem czynnym (1947—1952) PAU. Na lata 1948/49—1951/52 wybrano go rektorem Uniwersytetu Poznańskiego. Nieraz to zdarzało się w Polsce, że w latach trudnych powierzano ten urząd filozofowi. Wszak trzydzieści pięć lat przedtem, w ciężkich latach I wojny światowej (1914—1917) rektorem Uniwersytetu Jana Kazimierza obrano jego teścia, Twardowskiego. Sto czterdzieści lat wcześniej, w czasie wyniszczających naród wojen napoleońskich, Jan Śniadecki — którego Ajdukiewicz miał za jedną z „najjaśniejszych myślicy głów swojej epoki w Polsce” — rektorował Akademii Wileńskiej. Jak dzięki Śniadekiemu nauka wileńska, jak dzięki Twardowskiemu środowisko lwowskie, tak dzięki niezłomnej postawie Ajdukiewicza społeczność naukowa i studencka Uniwersytetu Poznańskiego za jego rządów doznała stosunkowo mało wstrząsów i krzywd.

Po rozwiązaniu PAU został mianowany członkiem rzeczywistym PAN od chwili jej powstania (1952). Był wicedyrektorem do spraw naukowych IFiS PAN (1955—1961), członkiem prezydium Komitetu Nauk Filozoficznych i Socjologicznych PAN (1960—1963), przewodniczącym Sekcji Uniwersytetów w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego, członkiem Komitetu Redakcyjnego Biblioteki Klasyków Filozofii. Zasiadał we władzach Polskiego Towarzystwa Filozoficznego — w Zarządzie Głównym, w Zarządzie Oddziału Poznańskiego, w Zarządzie Oddziału Warszawskiego, w Sekcji Logiki przy Zarządzie Głównym; we władzach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk jako przewodniczący Wydziału Filologiczno-Filozoficznego; we władzach Międzynarodowego Związku Historii i Filozofii Nauk; był też członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego.

Wcześniej zaczęto go cenić nie tylko w polskim świecie naukowym. Był uczestnikiem międzynarodowych kongresów filozoficznych w Oksfordzie (1930 r.), Pradze (1934 r.), Paryżu (1935 r.). Odbył podróże naukowe do Wielkiej Brytanii (marzec 1949 i 1959 r.), Austrii (listopad 1957 r.) i Stanów Zjednoczonych (marzec—czerwiec 1959 r.). Wyrazem uznania światowego było m.in. członkostwo Międzynarodowego Instytutu Filozoficznego, zaproszenie do Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Logique et Analyse”, nadanie doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu w Clermont-Ferrand (promocja odbyła się 2 VI 1962 roku z okazji trzechsetlecia śmierci B. Pascala). Także Uniwersytet Adama Mickiewicza uchwałą Senatu z 4 II 1963 roku postanowił nadać mu doktorat honorowy. Niestety promocja wyznaczona na 18 V 1963 roku nie doszła już do skutku. Miał liczne odznaczenia państwowe, m.in. Krzyż Komandorski i Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu *Polonia Restituta*.

„Ścisła sprawiedliwość wymaga — pisał — aby nikomu nie dawać ani więcej, ani mniej, niżby mu się należało. [...] Ścisłej sprawiedliwości [...] domagamy się od tego, kto występuje jako mandatariusz innej osoby, w której imieniu dobrem lub złem szafuje.” Piastując tyle godności przestrzegał Ajdukiewicz tej zasady z całą bezwzględnością. Przychodziło mu to tym łatwiej, że w jego wypadku — jak to ująłby pięknie Boecjusz — „nie z godności na cnoty, ale z cnót na godności spływał zaszczyt”.

CZŁOWIEK

A cóż to był za człowiek ten myśliciel, nauczyciel i obywatel? Dzielił ponoć ludzi na szlachetnych i nikkzemnych, „synów szlachcica” i „synów stróża”. Wywołajmy postać człowieka szlachetnego — nigdy nie widzianego.

Oto powierzchowność. Słusznego wzrostu — ale nie szczupły; przeciwnie — barczysty, dobrze zbudowany (w młodości grał w piłkę nożną jako bramkarz). O obliczu poważnym — ale nie pochmurnym; przeciwnie — jaśniejącym raz po raz ciepłym uśmiechem.

Oto usposobienie. Władcze — ale nie wyniosłe; przeciwnie — życzliwe: kresową serdecznością, prostodusznością, dobrocią, ale i otwartością — także w mówieniu niemiłych prawd. Surowe — ale nie twarde; przeciwnie — wyrozumiałe: dobre, przyjacielskie, ludzkie.

Oto dusza. Chwiejna — ale nie kapryśna; przeciwnie — wrażliwa na zewnętrzne podniety: na piękno świata (wakacje w Poroninie) i wytwory ludzkie (monumentalną muzykę L. van Beethovena i R. Wagnera). Odważna obywatelską niezłomnością i żołnierską śmiałością — ale nie popędliwa; przeciwnie — opanowana i rozważna.

Oto umysłowość. Wszechstronna — ale nie zadufana; przeciwnie — nieufna wobec samej siebie. Chłonna — ale nie rozproszona; przeciwnie — niepospolicie skupiona.

Nie jest że to po prostu powierzchowność, usposobienie, dusza, umysłowość cesarza — jak sam siebie pozwalał nazywać? Ten to człowiek — powtórzmy na zakończenie za Ludwikiem Borkowskim:

Był jednym z najważniejszych [...] filozofów swego pokolenia. Był też głównym organizatorem pracy badawczej i dydaktycznej w zakresie logiki w Polsce w okresie powojennym. Był wreszcie człowiekiem o dużych zaletach osobistych, o zaletach charakteru, które wytrzymały, próbę czasów, co były probierzem wartości ludzkich charakterów.

* * *

Poeta powiada:

Pokłon złożyliśmy ludziom minionym
I dom swój odtąd mieliśmy w historii.

W imię Ajdukiewicza nie dopuszczajmy do TEGO DOMU, do tej sali, która od dzisiaj nosić będzie imię Profesora — nierzetelności zniewolenia, bałamuctwa i mętniactwa. W myśleniu — i w działaniu.

Janina Makota

Sprawozdanie z IX Międzynarodowego Kongresu Estetycznego

W dniach od 25—30 sierpnia 1980 r. odbył się w Dubrowniku (Jugosławia) IX Międzynarodowy Kongres Estetyczny pod hasłem „Physis — Techne — Poiesis”. Kongres miał być poświęcony rozważaniom nad twórczością artystyczną, który to problem, choć bardzo ważny, wydawał się najmniej opracowany. W perspektywie spojrzenia na twórczość z różnych możliwych punktów widzenia — zaraz w pierwszym okólniku rozesłanym do wszystkich potencjalnych uczestników Kongresu zaproponowano utworzenie sekcji, które rozważałyby następujące zagadnienia: 1. Fenomen twórczości; 2. Twórczość artystyczna i natura; 3. Tradycja i innowacja; 4. Twórczość artystyczna i kody; 5. Twórczość artystyczna i dogmaty; 6. Twórczość artystyczna i praca; 7. Twórczość artystyczna i technologia; 8. Twórczość artystyczna indywidualna i zbiorowa; 9. Twórczość artystyczna i autonomia; 10. Potrzeba sztuki we współczesnym świecie; 11. Twórczość artystyczna i instytucje kulturalne; 12. Twórczość artystyczna i wychowanie; 13. Twórczość artystyczna i historyczność: różnorodność kultur; 14. Twórczość artystyczna i estetyka; 15. Varia poetica.

Można się zastanawiać nad tym, czy powyższe propozycje tematyczne istotnie wyczerpują wieloaspektowe zjawisko twórczości. Jeżeli tak, powinno to być znaleźć odbicie w tematyce nadesłanych komunikatów, oczywiście przy założeniu, że wielka ilość uczestników spontanicznie dostrzeże wszystkie strony zjawiska. W każdym razie można zauważyć, że więcej miejsca przewidziano dla omówienia zewnętrznych uwarunkowań twórczości niż dla rozważenia samej istoty procesu twórczego.

Przeglądając akta Kongresu (*Proceedings of the 9th Intern. Congress of Aesthetics. Physis — Techne — Poiesis. The Creativity and the Human World*, Beograd 1980, t. 1—2) oraz program, i próbując przydzielić zawarte w nich komunikaty do przewidywanych sekcji, stwierdzamy ich nierównomierny rozrzut. Najwięcej komunikatów dotyczy fenomenu twórczości, w szerokim jednak ujęciu. Przykładowo wymienić tu można następujące prace: C. Barrett (Anglia): *Intention, Prediction and Creativity*; F. M. Berenson (Anglia): *Artistic creation and imagination*; D. Brook (Australia): *How can we do what we can't (yet) do?*; R. B. Cantrick (Stany Zjednoczone): *Creation and necessity*; M. Dimitrova (Bułgaria): *Psychologie de la création artistique*; M. Duffrenne (Francja): *Aujourd'hui encore, la création*; J. Fisher (Stany

Zjednoczone): *Pleasure and Creativity*; K. von Fritz (RFN): *Schöpfer-tum und Erkenntnis*; D. Ghise (Rumunia): *Noesis et poiesis*; C. R. Hausman (Stany Zjednoczone): *Creativity: The evolution of value*; M. Ilić (Jugosławia): *Creation as communication with one's own self*; T. Kuklinkova (Czechosłowacja): *Zur Frage der Spezifität des ästhe-tischen Schöpfertums*; J. Makota (Polska): *The artistic creation*; Mc Cormick (Kanada): *Aesthetic truth and creativity*; T. Norden-stam (Norwegia): *On the logic of creative processes*; M. Ovsjannik-ov (ZSRR): *Mirovozzrenie i chudożestvennoe tvorčestvo*; J. Parain Vial (Francja): *Créativité et spontanéité ou de l'origine de l'inspiration*; T. Pa w ł o w s k i (Polska): *Chance and creativity*.

Komunikaty, które można by zmieścić w dalszych sekcjach, są ra-czej nieliczne, po kilka na każdą sekcję, a nawet mniej. O stosunku twórczości artystycznej do natury pisali m.in.: D. W. Crawford (Sta-ny Zjednoczone): *Aesthetic creativity and appreciation of nature*; M. Go-ł a s z e w s k a (Polska): *Créativité et nature*; T. Masunari (Japonia): *Zur raison d'être des Natur- und Kunst-systems*. Sporo zainteresowania wzbudził temat innowacji w sztuce, jak o tym świadczą następujące ko-munikaty: S. J. Cohen (Stany Zjednoczone): *The arabesque: tradition and innovation* (temat raczej wąski); V. Grinin (ZSRR): *Social'nye i gnoseologiczeskie aspekty chudożestvennogo novatorstva*; E. Gueret de Keyser (Belgia): *Rupture et tradition*. Kody interesowały w sposób wyraźny tylko jedną osobę: A.-M. Goudron (Francja): *Créativité et codes*. To samo można powiedzieć o dogmatach: A. Erjavec (Jugosła-wia): *Creativity and dogma*; a także o pracy: I. Janosi (Rumunia): *Kunst — Schöpfung — Arbeit*.

Na temat twórczości i technologii pisali m.in.: H. Davis (Francja): *Création et technologie*; J. Kabele (Czechosłowacja): *Artistic creation and problems of computer aided industrial design*; M. Snoeyenbos (Stany Zjednoczone): *Creating and understanding technological art*. Twórczością indywidualną i zbiorową zajmowali się m.in.: N. Blumen-kranz (Francja): *La création collective dans les groupes de plasticiens*; J.-Y. Bosseur (Francja): *De l'individuel au collectif dans le jeu mu-sical*; P. Kivy (Stany Zjednoczone): *The myth of artistic singularity*.

W aktach Kongresu nie ma ani jednego komunikatu, który zaj-mowałby się twórczością artystyczną i autonomią (jakkolwiek *de facto* wygłoszono potem odpowiedni odczyt), ani komunikatu na temat twórczości artystycznej i instytucji kulturalnych. Bardzo ogólny temat „Po-trzeba sztuki we współczesnym świecie” był reprezentowany przez wiele komunikatów, wśród których wymienić można m.in.: M. Breazu (Ru-munia): *La nécessité de l'art dans la société moderne*; M. Klivar (Cze-chosłowacja): *The need for multi-media art in the modern world*; Sh. Richmond (Stany Zjednoczone): *On the role of art in a scientific culture: some remarks on the „two-cultures” problem*.

Powiązanie twórczości artystycznej z wychowaniem interesowało kil-ku autorów, m.in.: S. Baratto (Włochy): *Teoria e verifica sperimentale sul rapporto arte-educazione-creatività*; I. Wojnar (Polska): *Créa-tion — créativité — éducation*. Na historyczny aspekt twórczości zwrócili uwagę m.in.: N. Aradi (Węgry): *Schöpfer-tum und Geschichtlichkeit*; G. Prestipino (Włochy): *La storicità dell'arte nell'estetica filosofica*.

Pod niezbyt precyzyjnie określoną sekcję 14 podciągnąć można komunikaty w rodzaju: R. Hillgärtner (RFN): *Bemerkungen zum Zusammenhang von Kultur, Schöpfungertum und Ästhetik*. Wreszcie „Varia poetica” objęłyby szereg zagadnień marginalnych.

Jest jeszcze spora ilość komunikatów, które nie mieszczą się w żadnej z proponowanych sekcji. Niektóre z nich omawiają zagadnienia historyczne, inne są wyrazem specyficznych zainteresowań autorów. Trudno cytować wszystkie tytuły, przykładowo wymienić można następujące: R. Argyraki (Grecja): *Constraint of form in the art of dancing in our times*; K. Aschenbrenner (Stany Zjednoczone): *The use of universals in art history*; Ju. Borev (ZSRR): *Sistema estetičeskich zakonov*; N. Chronis (Grecja): *The synthesis of form and content as a main factor in the function of the work of art*; B. Dziemidok (Polska): *On the specificity of emotions evoked by the work of art*; P. Emannelle (Włochy): *Sugli ambiti di applicazione della microestetica semiotica*; J. M. Hanak (Stany Zjednoczone): *The Art of Poetic Translations. Methods, purposes, frustrations*; L. Krukowski (Stany Zjednoczone): *Can an art-work cease being art?* D. Lackey (Stany Zjednoczone): *The aesthetic foundations of axiology*; S. Morawski (Polska): *Some thoughts on the end of aesthetics*; G. Sircello (Stany Zjednoczone): *Experiences of transcendence evoked by art*; A. D. Skiadas (Grecja): *Wahrheit und Lüge in der antiken Poesie*.

Być może, że organizatorzy Kongresu zdali sobie sprawę z tego, że dostarczony materiał tylko częściowo daje się wtłoczyć w ramy proponowanych sekcji. W tym wypadku można było postąpić dwojako: albo odrzucić komunikaty nie na temat, albo zmienić układ sekcji. Wybrano drugie rozwiązanie, przewidując następujące grupy dyskusyjne: Fenomenologia i twórczość; Estetyka i semiotyka; Hermeneutyka i estetyka; Estetyka marksistowska i twórczość; Potrzeba sztuki we współczesnym świecie; Tradycja i innowacja; Twórczość i wychowanie; Twórczość i technologia; Twórczość i estetyka orientalna; Twórczość i starożytni Grecy; Twórczość i autonomia; Twórczość indywidualna i zbiorowa; Szkoła frankfurcka i estetyka; Twórczość w muzyce i w teorii muzycznej; Twórczość i język estetyki.

Organizacja Kongresu przedstawiała się następująco:

I. Uroczyste otwarcie Kongresu z udziałem przedstawicieli władz. W prezydium zasiadli m.in.: Jan Aler (przewodniczący Międzynarodowego Komitetu), Harold Osborne, Tomonobu Imamichi, M. Ovsjannikov oraz Milan Damjanović (przewodniczący Komitetu Narodowego). Przemawiając w imieniu władz Prof. dr Stipe Šuvar wyraził wiarę w lepszą przyszłość ludzkości nie tylko w zakresie ekonomii, ale także w zakresie ludzkiej twórczości. Zakładał przy tym szerokie pojęcie twórczości, mogące mieć zastosowanie nie tylko w sztuce, ale także w innych dziedzinach życia: w nauce, technice itd. Podkreślił też, że w dzisiejszej sytuacji ludzkości potrzebne są zmiany nie w szczegółach, ale bardziej całościowe. Z kolei przedstawiciel władz miejskich nawiązał do wielkich postaci w historii kultury Jugosławii i wskazał na Dubrownik jako na pomnik twórczości realizującej się przez wiele stuleci. Dopełnieniem ceremonii otwarcia Kongresu był odczyt J. Alera, w którym autor mówił m.in. o trzech modelach sztuki i trzech modelach estetyki.

II. We wszystkich następnych dniach (z wyjątkiem jednego wolnego

przedpołudnia) odbywały się przed południem sesje plenarne, a po południu — sesje z odczytami specjalnymi oraz, równolegle, posiedzenia poszczególnych sekcji. Na sesjach plenarnych przedstawiano po kilka odczytów. Wyznaczony na dany dzień koordynator rozpoczynał dyskusję, która toczyła się najpierw między autorami odczytów, a następnie obejmowała stopniowo głosy z sali. Ta sama procedura powtarzała się — w mniejszym gronie — na sesjach popołudniowych. Wieczorem odbywały się jeszcze dodatkowe odczyty połączone z dyskusją.

W sumie program był bardzo przeładowany, co wywoływało zmęczenie uczestników i utrudniało śledzenie przedstawianych rozważań. Niedociągnięciem organizacyjnym było ciągle wprowadzanie różnych zmian do programu. Mimo przeładowania programu większość nadesłanych komunikatów w ogóle nie została na Kongresie przedłożona. Na poprzednich Kongresach przyjęto zasadę zbiorczego referowania kilku lub kilkunastu wypowiedzi o pokrewnej tematyce, teraz tego zaniechano. Jedyną możliwością przedstawienia swych myśli — dla uczestników nie widniejących w programie — był ewentualny udział w dyskusji. Organizatorzy nie przydzielali otrzymanych prac do poszczególnych sekcji. Autorzy mogli sobie wybierać te sekcje, które im odpowiadały. Udział w sekcji przekreślał oczywiście możliwość wysłuchania referatów specjalnych.

Nie wszystkie referaty wygłaszane na sesjach plenarnych oraz referaty specjalne mieszczą się w opublikowanych *Aktach Kongresu*. Być może, że brakujące wypowiedzi (zwłaszcza te dłuższe) zostaną opublikowane później. Trudno tu wymienić wszystkie wygłoszone referaty, a jeszcze trudniej byłoby je streścić. Przykładowo wymienię trzy spośród nich i podam kilka zawartych w nich myśli, żeby choć raz sięgnąć do merytorycznej warstwy wypowiedzi.

M. D u f r e n n e: *Aujourd'hui encore, la création*. Autor zastanawia się nad tym, co oznacza twórczość artystyczna dzisiaj, gdy sztuka zmieniła swe oblicze i to tak radykalnie, że niektórzy mówią o dekadencji sztuki. To prawda, nie dąży się obecnie do doskonałości. Twórczość przestała być aktem entuzjazmu, płynącym z inspiracji, nie jest już ona realizowaniem wcześniej powziętego pomysłu — przeciwnie, stała się czymś nieprzewidywanym i nie dającym się przewidzieć. Została też wprowadzona do skromniejszych wymiarów: kształtowanie materiału, manipulacja narzędziami, zdanie się noa przypadek. Nie mówi się już o jakiejś misji do spełnienia, o dążeniu do pełni bytu. Rezygnuje się z ostatniego słowa w powieści, z ostatniego obrazu w filmie — wszystko pozostaje otwarte, w zawieszeniu; nie zaciera się śladów samej pracy.

Mimo to można mówić o twórczości, bo dzieło sztuki wciąż otwiera jakiś własny świat. Jesteśmy jak gdyby świadkami jego zjawiania się. Nie mówmy, że to świat subiektywny, bo przezeń wyraża się dzieło, a nie autor. Ten świat dzieła aktualizuje jakąś możliwość, a w doświadczeniu estetycznym kontynuujemy to stwarzanie.

R. P a s s e r o n: *La poétique comme science et comme philosophie de la création*. Twórczość, zdaniem autora, zasługuje na to, żeby jej poświęcić specjalną naukę, którą można nazwać poietyką, a która może mieć charakter teoretyczny lub normatywny. Poietykę należy traktować jako naukę filozoficzną zajmującą się działaniem (*faire*) tam, gdzie coś zostaje wytworzone (*instauré*). Nie chodzi bynajmniej wyłącznie o dzieła sztuki, poietyka obejmuje również inwencję w zakresie technologii, me-

dycyny, polityki itd. Poetyka ma za przedmiot nie tyle gotowe dzieła jako systemy mniej lub bardziej koherentne, ale sam proces twórczy, formowanie takich czy innych struktur. Interesuje ją wysiłek człowieka-konstruktora, jego zaangażowanie twórcze, zmaganie się z trudnościami w napięciu między nadzieją a niezadowolaniem krytycznym (brak nadziei wyraża się pytaniem „po co?”), a przede wszystkim sam człowiek-twórca. Akt twórczy (*instaurateur*) angażuje nie tylko świadomość, ale i stronę afektywną człowieka, *ergon poion* stoików.

J. A. Gaertner: *How dead is a dead art?* Autora zainteresowało nie powstawanie dzieł, ale pytanie, dlaczego określone rodzaje dzieł przestają powstawać. Poszczególne rodzaje sztuki przeżywają bowiem okresy rozwoju, ale także zanikania i wychodzenia z mody, na co składają się przyczyny techniczne, socjologiczne, filozoficzne i religijne. Są trzy studia „umierania” sztuk: zanikanie (*obsolescence*), stanie się czymś przestarzałym (*obsoleteness*) i zniknięcie. Autor rozumie rodzaje sztuki raczej wąsko, o czym świadczą podawane przykłady. Sztuki zanikające to, zdaniem autora, m.in. malarstwo portretowe, opera, miniatura. Sztuki przestarzałe to np. panorama, pewne rodzaje tańców itp. Po pewnym czasie różne sztuki mogą ożywać, jak to się dzieje np. z grą na różnych starych instrumentach, z różnymi tańcami ludowymi itd. Istnieją pewne wskazówki, które pozwalają ocenić (jakkolwiek nie w sposób absolutny), czy dana sztuka jest w rozkwicie, czy też zanika. O zanikaniu świadczą m.in.: zmniejszający się rozmach twórczy (np. obecnie powstaje bardzo mało oper), obojętność krytyki artystycznej, ezoteryczność.

W dyskusjach poruszano oczywiście mnóstwo zagadnień, z których chyba żadnego nie omówiono w sposób wyczerpujący. Zastanawiano się m.in. nad stosunkiem nowości do twórczości (Osborne), nad momentami twórczymi w doświadczeniu estetycznym (Brunius), nad ewentualnością śmierci sztuki, oznaczającą nie zniknięcie sztuki, ale zmianę jej znaczenia (Morawski), nad różnicą między doświadczeniem estetycznym (które jest spontaniczne), a eksperymentowaniem (Tsouchlos). W odpowiedzi na referat o twórczości i autonomii zwrócono uwagę na konieczność otwarcia się nie tylko na wartości nowe, które dopiero powstaną, ale i na wartości już istniejące, do których trzeba otworzyć dostęp (Wojnar).

Czy Kongres spełnił swe zadanie? Trudno na to pytanie odpowiedzieć jednoznacznie. Omawiano twórczość z różnych punktów widzenia, dopiero jednak próba jakiejś w tym względzie syntezy pozwoliłaby na sprawiedliwą ocenę wyników. Z drugiej zaś strony w wielu wypadkach wychodzono poza zagadnienie twórczości, niektórzy bowiem uczestnicy nie chcieli rezygnować z własnych zainteresowań, by podjąć jeden proponowany temat.

Specjalną sesję poświęcono zmarłym estetykom: E. Souriau, W. Tatarkiewiczowi, P. Hambergowi i J. Pascadi. Przedstawiciele odpowiednich narodowości przypomnieli sylwetki Zmarłych oraz ich zasługi naukowe. O W. Tatarkiewiczzu mówiła obszernie prof. dr Alicja Kuczyńska.

Jak to już miało miejsce na poprzednim Kongresie, komunikaty grupy polskiej zostały wydane przez Instytut Filozofii i Socjologii PAN w formie osobnej broszury i rozdane niektórym uczestnikom Kongresu.

Być może, że w przyszłości praca estetyków na forum międzynarodowym przyjmie inne formy organizacyjne niż to miało miejsce dotychczas. W celu przygotowania propozycji organizacyjnych i planów pracy

Recenzje i sprawozdania

BOHDAN DZIEMIDOK: *Teoria przeżyć i wartości estetycznych w polskiej estetyce dwudziestolecia międzywojennego*, PWN, Warszawa 1980, s. 352.

Prezentowana tu pozycja jest wynikiem dogłębnych studiów nad epistemologicznymi i filozoficznymi poglądami głównych przedstawicieli polskiej estetyki okresu międzywojennego. Częstkowe wyniki tych historycznych dociekań, obudowanych jednak rzetelną bazą teoretyczną, prezentował już B. Dziemidok w licznych pracach i artykułach¹.

Wiele trudu włożył m.in. autor w krytyczne odczytanie tych poglądów, głoszonych przez niektórych uczonych, które były nierzadko fałszywie interpretowane w latach pięćdziesiątych oraz w przywrócenie im właściwej miary i miejsca w kulturze polskiej.

Żywe zainteresowanie polską myślą estetyczną dwudziestolecia międzywojennego tłumaczy fakt iż, jak sądzi B. Dziemidok, był to jak dotąd najświetniejszy okres rozwoju polskiej estetyki filozoficznej, dokumentowany takimi choćby nazwiskami jak: Ingarden, Ossowski, Tatarkiewicz, Witkacy, Blaustein, Chwistek, Wallis i in.

Omawiana praca ma charakter problemowo-historyczny. Jej zadaniem jest bowiem problemowe i typologiczne przedstawienie poglądów polskich estetyków dwudziestolecia w podstawowych kwestiach teorii przeżyć estetycznych i wartości estetycznych. Rozprawa dotyczy w zasadzie koncepcji powstałych w latach 1918—1939, choć niekiedy uwzględnia się w niej również niektóre publikacje sprzed 1918 roku oraz po roku 1945, zwłaszcza jeśli omawiani twórcy nie zmienili w sposób radykalny reprezentowanych przez siebie orientacji filozoficznych i założeń metodologicznych. Dzięki temu uniknął B. Dziemidok niebezpieczeństwa sztucznego, oderwanego, izolowanego podziału dorobku prezentowanych postaci.

Obok przedstawicieli filozoficznego nurtu polskiej estetyki okresu międzywojennego, uwzględnił też B. Dziemidok, w węższym lub szerszym zakresie, poglądy na naturę wartości i przeżycia estetycznego głoszone przez psychologów Stefana Baleya, Stefana Szumana, Władysława Witwickiego, a także przez niektórych badaczy literatury i krytyków literackich (Stanisław Baczyński, Jan S. Bystron, Ignacy Fik, Ludwik Fryde, Karol Irzykowski, Juliusz Kleiner, Stefan Kołaczkowski, Ostap Ortwin, Stefania Skwarczyńska,

¹ Patrz m.in. *Pluralizm estetyczny Władysława Tatarkiewicza*, *Studia Filozoficzne* 1971, nr 6/73, s. 121—141; *Teoria zjawisk estetycznych Władysława Witwickiego*, *Annales UMCS, Sectio F*, 1974; *Romana Ingardena teoria wartości dzieła sztuki w świetle estetyki marksistowskiej*, *Studia Filozoficzne* 1975, nr 5.

Konstanty Troczyński i inni), czy muzykologów (Zofia Lissa, Stefania Łobaczewska).

Struktura książki jaką przyjął i zastosował B. Dziemidok może rodzić pewne zastrzeżenia. Zamiarem autora było, aby praca ta miała charakter problemowo-historyczny. W związku z tym w poszczególnych rozdziałach omawiane są i klasyfikowane poglądy różnych autorów dotyczące tych samych kwestii, przy czym koncepcje te analizowane są w tych rozdziałach nie w całości, ale w fragmentach. Pozwała to wprowadzić na konfrontację polskich estetyków dwudziestolecia w określonych kwestiach, ale nie likwiduje konieczności licznych powtórzeń i nawrotów. Autor zdaje sobie sprawę z tych mankamentów. Ograniczenie to jest tylko częściowo kompensowane dzięki wprowadzeniu podsumowania pierwszej części pracy oraz w zakończeniu części drugiej.

Konsekwencje przyjętej struktury pracy widoczne są np. przy prezentacji poglądów Romana Ingardena, któremu poświęcone są specjalnie trzy fragmenty książki zatytułowane w kolejności: „Roman Ingarden o roli czynników emocjonalnych w estetycznym obcowaniu z dziełem sztuki”, „Umiarowany obiektywizm estetyczny Romana Ingardena”, „Umiarowany absolutyzm estetyczny Romana Ingardena”.

Rozprawa składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy problematyki przeżycia estetycznego, druga zaś wartości estetycznych, jakie preferowane są w spuściźnie piśmienniczej polskich uczonych dwudziestolecia międzywojennego. Łącznie praca liczy sześć rozdziałów.

Nie sposób dokonać przeglądu poszczególnych fragmentów książki i zawartej w niej problematyki. Zwróćmy jedynie uwagę na uogólnienia, jakie czyni B. Dziemidok, kiedy podsumowuje wyniki swoich badań.

Sz szczególnie interesująca jest ta część pracy, która wskazuje na fakt, iż w pracach wielu estetyków dwudziestolecia znaleźć można świadomość tego, że na przeżycia estetyczne ma wpływ uwzględnianie przedmiotu i społeczno-kulturowych uwarunkowań owego przeżycia. Tej kwestii poświęca autor zwłaszcza rozdział I książki. Znajdują one swe odzwierciedlenie w próbie odpowiedzi na następujące pytania: czy przedmiotem przeżycia estetycznego może być obiekt dowolny, czy jedynie obiekt posiadający specjalne kwalifikacje jakościowe; jakie cechy lub jakości przedmiotu wywołują najczęściej przeżycia estetyczne; czy przedmioty wzbudzające przeżycia estetyczne stanowią specjalną grupę przedmiotów estetycznych; czy możliwe jest dokonanie typologii przedmiotów estetycznych i czy jakościowej odmienności ewentualnych klas przedmiotów estetycznych odpowiada rodzajowa odmienność przeżyć estetycznych?

B. Dziemidok zdaje sobie sprawę, że praca nie daje oczywiście pełnego obrazu polskiej estetyki dwudziestolecia międzywojennego. Niemniej zaprezentowany w książce materiał pozwala na poczynienie kilku istotnych spostrzeżeń. Formuluje je autor w zakończeniu pracy.

Oto one. Pierwsze dziesięciolecie międzywojenne wniosło niewiele do teorii wartości i przeżyć estetycznych. Polska myśl estetyczna okresu międzywojennego nie rozwijała się w izolacji od estetyki wcześniejszej, a także obcej. Wszyscy najwybitniejsi reprezentanci międzywojennej estetyki filozoficznej kształtowali swoje koncepcje w związku z dorobkiem tzw. szkoły lwowsko-warszawskiej. Mimo wysokiego poziomu teoretycznego polska myśl estetyczna tego okresu nie zajęła należytego jej miejsca w estetyce światowej. Polscy estetycy międzywojenni mało interesowali się zagadnieniami

mi życiowego znaczenia przeżyć estetycznych. W zakresie teorii przeżyć estetycznych najpełniejszą koncepcję stworzył Roman Ingarden. On także wniósł największy wkład do teorii wartości estetycznych.

Prezentowana tu pozycja eksponuje, bez wątpienia, ważne pod względem historycznym i metodologicznym zagadnienia. Pozwala ona też m.in. skonfrontować poglądy polskich estetyków dwudziestolecia z rozstrzygnięciami zasadniczych kwestii w teorii przeżyć i wartości estetycznych w estetyce światowej XX wieku.

Mimo, że istnieje już wiele rozpraw poświęconych koncepcjom poszczególnych estetyków dwudziestolecia², zbadanie twórczej myśli estetycznej okresu międzywojennego, jej wielostronna analiza i krytyczne przyjęcie z niej tego, co najbardziej wartościowe, jest jednym z podstawowych zadań stojących przed polską estetyką współczesną. Udaną próbę owej analizy przeprowadził właśnie B. Dziemidok w omawianej książce.

Rozprawa zaopatrzona jest m.in. w indeks nazwisk. Brak w niej natomiast indeksu ważniejszych terminów i pojęć.

Ryszard Jadczyk

ELŻBIETA PACZKOWSKA-ŁAGOWSKA: Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego, PWN, Warszawa 1980, s. 280.

Ogromne znaczenie Kazimierza Twardowskiego dla kultury filozoficznej w Polsce tłumaczy fakt, iż z największą uwagą i uznaniem przyjmuje się każdą publikację poświęconą rozpoznaniu jego metod oraz wpływu na charakter całej szkoły lwowsko-warszawskiej i dokonania jej poszczególnych reprezentantów.

To właśnie Kazimierz Twardowski obok Jana Łukasiewicza położył podstawy pod antyirracjonalizm i antymetafizycyzm we współczesnej nauce polskiej. Nastawienie to przejęło następnie grono ich uczniów, a wśród nich: Z. Zawirski, T. Kotarbiński, S. Kaczorowski, T. Czeżowski, K. Ajdukiewicz, I. Dąbska i in. Ów antyirracjonalistyczny wpływ Twardowskiego widoczny jest również na tych jego uczniach, na których działalność logika mistrza nie wpłynęła tak wyraźnie. Do nich należał w pierwszym rzędzie psycholog Władysław Witwicki.

Tzw. szkoła lwowsko-warszawska, a zwłaszcza wpływ na jej powstanie i rola, jaką w niej pełnił sam K. Twardowski, były w literaturze przedmiotu i w oczach samych reprezentantów tej szkoły różnie oceniane. Przytoczmy dwa przykłady. Oto Kazimierz Ajdukiewicz, określając znaczenie Twardowskiego i jego metody filozofowania dla pokoleń uczonych polskich, stwierdzał, że była to nie tyle szkoła filozofii, ile raczej szkoła porządnego myślenia prowadzona na materiale filozoficznym. „Była to więc szkoła zaprawiająca raczej do pewnej metody niż wdrażająca w pewne określone rozwiązania zagadnień. Rozwiązania, jakie uczniowie Twardowskiego ze szkoły wynosili, to były

² M.in.: S. Dziamski, *O subiektywizmie w wersji psychologicznej w polskiej myśli estetycznej XX wieku*, Poznań 1968; W. Kalinowski, *Wątki socjologiczne w polskiej estetyce międzywojennej*, Wrocław 1973; *Studia z dziejów estetyki polskiej 1918—1939*, pod redakcją S. Krzemień-Ojak i W. Kalinowskiego, Warszawa 1975.

rozwiązania zagadnień wstępnych, propedeutycznych. Nad zagadnieniami dalszymi i trudniejszymi musieli się głowić samodzielnie”¹.

W 1978 roku wyszła w Kijowie książka Marata Nikołajewicza Wiernikowa, której przedmiotem była, jak głosił tytuł, *Metodologiczna analiza kryzysu idealizmu filozoficznego. Na materiałach polskiej filozofii schyłku XIX pierwszego trzydziestolecia XX wieku*². Autor wykorzystując bogatą bazę źródłową wysoko ocenił osiągnięcia szkoły lwowsko-warszawskiej w licznych wąsko wyspecjalizowanych dziedzinach nauki. Stwierdza, że mimo ogólnie antyirracjonalistycznego nastawienia, ze względu na dominujące w tej szkole poglądy filozoficzne (subiektywny idealizm), należała ona do nurtu idealistycznego. Jej walka z irracjonalizmem nie była ani konsekwentna, ani skuteczna, stanowiąc w gruncie rzeczy jeszcze jedną próbę reformy idealizmu i stworzenia na jego gruncie filozofii naukowej (s. 245). O subiektywny idealizm posądził Wiernikow wprost m.in. I. Dąmską, K. Ajdukiewiczą, W. Witwickiego (s. 268 i nast.).

Praca E. Paszkowskiej-Łagowskiej dotyka tych spraw jedynie pośrednio. Przedstawiając we wstępie do swej książki drogę filozoficzną K. Twardowskiego, w odniesieniu zwłaszcza do postulatów jego nauczyciela F. Brentany (1838—1917) i podkreślając zasługi jego dla stworzenia szkoły czy raczej pewnego stylu filozofowania w Polsce, autorka pisze: „Krytycyzm Twardowskiego, jego znamienne umiarkowanie wobec koncepcji innych filozofów, jego trzeźwy racjonalizm zarówno w filozofii teoretycznej, jak praktycznej stanowią niezmiennie aktualny wzór uprawiania filozofii” (s. 18).

Omawiana tu książka podzielona jest na trzy części. W pierwszej z nich poszczególne rozdziały traktują o podstawowych założeniach epistemologicznych filozofii Twardowskiego, jego psychologii, a zwłaszcza stosunku psychologii do innych nauk. Uczony odróżniał bowiem myślenie jako fakt psychiczny (badany przez psychologię) od myślenia rozpatrywanego w aspekcie prawdziwości (jako przedmiot badań epistemologii i logiki). Wyrażało się w tym dążenie Twardowskiego do „odpsychologizowania” epistemologii i logiki.

Fakt, iż Brentano wywarł inspirujący wpływ na sposób podejścia i rozstrzygnięcie wielu problemów przez Twardowskiego, dał autorce książki asumpt do szerokiej prezentacji poglądów Brentany w pierwszym rozdziale. Warto wspomnieć, że Brentano opowiadał się za idiogeniczną teorią sądów, według której sądy traktowane są jako procesy swoiste i niesprowadzalne do innych procesów psychicznych. To właśnie poprzez Brentanę i Twardowskiego, idiogeniczna teoria sądów przeniknęła do polskiej literatury filozoficznej. Zgadzała się z nią m.in. K. Ajdukiewicz, T. Czeżowski czy W. Witwicki.

W rozdziale IV części pierwszej książki E. Paczkowska-Łagowska podejmuje próbę przedstawienia stosunku psychologii Twardowskiego do innych nauk humanistycznych w zestawieniu z poglądami wyrażonymi w tej kwestii przez W. Diltheya (1833—1912), twórcę opisowo-analitycznej psychologii (autora *Einleitung in die Geisteswissenschaften*). W uzasadnieniu po-

¹ Kazimierz Ajdukiewicz, *Kazimierz Twardowski jako nauczyciel filozofii. Z zagadnień dydaktycznych wyższego szkolnictwa*, z. 5, Poznań 1948, s. 59—60.

² Marat Nikołajewicz Wiernikow, *Metodologiczeskij analiz krizisa filozofskogo idealizma. Na materiałach polskoj filozofii konca XIX- pierwoj trieti XX wieka*, Izd. Naukowa Dumka, Kijew 1978.

trzeby tego zestawienia poglądów autorów o tak odmiennych postawach myślowych i rozbieżnych zainteresowaniach. Znajdujemy zdanie jakoby przeprowadzenie owej paraleli pozwalało na spełnienie postulatu uwzględniania obu stanowisk w badaniach nad podstawami humanistyki (s. 81). Z uwagi tej nie wynika jednak wcale, jak sądzę, jakaś szczególna przyczyna, dla której właśnie W. Dilthey ma być reprezentatywny dla podjęcia konfrontacji z poglądami Twardowskiego na rolę i stosunek psychologii do nauk humanistycznych w ogóle.

Część druga pracy, dotycząca kapitalnego dla rozstrzygnięć Twardowskiego zagadnienia aktu, treści i przedmiotu przedstawień, oparta jest głównie na rozbiórce rozprawy *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen* (przekładu na jęz. polski dokonała I. Dąbska, *O treści i przedmiocie przedstawień*, [w:] *Wybrane pisma filozoficzne*, Warszawa 1965, s. 3—91).

Natomiast teorii sądów i teorii prawdy poświęcona jest głównie trzecia część książki. I tu znajdujemy w jednym z rozdziałów próbę porównania dwu stanowisk z zakresu epistemologii i teorii wiedzy, dokonanej w duchu tzw. „tendencji obiektywistycznej” przez K. Twardowskiego i K. R. Poppera (ur. 1902 r.). Obaj autorzy, zdaniami E. Paczkowskiej-Łagowskiej reprezentują dwie generacje filozofów, które mimo dzielących je lat, stały przed tym samym problemem, jakim był spór relatywizmu z absolutyzmem (s. 234).

Szkoda, że we wstępie do omawianej książki brak jest jasnego określenia celu rozprawy oraz przyjętej, przy analizie tekstów, metody. Nie sposób nie dostrzec, doceniając cały trud, jaki włożyła autorka w rozpoznanie przedmiotu rozprawy, że na czytelności tekstu zawążył przyjęty przez autorkę, układ treści. Nie mogą m.in., mimo rzetelnego wykorzystania bazy źródłowej, zastąpić podsumowania ostatecznych wyników tych analiz, krótkie i rozproszone w różnych częściach pracy stwierdzenia mające charakter syntetyzujący.

Książka zawiera, obok bibliografii i streszczenia w języku niemieckim, także indeks ważniejszych terminów i nazwisk.

Ryszard Jadczyk

MIECZYŚLAW LUBAŃSKI: *Filozoficzne zagadnienia teorii informacji*, Warszawa 1975, ATK, ss. 179.

Praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym zostały przedstawione w zarysie wybrane koncepcje teorii informacji, w drugim — metodologiczna analiza podstawowych pojęć tej teorii oraz zastosowania informatyki, zaś rozdział trzeci poświęcony jest filozoficznej refleksji nad problematyką implikowaną przez teorię informacji. W polskiej literaturze naukowej jest to pierwsza praca, która w tak obszerny i jednocześnie metodologicznie pogłębiony sposób omawia problemy teorii informacji.

W minionym trzydziestoleciu powstało wiele teoretycznych koncepcji teorii informacji. Do najbardziej zaawansowanych pod względem ostrości pojęć i wewnętrznej spójności, a także — praktycznych zastosowań, należą teorie powstałe na gruncie różnych dziedzin matematyki. Należą do nich, sformułowane w ujęciu statystycznym, teorie ilości informacji opracowane przez C. E. Shannona, N. Wienera, F. Ross Ashby'ego czy L. Brillouina, a także teoria R. S. Ingardena i K. Urbanika. W ostatniej z wymienionych

teorii zostało zastosowane podejście aksjomatyczne i teoria pierścieni Boole'a, zaś pojęcie informacji zostało wykorzystane do zdefiniowania pozostałych pojęć, w tym pojęcia prawdopodobieństwa. Koncepcja ta wyróżnia się oryginalnością względem innych teorii informacji, w których pojęcie informacji jest wyprowadzane na drodze złożonych nieraz zabiegów definicyjnych.

W dyskusji koncepcji teorii „ilościowych” M. Lubański podkreślił obiektywność syntaktyczną tego podejścia, a zarazem pominięcie większości zagadnień pragmatycznych i semantycznych wiążących się z przekazem informacji (szczególnie społecznym). Autor zwraca uwagę na to, że koncepcja Shannona jest logicznie równoważna koncepcji Ingardena i Urbanika, gdyż dla obydwu punktem wyjścia jest teoria mnogości. Do problemów otwartych zaliczyć należy: 1. określenie ilości informacji, które by uwzględniało pojęcie sensu, znaczenia informacji, 2. powiązanie ilości informacji z intuicyjnym rozumieniem tego terminu, by można było mówić o ujemnej informacji oraz 3. znalezienie przyczyn powodujących, że istnieją nieraz między wyrażeniami znaczne różnice, gdy chodzi o łatwość urabiania z nich skrótów. Wydaje się jednak, jeśli idzie o trzeci z postawionych przez M. Lubańskiego problemów, że ciekawsza zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia byłaby problematyka kondensacji całych zbiorów wyrażeń tworzących określoną strukturę syntaktyczną lub semantyczną.

Wiele miejsca autor poświęca prezentacji i krytycznej analizie teorii informacji M. Mazura. Do jej pozytywów zalicza m.in. zbieżność zachodzącą między pojęciami informacji oraz informowania według M. Mazura, a ich potocznymi odpowiednikami — przy zachowaniu niezbędnej precyzji sformułowań — oraz naukotwórczą funkcję tej koncepcji z uwagi na znaczną liczbę definicji pojęć traktowanych przez wielu naukowców jako dane pierwotne lub oczywiste. Z drugiej strony M. Lubański czyni z tego zarzut wobec M. Mazura, gdyż nadmiar definicji utrudnia czytelnikowi, pozbawionemu odpowiedniego „instynktu” matematycznego lub logicznego, uchwycenie zasadniczych treści tej teorii, przez co upodabnia się ona pod względem struktury do topologii algebraicznej. Autor określa teorię M. Mazura jako jakościową teorię informacji w aspekcie ilościowym, będącą pewnego rodzaju uogólnieniem teorii ilości informacji (poprzez wyróżnienie pojęcia „informacji opisującej” oraz pojęcia „informacji identyfikującej”), a ponadto jako koncepcję łączącą nurt telekomunikacyjny i cybernetyczny teorii informacji.

Koncepcje wartości informacji, podobnie jak teorie „ilościowe”, nie odpowiadają aktualnie potrzebom praktyki naukowej. Ponadto nie ma możliwości zastosowania ich w różnych dziedzinach życia społecznego. Jedynie koncepcja E. Koflera, która korzysta z aparatu pojęciowego teorii gier i nawiązuje do metody programowania dynamicznego i adaptacyjnych procesów sterowania, posiada zdaniem autora szansę ogarnięcia szerszego zakresu procesów informacyjnych.

Podrozdział dotyczący zastosowań teorii informacji stanowi chyba najbardziej sprawozdawczą część tej interesującej pracy. Następuje w nim wyliczenie możliwości zastosowań teorii informacji, często w oparciu o opracowania popularne lub sugestie autorów danej koncepcji teoretycznej. Metodologiczna analiza powinna raczej pomijać optymizm autorów poszczególnych koncepcji, którzy skłonni są zazwyczaj widzieć znacznie szerszy krąg zastosowań swojej teorii, aniżeli są to w stanie wykazać w praktyce badawczej lub ogólnospołecznej. Możliwości zastosowań teorii M. M. Bongarda i A. A.

Charkiewicza wymienione przez autora na stronie 117 znacznie przekraczają rzeczywistość, pragmatyczną wydolność tych koncepcji. Polowanie na zwierzynę, czy opracowanie szczepionki zgodnie z receptą A. A. Charkiewicza w znacznej większości realnych sytuacji skończyłoby się zapewne pomyślnie dla zwierzyny i mikrobow. Usterkę tę położymy jednak przede wszystkim na karb uczuciowej więzi łączącej naukowca z przedmiotem badań, gdyż — jak się wydaje — wyolbrzymianie społecznej wartości i przydatności teoretycznych dywagacji jest zjawiskiem rozpowszechnionym nie tylko w naszej nauce.

Końcowy rozdział, w którym M. Lubański omawia problematykę teorio-informacyjnych inspiracji dla filozofii jest bardzo różnicowany tematycznie. Autor uważa, że termin „informacja” przekroczył ramy społeczne i cybernetyczne, stając się terminem stosowanym do każdego bytu materialnego, a więc pojęcie informacji może być uznane za kategorię filozoficzną. W tej kwestii autor korzysta z rozwiązań teoretycznych zaproponowanych przez radzieckich filozofów zajmujących się problematyką metodologiczną informacji W. S. Gotta i A. D. Ursuła. Na marginesie tych rozważań autor wysuwa ciekawą hipotezę, że kryterium służące do „ufilozoficznienia” jakiegoś pojęcia polega nie tyle na jego powszechności, ile na jego treści, na stopniu ujęcia istoty obiektów bytu i poznania oraz na ich wzajemnym powiązaniu (str. 128). Hipoteza ta wnosi sugestię epistemologiczną, iż pojęcia filozoficzne, którymi operujemy, są uwarunkowane przez informacyjne sprzężenia zwrotne łączące obiekt poznający z obiektem poznawanym. Wartość tej hipotezy zależy od tego, czy do rozważań o istocie dopuścimy możliwość rozpatrywania pojęć pustych z punktu widzenia danej koncepcji filozoficznej. Ponieważ filozof radziecki K. Morozow stwierdził, że informacja nie zawsze wiąże się z odbiciem, ale zawsze z obiektywną formą istnienia materii tj. ruchem jako zmianą w ogóle, wobec tego zdaniem autora, filozofia marksistowska uznaje za neutralną wobec swoich podstawowych założeń kwestię związku między informacją a właściwością odbicia. M. Lubański w miejsce tradycyjnego schematu: rzecz, poznanie, samowiedza wprowadza schemat: rzecz, informacja, metainformacja (str. 133). W dalszej części swojego wywodu autor stwierdza jednak bezowocność utożsamiania metainformacji z samowiedzą, a zwłaszcza ze świadomością.

Kończące pracę podrozdziały na temat modelowania informacyjnego pracy mózgu oraz negentropijnej zasady informacji mają charakter zaledwie sprawozdawczy, ale posiadają spore walory dydaktyczne.

Książka M. Lubańskiego jest pracą pisaną z obiektywnych, naukowych pozycji i mimo kilku wytkniętych potknięć jest godna polecenia szczególnie w swej warstwie metodologicznej, która wydaje się być mocną stroną autora. Mniej czytelne (i chyba mniej twórcze) są rozważania nawiązujące do filozofii. Zresztą autor przewrotnie w trzecim rozdziale umieszcza długie sekwencje z zakresu nauk szczegółowych, mimo że tytuł rozdziału sugeruje refleksję filozoficzną. Podobnie nieco mylący jest tytuł pracy, gdyż zagadnienia *stricto* filozoficzne są w niej rozpatrywane na drugim planie, bez odautorskich konkluzji.

Należy natomiast jeszcze raz podkreślić wysoki poziom metodologicznych analiz i wniosków, duży zakres prezentowanych koncepcji informacji, a także jasność i precyzję stylu autora. Przejrzysty i bardzo szczegółowy spis treści umożliwia łatwą orientację w tematyce pracy. W książce znajdują się

podrozdziały, w których występuje aparatura pojęciowa z zakresu matematyki wyższej, lecz większość wartościowych rozważań jest dostępna dla osób ze średnim wykształceniem. Praca może być zalecana ze względu na swoje zalety dydaktyczne studentom różnych specjalności, jako dobry wzorzec logicznego myślenia. Z powyższych względów i z pewnymi, niewielkimi, zmianami praca powinna się ukazać w zdecydowanie większym nakładzie, gdyż uzupełnia dotkliwą lukę tematyczną w polskiej literaturze naukowej.

Stanisław Jerzy Włodowski

LUDWIK FLECK: *Genesis and Development of a Scientific Fact*. Edited by Thaddeus J. Trenn and Robert K. Merton. Translated by Fred Bradley and Thaddeus J. Trenn. Foreword by Thomas Kuhn. Chicago and London, The University of Chicago Press, 1979, s. XXVIII+203, 5 il., bibliografia i indeks.

Jak to się stało, że wydana po raz pierwszy po niemiecku (w Bazylei) w 1935 r. książka o naukowym fakcie i jego wpływie na naukowe myślenie (chodziło o bardzo prozaiczne badania Wassermanna nad syfilisem) stała się u schyłku lat siedemdziesiątych filozoficznym wydarzeniem?

Odpowiedź jest — pozornie — prosta: autorowi udało się połączyć naukowe myślenie z artystyczną (i filozoficznie ukierunkowaną) wyobraźnią. Skoro się zważy, że w słynnym poemacie *Natur and Kunst* Goethe pisał na wstępie, że „natura i sztuka zdają się być w sporze”, a potem ukazywał dodatnie strony symbiozy między nimi, nie byłby chyba oburzony na pewną modyfikację — zastąpienie słowa „natura” przez „myślenie o naturze”; domysł ten opieram na interpretacji tego, co jego wielki rodak Heisenberg mówił w Monachium w 1970 r. w wykładzie „Die Bedeutung des Schönen in der Exacten Naturwissenschaften”. Sprawa stanie się jaśniejsza gdy dodamy, że coraz częściej krzyżują się drogi nauki i sztuki i że już nie tylko artyści i filozofowie, ale i socjologowie i fizycy postulują często potrzebę zastąpienia „scjentyistycznej” wizji świata przez „artystyczną”. Ale i to nie wyjaśnia w pełni tego, co można by określić mianem „casus Fleck”.

Zacznijmy więc od „faktu”. We wstępie pisze Hhomas Kuhn, że spotkał kogoś, kto dziwił się pisaniu książki na taki temat, skoro „fakt jest faktem i trudno się zastanawiać nad jego genezą i rozwojem”. Ale wystarczy zajrzeć do *Słownika* jaki dawno opracował André Lalande (*Vocabulaire technique et critique de la philosophie* — z górą 10 wydań w bieżącym stuleciu), aby się przekonać, że „fait” to hasło dość skomplikowane. Przed wielu dziesiątkami lat Seignobos i Langlois za fakt uważali każdy sąd potwierdzający to, co się dokonuje w zewnętrznej rzeczywistości, ale także i wypowiedzi późniejszych filozofów nie wyklarowały tego pojęcia. Bo czym różni się fakt od wydarzenia? czym od zjawiska? czym się różni — jak się zastanawiał Husserl — „Tatsache” od „Sachverhalt”? A co powiedzieć o twierdzeniu jakie sformułował przed stu laty Claude Bernard, że „Ce sont les faits qui jugent l'idée”? To ostatnie nazwisko jest ważne, bo Fleck był lekarzem, a Bernard napisał to zdanie w *Introduction à la médecine expérimentale*.

Sfera „faktyczna” nie wyczerpuje kłopotów. Bo gdyby ktoś chciał analizować podobieństwo między koncepcjami Kuhna i Flecka, dowie się — pisze o tym we wstępie prof. Trenn, historyk nauki — że Fleck „carefully distin-

guishes paradigm from thought style, the former as exemplar and the latter as that which sociologically conditions cognition within the thought collective". Aby to wyjaśnić przynajmniej częściowo, przypomnieć trzeba oryginalny (niemiecki) tytuł książki: *Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache: Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv*. Ów *Denkkollektiv* odsłania socjologiczne perspektywy (Fleck wiedział co na ten temat pisał w 1924 r. Jeruzalem w zbiorze Maxa Schellera), które okazują się konieczne zważywszy jego wyjściową tezę jaką cytuje prof. Trenn — „The thought style is a social product: it is formed within a collective as the result of social forces” (s. XVIII). W tamtych czasach socjologię nauki utożsamiano zazwyczaj z socjologią systemów naukowych i chyba dopiero Florian Znaniecki pierwszy poważnie opracował socjologię ludzi uprawiających naukę (a więc właśnie „kolektywy”), co wynika jasno z tłumaczonej i wydanej w Nowym Jorku w 1940 r. pracy *The Social Role of Man of Knowledge*. Kontynuacja tych badań byłaby owocna zwłaszcza wtedy, gdyby wyjaśniano nie tylko elementy stymulujące, ale także blokujące rozwój nauki.

Uczenie się na błędach poprzedników to problem pasjonujący, a Fleck porusza go kilkakrotnie na tle odkrycia Wassermanna z początków naszego stulecia. Szkoda, że tej książki nie znał Sir Peter Medawar, kiedy w 1969 r. mówił w Filadelfii na temat *Induction and Intuition in Scientific Thought*. Tym bardziej, że istnieje pokrewieństwo między „scientists” oraz „men of facts” i że „imaginativeness and critical temper are both necessary of all times, but neither is sufficient” (*Induction and Intuition...*, s. 2 i 58). W obu przypadkach różnica między tzw. empiryzmem pozornym i empiryzmem rzeczywistym jest widoczna — pierwszy opiera się tylko na zmysłach, drugi przekracza ich nieuniknioną ograniczoność.

Oto motyw przewodni książki Ludwika Flecka. Gdyby w jej tytule — zamiast pojęcia faktu — umieścił np. pojęcie „doświadczenia”, prawdopodobnie cały problem utonąłby w tradycyjnej analizie stosunku „doświadczenia” do „rozumu” lub „indukcji” do „dedukcji” itp. A tymczasem właśnie wokół „faktu” wytworzyła się otoczka filozoficznych refleksji i okazał się on istotnym elementem obiektywnej rzeczywistości, jaki lokalizujemy na styku dwóch linii — horyzontalnej i wertykalnej. Ta pierwsza wyznacza „temporalny” wymiar faktu, druga wyznacza jego „czasoprzestrzenność” („spacjotemporalność”) co wyróżnia go wśród wielu pokrewnych pojęć, tj. zjawisk, wydarzeń, przypadków itd. Pozwala to potwierdzić opinię, że fakt nie jest stwierdzeniem tego, co oglądamy, lecz namysłem nad tym, co zmysłowo doświadczamy a co nie może być sprzeczne ze świadectwem zmysłów. W tym sensie, tworząc pojęcie faktu — ale go bynajmniej nie „odkrywając” — nasz umysł nie jest samowładny, lecz nadaje nazwę temu, co pochodzi „z zewnątrz”. Fleck wielokrotnie podkreślał dualistyczną współzależność myśli od faktu, a więc np. pisał: „Both thinking and facts are changeable, if only because changes in thinking manifest themselves in changed facts” (s. 50). Dziś zasadnicze nieporozumienie polega na tym, że tradycyjna epistemologia często wyklucza wiele faktów godnych badania, ograniczając się tylko do tych, które albo wiążą się z fizyką klasyczną albo z życiem codziennym (Fleck zaznacza to w Prologue, s. XXVII). Stanowisko tradycyjne zawiodło empiryzm w impas i zdeorientowało tych, którzy — w dobrej przeważnie wierze — widzieli w nim otwarcie szerokiej drogi wiodącej do świątyni niezachwianej pewności.

Jeśli tak jest, zadać trzeba pytanie: co traci filozofia i historia nauki skutkiem tej separacji, którą przewyciężają czasem tacy właśnie uczeni jak Fleck. Zarówno tradycja, jak i nasza codzienna gnuśność umysłu, a także tzw. „oczywistość faktów” (identyfikacja tego, co rzeczywiste z tym co „rzuca się w oczy”) sprawia, że większość prac historycznonaukowych nie przekracza progu fabularnej narracji opisującej wydarzenia, jakie były udziałem tego lub innego uczonego lub — w najlepszym razie — prezentującej dzieje pewnej dyscypliny. Stąd nie jest przesadą, że Carl von Weizsäcker określił dzisiejszych intelektualistów mianem „rzemieślników dnia dzisiejszego”. Pojmowana w dość uproszczony sposób „prawda faktu” nie jest oczywiście szkodliwa, a często jest pożyteczna, ale trzeba stwierdzić jasno, że stanowi ona dopiero początek filozoficznie pogłębionej refleksji nad historią nauki. Niewiele się zmieniło pod tym względem od czasu, gdy w 1913 r. George Sarton we wstępie do pierwszego numeru „ISIS” pisał, że historia nauki nie jest w istocie celem, lecz środkiem wiodącym do celu, tj. dostarcza materiału dla filozofii nauki. Przy okazji warto przypomnieć, że Sarton sformułował tytuł jako „Histoire de la science”, natomiast obecny oficjalny organ historii nauki nosi tytuł „Archives Internationales d’Histoire des Sciences”; różnica między „la science” i „les sciences” jest nie tylko językowa, stąd określenie „Archives” nie jest chyba przypadkowe.

Łatwo znaleźć znacznie wcześniejsze wypowiedzi na wyżej wskazany temat. Pochodzą one z epoki, w której wzrastała ilość informacji o nauce i gdy trzeba było dokonywać wyboru tam, gdzie chodziło o ukazanie historii umysłowego rozwoju ludzkości w sposób syntetyczny, gdy więc wiele problemów spadało do rzędu erudycyjnych przypisów. Już przecież w 1681 r. Leibniz w liście do Fryderyka Schradera pisał: „Nous connaissons à présent de remarquables phénomènes naturels en si grand nombre qu’il est temps enfin... de se préparer à ordonner leur masse et à tirer des conclusions”. I właśnie na tym tle — w czwartym liście do Tomasza Burneta — odróżniał Leibniz prawdziwą wiedzę od historycznej erudycji, będącej zazwyczaj jedynie rejestracją faktów (la notice de faits), zbyt często przesłaniającej ważne problemy filozoficzne. Byłoby zwykłą pedanterią wymieniać tu dzisiejszych myślicieli, uważających naukę za najbardziej istotny i fascynujący przedmiot filozoficznej refleksji, ale trzeba zwrócić uwagę, że często pomazamy dowody na rzecz tezy, iż ciągle aktualny jest dawny dualizm kultury literackiej i kultury naukowej; uniemożliwia to przekroczenie zaklętych kręgów oddzielających te dwa światy (w istocie „półświatki!”), których Janusowe oblicze nie jest przecież niczym innym jak metodologicznym zabiegiem oddzielającym to, co w rzeczywistości jest jednością.

I chyba nie ma potrzeby obawiania się syntetyzującego „sprowadzenia do jedności” w tych przypadkach, gdy jest ono owocem przewyciężenia dawnego scjentyzmu, kiedy to prymat (może nawet monopol?) przyznawano temu, co mierzalne. Były tylko w ślad za tym „non” szło „sic” ukazujące zarówno wielorakość jednolitości, jak i monizm pluralizmu. Nie są to efekciarskie chwytły krasomówcze, bo choćby niedawno ogłoszona książka jakiej autorem jest Ilia Prigogine i Izabella Stengers upoważnia do takich sformułowań, ujawniających „nowy sojusz” naukowej analizy i filozoficznej syntezy, a tytuł ich książki — anonsujący *La nouvelle alliance* — zwiastuje rzeczywiście coś nowego, a raczej nowatorskiego. Między arystotelesowskim ideałem człowieka „myślącego o myślach” i samopochwałą Goethego, który

w jednym ze swoich późnych aforyzmów szczydzi się, że „nigdy nie myślał o myślach” jest tylko pozorna sprzeczność, bo pierwszy świadomie, a drugi nieświadomie mieli na uwadze to, co dzieć się miało — mówiąc językiem Kanta — „w porządku powinności”. Arystoteles ukazywał perspektywy przyszłości ludzkości, w której istnieć będzie „filija”, tj. gdy cała praca fizyczna spadnie na „mówiące narzędzia”, a więc niewolników (dziś wizja ta ma charakter „maszynowy”); Goethe zaś — jak przystało na genialnego myśliciela — nie traktował poważnie tego myślowego wysiłku, jakiemu zawdzięczał tak wiele, a jaki był dla niego czymś spontanicznym. Myśleć o tym, co myśleli inni, to bogacić myśl własną i szanować myśl cudzą. A także: zawrzeć sojusz między tym, co jest dziś i tym, co było wczoraj po to, aby mniej błądzić jutro.

Taka unia ma charakter dwojaki: realny i personalny. Pierwsza jej postać została tu sprowadzona do pobieżnego ukazania tego co zawiera omawiana książka, której angielski przekład jest filozoficznym wydarzeniem. Przypomnienie natomiast tego, kto tę książkę napisał czyni zadość wymogowi „personalnemu”. Ludwik Fleck urodził się we Lwowie w 1896 r., w 1922 r. został doktorem medycyny tamtejszego uniwersytetu, a potem był asystentem profesora Rudolfa Weigla i dyrektorem laboratorium Szpitala Miejskiego we Lwowie. Kilka lat przebywał we Wiedniu, ale swemu miastu rodzinnemu pozostał „semper fidelis” także i wtedy, gdy — w czasie hitlerowskiej okupacji — obowiązek noszenia tzw. „Gwiazdy Dawida” oznaczał przeważnie wyrok śmierci: kosztowało go to wiele — zagładę całej rodziny i pobyt w Oświęcimiu i Buchenwaldzie. W 1947 r. został profesorem nadzwyczajnym mikrobiologii UMCS w Lublinie, a potem, w 1952 r., dyrektorem oddziału mikrobiologicznego Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie. W 1957 r. objął stanowisko dyrektora Instytutu Badań Biologicznych w Ness-Ziona (Izrael), gdzie zmarł w 1961 r. i gdzie został pochowany. Dołączony do książki (na stronach 149—153) zarys biograficzny bardziej szczegółowo niż to jest możliwe w tym miejscu ukazuje jego dorobek naukowy.

Piszący te słowa nie może oprzeć się pokusie wspomnienia, że w 1935 r., tj. wtedy, gdy w Bazylei ukazało się pierwsze wydanie przedstawionej tu książki (obecnie opracowuje się drugie wydanie niemieckiego oryginału) przygotowywał się do zbliżającej się za kilka lat matury „starego stylu”. Straszono wówczas przyszłych abiturientów Gimnazjum (położonego przy pięknej ulicy Wałowej) mówiąc, że z propedeutyki filozofii trzeba się szczególnie dokładnie przygotować z zakresu tezy, która głosi, że „fakt faktycznie sfakcony jest arcyfaktem”. Oto dlaczego teraz, kiedy przychodzi pisać o tej książce, trudno nazwać ją inaczej niż właśnie „arcyfaktem”.

Jest tak z dwóch co najmniej powodów. W latach trzydziestych naszego stulecia Ludwik Fleck ukazał odkrycie Wassermanna (dokonane na początku XX w.) w otocze historyczno-socjologicznej o zabarwieniu filozoficznym (tj. ponadfaktograficznym), co było wtedy rzadkością; w latach siedemdziesiątych natomiast Fleck został „odkryty” w atmosferze pogłębiającego się zainteresowania filozofią nauki, która przełamuje narracyjno-opisowy (nazywany przez Francuzów „*évènementielle*”) sposób ujmowania zagadnień. Nie jest ono bynajmniej odczłowieczone i nie może pozostać obojętne wobec błędów, jakich dokonywano dawniej, co ułatwia zarówno diagnozę, jak i terapię; wiedziano zresztą o tym od dawna i już Fontenelle w *Étude sur l'histoire* pisał (w 1680 r., a więc dokładnie 200 lat temu): „L'esprit humain est

moins capable d'erreur, dès qu'il sait à quel point et en combien de manières il en est capable, et jamais il ne peut trop étudier l'histoire de nos égarements”.

To nie druga wojna światowa była powodem wieloletniej kwarantanny książki jaką napisał Ludwik Fleck — w ostatecznym przeciw rachunku była ona jedynie kilkuletnim i tragicznym „europejskim” epizodem. Wychodząc z założenia, że — jak niedawno ktoś powiedział — gdyby nawet *Biblia* była napisana po polsku, i tak niemal nikt by jej nie przeczytał, Fleck wydał swą pracę w Szwajcarii w jednym z języków „światowych”, ale to bynajmniej nie uchroniło go przed „altum et mirabile silentium” jakim mentalność dominujących w każdej epoce uczonych otacza to, co inne i nowe. „Casus Fleck” uznać więc można za klasyczny i niestety powtórzy się on jeszcze — choć w innym przebraniu — niejednokrotnie. I dlatego filozof nauki ma prawo i obowiązek postawić pytanie: „dlaczego?”, choćby tylko po to, by skłonić do przemyślenia takich przypadków w czasach, w których ilość informacji nie zawsze sprzyja jakości myślenia. A także i po to, aby przypomnieć, że stale aktualny jest postulat, jaki w połowie ubiegłego stulecia sformułował Auguste Comte: „faire de l'étude des généralités scientifiques une grande spécialité de plus”.

Waldemar Voisé

HENRY STEELE COMMAGER: *The Empire of Reason. How Europe Imagined and America Realized the Enlightenment.* Anchor Books Edition, N. York 1978, ss. 381 + XIV.

Autor tej książki jest absolwentem uniwersytetów w Chicago i w Kopenhadze. Współpracował m.in. z New York University i Columbia University, wykładając historię amerykańską. Był zapraszany na wykłady w wielu uniwersytetach amerykańskich i zagranicznych. Jest także honorowym profesorem wielu uczelni oraz autorem licznych książek, m.in. *The American Mind; Freedom, Loyalty and Dissent; The Nature and Study of History; Freedom and Order; Britain Through American Eyes* i in. Ich tytuły wskazują niewątpliwie na jego zainteresowania naukowe, które zdają się oscylować między historią a filozofią dziejów, czy też między historią myśli społecznej a filozofią historii. Jest to więc historyk o szerszych horyzontach, nie tyle zestawiający fakty, ale podejmujący próby pewnych syntez, opierających się na filozoficznej refleksji na temat przeobrażeń społecznych. Przykładem wspomnianej właśnie syntezy jest również omawiana książka, podejmująca problem wpływu takiej idei, jaką było Oświecenie na przebieg procesu przeobrażeń społecznych. Oświecenie — zdaniem omawianej książki — to wiek, w jakim uczeni byli filozofami, a większość filozofów uczonymi. Nic więc dziwnego, że w tym okresie pojawia się wiele odkryć naukowych, które były dziełem zarówno przyrodników, jak i filozofów. Odkrycia będące dziełem takich przyrodników jak np. Linnaeusz, Réamur, Herschel i in. zbiegały się z odkryciami dokonanymi przez filozofów i humanistów, jak np. Goethe, który jest także autorem studiów z zakresu mineralogii; Diderot, który zajmował się fizjologią; La Mettrie tworzący podstawy psychiatrii; Condillac — poszukujący psychologii; Holbach — podejmujący problemy geologii i metalurgii i in. W owym to okresie zauważono, że „porządek” jest pierwszym prawem przyrody i dzięki niemu obserwujemy

swoistą „harmonię”, jaka cechuje przyrodę, którą później zaczęto określać „organizacją”. Stąd też obserwujemy wysiłki zmierzające do poszukiwania elementów określających porządek istniejący w przyrodzie. Zaznacza się to w działaniach zmierzających do systematyzacji, klasyfikacji, kodyfikacji tego wszystkiego, co składa się na pojęcie „porządku”, „harmonii” czy „organizacji”, z jakim spotykamy się w przyrodzie. Równocześnie pojawiają się coraz śmielsze próby zmierzające do analogicznych poszukiwań w sferze społecznej. Tytułem przykładu wspomnijmy tu o takich myślicielach, jak Montesquieu, Rousseau, Bentham, Voltaire i Kant. Rezultatem wspomnianych wysiłków jest widoczny rozwój wszystkich nauk zarówno przyrodniczych, jak i społecznych. I w tym rozwoju nauk możemy niewątpliwie upatrywać swoiste przesłanki wielkich przeobrażeń, jakie zaszły na przełomie XVIII i XIX w., w tych krajach, w których Oświecenie zaznaczyło się szczególnie wyraźnie.

Nie będzie zatem przesady, jeżeli stwierdzimy, że bez Oświecenia nie byłoby wielkich przeobrażeń społecznych, jakie nastąpiły w XIX w., ani też rewolucji przemysłowej.

Trafnie wskazuje więc autor omawianej książki na ten fakt, że Oświecenie odsłoniło nieznany dotąd świat przyrody i społeczeństwa, ukazując nowe zjawiska i ich strukturę (s. 43 i nast.). W owym też okresie rozum stał się tym dla filozofów, czym była łaska dla chrześcijan, jak to zauważył Cesar Dumarsais. To niebywałe zaufanie do rozumu doprowadziło z czasem do tego, że rozum stał się najwyższą instancją dla uczonych, w sprawach dotyczących nauki.

Na ile idee Oświecenia mogły jednak przeobrazić świat w jakim powstały? Czy rzeczywiście rozum mógł przewyciężyć wszystkie nawarstwienia wieków ignorancji, zabobonów i ciemnoty? Oto pytanie, jakie m.in. podjęto również w tej książce. Zdaniem Commagera „stary świat”, tzn. kraje zachodniej Europy nie były w stanie wykorzystać tego wszystkiego, co Oświecenie odsłoniło ludziom. Ponieważ był on właśnie zbyt zepsuty wspomnianymi obciążeniami przeszłości. Nawet jego oświeceni władcy dostrzegając wielkość ludzkiego rozumu nie byli w stanie postępować zgodnie z intelektem, lecz działali w sposób ograniczony przesadami. To też praktyczne konsekwencje wynikające z idei Oświecenia zostały w znacznym stopniu zrealizowane nieco później w Stanach Zjednoczonych, które — zdaniem autora — były w owym czasie właśnie nowym i nie zepsutym światem.

Czy z taką tezą można zgodzić się bez zastrzeżeń? Myślę, że nie, ponieważ w tym nowym świecie również, pomimo większego liberalizmu i swobody intelektualnej, nie brakowało także przejawów ciemnoty dającej o sobie znać nie tylko w poszczególnych środowiskach, ale w całym świecie, czego jednym z istotnych przejawów było niewolnictwo.

Swoistym dodatkiem książki są rozważania autora na temat znaczenia słowa „filozofia”.

Uważam, że omawiana książka skłoni czytelnika do wielu interesujących refleksji i w tym m.in. tkwią niewątpliwie jej zalety.

Janusz Sztumski

KAROL WOJTYŁA: *Sign of Contradiction*. St. Paul Publications, London and Worcester 1979, ss. 206.

Książka ta jest pierwszym angielskim wydaniem pracy obecnego papieża Jana Pawła II, jaka ukazała się w 1977 r. pod tytułem *Segno di Contraddizione*, który został zaczerpnięty z *Ewangelii* (Łuk. II, 34). Owym „Znakiem sprzeczności” jest Chrystus, a ściślej biorąc misja, jaką miał spełnić Jego kościół w świecie, w którym żył. A — jak wiadomo — misja ta nie została przecież zakończona w starożytności, lecz trwa przez dalsze wieki, po dzień dzisiejszy, ponieważ chrześcijaństwo nie stało się ani jedyną, ani najliczniej reprezentowaną religią wcześniej lub we współczesnym świecie. Co gorsze, porównując obecny stan posiadania chrześcijaństwa z tym — jaki można było odnotować kilka wieków temu — widzimy, że skurczył się on nieco, zwłaszcza od XIX w. Rewolucja przemysłowa, socjalizm, wzrost racjonalizmu, wpływy modernizmu, to tylko niektóre przyczyny, jakie doprowadziły właśnie do zmniejszenia się wpływów chrześcijaństwa i do jego rozdrobnienia, ze względu na powstanie licznych sekt oraz na tendencje zmierzające do laicyzacji życia nie tylko społecznego, ale i jednostkowego.

Kościół katolicki podjął zasadnicze wysiłki zmierzające do przystosowania swojej misji do obecnych wymogów świata na II Soborze Watykańskim. Chociaż właściwie już wcześniej, bo za pontyfikatu Jana XXIII, wyszedł z licznymi inicjatywami, których celem było odzyskanie utraconych wcześniej wpływów, podejmując m.in. dialog z niewierzącymi, a w tej mierze również z marksistami. Przypomnijmy tu słynną encyklikę *Pacem in terris*, w której znajdujemy m.in. problematykę dialogu ze współczesnym światem. Zauważmy również, że inicjatywy te były oczekiwane, zwłaszcza przez tych, którzy doceniając moralny autorytet kościoła katolickiego oczekiwali jego poparcia w wysiłkach zmierzających do zapewnienia ludzkości pokoju. Przypomnijmy choćby książkę Rogera Garaudy *De l'anathème au dialogue* (Paryż 1965), w której marksiści wzywali katolików właśnie do zastąpienia dialogiem bezowocnych sporów, jakie toczono wcześniej.

Książka Wojtyły prezentuje jedno ze stanowisk kościoła katolickiego w dialogu ze współczesnym światem. Nie jest to oczywiście jedyne ani oficjalne stanowisko tego kościoła, ponieważ jego Autor został papieżem dopiero nieco później. Jest to spojrzenie teologa na problemy ludzkości w naszych czasach, pogłębione refleksją filozoficzną oraz nacechowane odpowiedzialnością moralną za jej losy.

Myślę, że książka ta zainteresuje wielu ludzi nie tylko z tego powodu, że jej Autor został papieżem, ale przede wszystkim dlatego, że podejmuje problemy dyskutowane dzisiaj przez filozofów, pedagogów, socjologów i ludzi zorientowanych humanistycznie.

Janusz Sztumski

Autoreferaty z odczytów i wykładów

BARBARA WOŹNIAKOWSKA: Wkład Adolfa Lindenbauma w problematykę logik Łukasiewicza (XXVI Konferencja Historii Logiki w Krakowie 3 X 1980 r.)

Przytoczone niżej informacje o rezultatach A. Lindenbauma w zakresie logik wielowartościowych Łukasiewicza pochodzą z dwóch źródeł. Pierwszym z nich jest wspólna praca J. Łukasiewicza i A. Tarskiego *Badania nad rachunkiem zdań* (J. Łukasiewicz, *Z zagadnień logiki i filozofii*, Warszawa 1961), drugim artykuł B. Sobocińskiego, *Z badań nad teorią dedukcji* opublikowany w *Przeglądzie Filozoficznym*, XXXV (1932).

Najpierw przytoczę wyniki zawarte w pierwszej z wymienionych prac.

TIWIERDZENIE. Niech $M = \langle A, B, f, g \rangle$ będzie matrycą, w której $B = \{1\}$, funkcje f i g spełniają wzory: $f(x, y) = \min(1, 1 - x + y)$, $g(x) = 1 - x$ i A jest dowolnym nieskończonym zbiorem liczb spełniających warunek: $0 \leq x < 1$ dla każdego $x \in A$ domkniętym na f i g . Wtedy $E(M) = L_{\kappa_0}$, gdzie przez $E(M)$ oznaczamy zawartość matrycy M .

TIWIERDZENIE. Dla dowolnych liczb naturalnych n i m takich, że $2 \leq n < \kappa_0$ i $2 \leq m < \kappa_0$ $L_m \subseteq L_n$ wtedy i tylko wtedy, gdy $n-1$ jest dzielnikiem $m-1$.

Część „wtedy, gdy” powyższego twierdzenia została udowodniona przez Łukasiewicza, natomiast dowód implikacji w przeciwnym kierunku pochodzi od Lindenbauma.

TIWIERDZENIE. Stopień zupełności logiki L_3 wynosi 3.

Twierdzenie to zostało uogólnione przez Tarskiego na wszystkie liczby naturalne n takie, że $n-1$ jest liczbą pierwszą.

TIWIERDZENIE. Dla każdej liczby naturalnej n L_n jest aksjomatyzowalna.

Dla n takich, że $n-1$ jest liczbą pierwszą twierdzenie to udowodnił Wajsberg. Od Lindenbauma pochodzi powyższe uogólnienie wyniki Wajsberga.

Sobociński we wspomnianym na początku artykule formułuje i dowodzi następujące twierdzenie:

TIWIERDZENIE. System, będący częścią wspólną takich n różnych wielowartościowych skończonych implikacyjno-negacyjnych bezkwantyfikatorowych systemów teorii dedukcji, że jeżeli w_1, \dots, w_n to liczby wskazujące stopnie wielowartościowości tych n systemów, to jedynym wspólnym dzielnikiem $w_1 - 1, \dots, w_n - 1$ jest 1, nie jest systemem wielowartościowym.

Twierdzenie to jest uogólnieniem szczególnego przypadku zauważonego przez Lindenbauma. Wykazał on mianowicie, że przecięcie logik L_3 i L_4 nie jest logiką wielowartościową.

MAREK PAŁASIŃSKI: Teoria funkcji w pracach A. Lindenbauma. (XXVI Konferencja Historii Logiki w Krakowie 3 X 1980 r.)

W pracach Lindenbauma ważne miejsce zajmuje różnie pojmowana teoria funkcji. Należałoby wymienić tutaj takie jego prace jak: *Sur les ensembles dans lesquelles toutes les equations d'une famille donnè ont un nombre de solution fixe d'avance* (1933), *Sur les superpositions des fonctions representables analytiquement* (1934), *Remarques sur la groupe des permutations de l'ensemble des nombres entiers* (1934), *Sur le nombre des invariants des familles de transformations arbitraires* (1934, 1936), *Sur les bases des familles de fonctions* (1938).

W pierwszej z tych prac, pracy „o zbiorach, w których dane równania mają z góry zadaną liczbę rozwiązań”, Lindenbaum zajmuje się problemem badanym wcześniej przez Banacha, a także Ruziewicza i Sierpińskiego. Problem ten można sformułować w następujący sposób:

Dany jest zbiór Z i rodzina Φ odwzorowań zbioru $P(Z)$ w $P(Z)$. Należy znaleźć

- (a) „duży” zbiór X zawarty w Z taki, że dla dowolnych dwóch różnych odwzorowań f_1, f_2 z rodziny Φ zbiory $f_1(X)$ i $f_2(X)$ mają „mały” zbiór elementów wspólnych;
- (b) dwa „duże” zbiory zawarte w Z takie, że dla dowolnych dwóch odwzorowań f_1, f_2 z rodziny Φ zbiory $f_1(X)$ i $f_2(Y)$ mają tylko „mały” zbiór elementów wspólnych.

Terminy „mały” zbiór i „duży” zbiór należy rozumieć w zależności od kontekstu.

W przypadku najbardziej interesującym, gdy Z jest grupą „duży” zbiór to dowolny zbiór tej samej mocy co grupa Z , a zbiór „mały” to zbiór mocy silnie mniejszej od mocy grupy Z . W tym przypadku rodzina Φ jest rodziną translacji tj. odwzorowań $f(x) = x + g$, gdzie g jest dowolnym elementem grupy Z .

Najbardziej interesujący jest ten przypadek, w którym zbiór „mały” jest jednoelementowy. Ma on mianowicie zastosowanie w uogólnieniu jednego z rezultatów Bieberbacha, rezultatu dotyczącego 13-go problemu Hilberta. Pominę opis całego aparatu stosowanego przez Lindenbauma i przedstawię tylko główne rezultaty.

Istotnym jest następujące, udowodnione przez Lindenbauma twierdzenie:

TWIERDZENIE. Jeśli G jest grupą abelową mocy co najmniej χ_0 , to istnieją dwa zbiory A i B zawarte w G mocy tej samej co i grupa G takie, że dla każdego elementu g grupy G istnieje dokładnie jedna para (x, y) taka, że $x \in A, y \in B$ i $xg = y$.

W dalszym ciągu Lindenbaum dowodzi szereg uogólnień powyższego twierdzenia. Pominę te uogólnienia jak i wiele innych rzeczy, aby przejść do najbardziej chyba interesującego rezultatu, a mianowicie, wykorzystując wspomniane wyżej twierdzenie Lindenbaum dowodzi następującego twierdzenia:

TWIERDZENIE. Jeśli G jest grupą abelową mocy $s \geq \chi_0$, a A i B dwoma jej podzbiarami też mocy s to istnieją dwie funkcje f_1, f_2 o dziedzinach odpowiednio A i B , a przeciwdziedzinach zawartych w G takie, że każda funkcja F dwóch zmiennych o dziedzinie $A \times B$ może być przedstawiona w postaci $F(x, y) = f_1(x) f_2(y)$ gdzie $f : G \rightarrow G$.

Z twierdzenia tego Lindenbaum otrzymuje:

WNIOSEK. Istnieją dwie funkcje f_1, f_2 jednej zmiennej rzeczywistej takie, że każda funkcja F dwóch zmiennych rzeczywistych daje się przedstawić w postaci $F(x, y) = f_1(x) + f_2(y)$.

Fakt ten stanowi uogólnienie wcześniejszego rezultatu Bieberbacha, który mówi, że każda funkcja dwóch zmiennych rzeczywistych może być przedstawiona jako superpozycja funkcji jednej zmiennej i funkcji dodawania $s(x, y) = x + y$.

Łatwo zauważyć, że twierdzenie udowodnione przez Lindenbauma można uogólnić na funkcje dowolnej skończonej ilości zmiennych. Zauważmy też, że wynik ten może być odniesiony do 13-go problemu Hilberta — hipotezy o niemożności rozwiązania pewnego typu równania wielomianowego siódmego stopnia ($x^7 + ax^3 + bx^2 + cx + d = 0$) z pomocą funkcji ciągłych dwóch zmiennych. Według Hilberta dla potwierdzenia tej tezy należało dowieść, iż rozwiązanie powyższego równania jako funkcji współczynników a, b, c nie jest przedstawialne w postaci złożenia funkcji ciągłych dwóch zmiennych. Przypuszczenie to zostało obalone przez Arnolda i Kołmogorowa. Udowodnili oni, że każdą funkcję skończonej ilości zmiennych można przedstawić jako złożenie funkcji ciągłych dwóch zmiennych.

Szczególnie dużo uwagi Lindenbaum poświęcił składaniu funkcji. Problematyka ta poruszana była przez wielu wybitnych matematyków. Zajmował się nią także i Sierpiński, jednym z jego uczniów był właśnie Lindenbaum. W 1934 roku Lindenbaum opublikował pracę „o superpozycji funkcji przedstawialnych analitycznie”. W pracy tej podał wiele twierdzeń dotyczących przedstawień funkcji danej klasy poprzez złożenie funkcji innych klas, jak np.: każda funkcja klasy 2 Baire'a jest superpozycją dwóch funkcji klasy 1.

Również i kolejna praca Lindenbauma „o bazach rodzin funkcji” związana jest z powyższą problematyką. W pracy tej Lindenbaum wprowadza ciekawe pojęcie bazy rodziny funkcji i koncentruje się na zagadnieniu minimalizacji bazy. Pojęcie bazy ilustruje on na dwóch grupach przykładów: dowolnych rodzin funkcji oraz rodzin funkcji logicznych — funkcji wyznaczonych przez uogólnione spójniki zdaniowe w wielowartościowych rachunkach zdań Łukasiewicza.

Należy jeszcze wspomnieć o jednej pracy Lindenbauma poświęconej składaniu funkcji i bazom rodzin funkcji. Jest to komunikat Lindenbauma: uwagi o grupie permutacji liczb całkowitych.

Otóż Schreier i Ulam badając grupę permutacji liczb naturalnych stwierdzili, że istnieją trzy permutacje takie, że grupa P generowana przez te permutacje aproksymuje wszystkie permutacje zbioru liczb naturalnych. Przy czym termin „aproksymuje” należy rozumieć w sposób następujący: dla dowolnej permutacji zbioru liczb naturalnych i dowolnej liczby naturalnej k istnieje taka permutacja w grupie P , że obie permutacje pokrywają się na pierwszych k miejscach. Lindenbaum zakomunikował, iż potrafi wzmocnić ten wynik podając następujące dwa fakty:

1. istnieją dwie permutacje zbioru liczb naturalnych, które generują grupę P „gęstą” w grupie wszystkich permutacji zbioru liczb naturalnych.
2. żadna grupa generowana przez jedną permutację nie jest „gęsta” w grupie wszystkich permutacji zbioru liczb naturalnych.

JAN WOLEŃSKI: J. Hosiasson-Lindenbaumowa o konfirmacji. (XXVI Konferencja Historii Logiki w Krakowie 3 X 1980 r.)

Janina Hosiasson-Lindenbaumowa traktowała konfirmację hipotezy przez dane empiryczne jako relację określoną na zdaniach, tj. relację pomiędzy hipotezą a zdaniami wyrażającymi potwierdzające informacje; w ten sposób polska autorka kontynuowała prace J. M. Keynesa, który jako pierwszy systematycznie badał pojęcie: prawdopodobieństwo jako coś odnoszącego się do zdań.

W pracy [6] znajduje się aksjomatyczna charakterystyka pojęcia konfirmacji (wiarygodności) hipotezy h ze względu na wiedzę W . Charakterystyka ta składa się z czterech następujących aksjomatów:

- (1) jeżeli h wynika logicznie z W , to $c(h, W) = 1$
- (2) jeżeli $\sim(h_1 \wedge h_2)$ wynika logicznie z W , to $c(h_1 \vee h_2, W) = c(h_1, W) + c(h_2, W)$
- (3) $c(h_1 \wedge h_2, W) = c(h_1, W) \cdot c(h_2, \{W \cup \{h_1\}\})$
- (4) jeżeli zbiory zdań W_1 i W_2 są równoważne, to $c(h, W_1) = c(h, W_2)$.

Powyższa aksjomatyka była inspirowana przez aksjomatyczne ujęcie rachunku prawdopodobieństwa zawarte w pracy [10]. Inspiracja ze strony ujęcia S. Mazurkiewicza nie była przypadkowa, gdyż autor ten traktował pojęcie prawdopodobieństwa jako relację pomiędzy zdaniem a zbiorem zdań. W aksjomatyce Mazurkiewicza na zbiór W nałożone są specjalne warunki — zbiór ten ma być systemem dedukcyjnym, a ponadto zbiór systemów dedukcyjnych ma tworzyć algebrę Brouwera, a w związku z tym aksjomat (4) jest niepotrzebny, gdyż równoważne systemy dedukcyjne są identyczne — w ujęciu Hosiasson-Lindenbaumowej W jest dowolnym zbiorem zdań, co powoduje, że (4) jest niezbędne.

W późniejszych pracach (por. [7], [8]) Hosiasson-Lindenbaumowa zastąpiła aksjomat (3) przez

$$(3') c(h_1 \wedge h_2, W) = c(h_1, W) \cdot c(h_2, W \wedge h_2)$$

Autorka nie podała motywacji dla zmiany (3) na (3'). Wydaje się, że aksjomat (3) nie ma wyraźnego sensu bez założenia, iż W jest systemem dedukcyjnym — łatwo przekonać się, że przy tym założeniu (3) oraz (3') są równoważne, natomiast, gdy W jest dowolnym zbiorem zdań, to w ogóle nie wiadomo jak interpretować $c(W\{h\})$.

Porównując aksjomatykę (1)—(2), (3')—(4) z późniejszymi i współczesnymi charakterystykami konfirmacji łatwo wykazać, że pochodzący od Hosiasson-Lindenbaumowej układ aksjomatów stał się niejako kanonicznym (por. [3]), a niektórzy autorzy, np. Burks (por. [2]), odwołują się wprost do prac [7] i [8]. W ten sposób J. Hosiasson-Lindenbaumowa może być uważana nie tylko za prekursorkę współczesnego ujęcia logiki konfirmacji (i indukcji) ale wręcz za twórczynię powszechnie dziś obowiązującego standardu. Trzeba jednak tutaj uczynić pewną uwagę interpretacyjną. Polska autorka nie przesądzała kwestii, czy wolno utożsamiać konfirmację z prawdopodobieństwem zdań jako prawdopodobieństwem logicznym w sensie Carnapa; skądinąd byłoby rzeczą interesującą zbadać, czy teza Carnapa, że prawdopodobieństwo logiczne (zdań) i statystyczne (zdarzeń) są dwiema izomorficznymi interpretacjami abstrakcyjnego pojęcia prawdopodobieństwa, nie wymaga

przyjęcia, że zbiór zdań ze względu, na który ocenia się prawdopodobieństwo logiczne jest systemem dedukcyjnym.

Innym szeroko znanym osiągnięciem Hosiasson-Lindenbaumowej jest dokonana przez nią analiza tzw. paradoksu confirmacji. Paradoks ten zauważony przez Hempla (por. [4], [5]) przedstawia się następująco. Przyjmijmy, że każde zdanie typu $P(a) \wedge Q(a)$ potwierdza hipotezę $(x)/P(x) \rightarrow Q(x)$ — jest to tzw. kryterium Nicoda. Jest rzeczą oczywistą, że jeśli A i B są równoważne, to instancje potwierdzające B potwierdzają także i zdanie A. Weźmy teraz hipotezę $(x) (\sim Q/x/ \rightarrow \sim P/x/)$ równoważną naszej wyjściowej hipotezie. Wedle kryterium Nicoda $\sim Q(a) \wedge \sim P(a)$ potwierdza drugą hipotezę, a zatem potwierdza i pierwszą. Jest jednak niezbyt intuicyjne przyjąć, że zdanie „ten oto obiekt nie jest czarny i nie jest krukiem” potwierdza zdanie „każdy kruk jest czarny”. Hosiasson-Lindenbaumowa rozwiązuje paradoks confirmacji w następujący sposób. Dowodzi twierdzenia, które w słownej transkrypcji jest następujące:

Im mniejsze jest prawdopodobieństwo *a priori* danego faktu, tym bardziej fakt ten potwierdza daną hipotezę.

Następnym krokiem rozumowania jest przyjęcie, że prawdopodobieństwo znalezienia nie-czarnego obiektu w klasie nie-kruków jest większe, aniżeli znalezienie czarnego obiektu w klasie kruków, chociażby dlatego, że liczebność klasy kruków jest mniejsza, aniżeli klasy nie-kruków — autorka zresztą operuje innym przykładem.

Dwie kwestie są warte podkreślenia w związku z omówionym wyżej sposobem rozwiązania paradoksu confirmacji. Po pierwsze, Hosiasson-Lindenbaumowa reprezentuje podejście bayesowskie, wiążąc prawdopodobieństwo *a priori* i *a posteriori*. (Na temat doniosłości jej ujęcia dla rozwoju tego kierunku w logice indukcji por. [1], [9], [11]). Po drugie, okazuje się, że w ramach logiki confirmacji daje się ustalić zależność pomiędzy nieprawdopodobieństwem faktu, a jego mocą potwierdzającą dla danej hipotezy; może to rzucić pewne światło na polemikę Poppera z Carnapem.

BIBLIOGRAFIA

- [1] M. Black, *Notes on the „paradoxes of confirmation”*, [w:] J. Hintikka, P. Suppes (eds.), *Aspects of Inductive Logic*, Amsterdam, 1966.
- [2] A. Burks, *Chance, Cause, Reason*, Chicago 1963.
- [3] R. Carnap, *Logical Foundations of Probability*, Chicago 1952.
- [4] C. Hempel, *Le problème de la vérité*, Theoria, 1937.
- [5] C. Hempel, *Studies in the Logic of Confirmation*, Mind 1945.
- [6] J. Hosiasson-Lindenbaum, *O prawomocności indukcji hipotecznej*, [w:] *Fragmenty Filozoficzne*, Warszawa 1934.
- [7] J. Hosiasson-Lindenbaum, *On Confirmation*, Journal of Symbolic Logic 1940.
- [8] J. Hosiasson-Lindenbaum, *Induction et analogie*, Mind 1941.
- [9] W. Lenzen, *Theorien der Bestätigung wissenschaftlicher Hypothesen*, Stuttgart 1974.
- [10] S. Mazurkiewicz, *Zur Axiomatik der Wahrscheinlichkeitrechnung*, Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, CI,III, 1932.
- [11] P. Suppes, *A Bayesian approach to the paradoxes of confirmation*, [w:] J. Hintikka, P. Suppes, (eds.), *Aspects of Inductive Logic*, Amsterdam 1966.

MAX-PETER URCHS: Wielowymiarowe struktury Kripkego a funkcje przyczynowe. (XXVI Konferencja Historii Logiki w Krakowie 3 X 1980 r.)

Związki przyczynowe odgrywają ważną rolę w języku nauki. Problem formalizacji związku pomiędzy przyczyną a skutkiem staje się więc w trakcie rozwoju poszczególnych nauk coraz bardziej ważny. Celem takiej formalizacji nie może być wyjaśnienie istoty związku przyczynowego. Problem przyczynowości jako pytanie ontologiczne nie może być rozwiązany *a priori*, czyli na gruncie samej logiki. Chodzi raczej o to, aby zdefiniować dwuargumentową relację w ten sposób, żeby mogła ona zastępować intuicyjne pojęcie przyczynowości we wszystkich ważnych kontekstach.

Formalizacja wymaga zatem daleko idącej jasności opisywanego przedmiotu. Natomiast pytanie o istotę przyczynowości należy z pewnością do podstawowych zagadnień filozoficznych i nie może dziwić fakt, iż brak jest jednomyślnej odpowiedzi na to pytanie, co naturalnie utrudnia formalizację. Dlatego chyba nie udało się dotychczas stworzyć całkiem zadowolającej formalizacji zdań przyczynowych.

Trudno nawet ustalić, jakie warunki powinna spełnić szukana relacja. Większość autorów jest zgodna co do tego, że powinno się odrzucić symetrię oraz zwrotność. Również zdania takie jak „A jest przyczyną B, więc (nie B) jest przyczyną (nie A)” lub „A jest przyczyną B, więc (A i C) jest przyczyną B” nie są zgodne z intuicją. Z tego, że stany rzeczy istnieją, naturalnie nie wynika istnienie związku przyczynowego pomiędzy nimi. Z drugiej strony jednak uznanie związku przyczynowego pomiędzy A i B wymaga, by zarówno A, jak i B istniały. Zatem zdanie „A jest przyczyną B” jest fałszywe, jeśli fałszywe jest, że istnieje A lub, że istnieje B. Jest pytaniem otwartym, czy zdanie „A jest przyczyną B” implikuje porządek czasowy pomiędzy A i B. Sądzę, iż możliwe jest rozpatrywanie stosunku przyczynowego bez elementu czasowego. Pytanie, czy stan rzeczy może mieć różne przyczyny, także nie ma jednomyślnej odpowiedzi. Ilość prac na temat takiej relacji nie jest duża.

Jedna z najbardziej obiecujących propozycji pochodzi od Stanisława Jaśkowskiego z 1951 roku. W wykładach Stanisława Leśniewskiego na Uniwersytecie Warszawskim pojawiło się pytanie o rachunek ekstensjonalny, w którym można definiować funkcje przyczynowe. Stanisław Jaśkowski rozwiązał ten problem w swojej pracy [2], konstruując rachunek Q.

Podamy w skrócie określenie tego rachunku:

Niech $At = \{p_1, p_2, \dots\}$ będzie przeliczalnym zbiorem zmiennych zdaniowych. Zbiór formuł FOR_t tworzymy w zwykły sposób, korzystając z jednego funktora jednoargumentowego — i dwóch funktorów dwuargumentowych \wedge i \forall_t . Wyrażenia $\neg \alpha$, $\alpha \wedge \beta$ i $\forall_t \alpha$ czytamy odpowiednio: „nie α ”, „ α i β ” oraz „dla wszystkich czynników formuły α zachodzi β ”. Pozostałe funktory zdaniotwórcze zdefiniujemy jak zwykle, w szczególności $\exists_t \alpha$ $\stackrel{df}{=} \neg (\forall_t \neg \alpha)$. Zmienne zdaniowe traktować możemy, podobnie jak to robili Heyting i Jaśkowski, jako tzw. zmienne zdaniowe zależne. Inaczej: jako zmienne predykatowe, jednak bez ustalonej arności. (Istotę tych zmiennych wyjaśnia przykład z pracy [1] Jaśkowskiego: „Wyobraźmy sobie, że prawdziwość zdania p zależy od pewnych czynników, których możemy bliżej nie określać, np. że zamierzamy grać w orła i reszkę i że p jest zdaniem: 'w ciągu gry wyrzucę więcej razy orła niż reszkę'. Przy pewnym układzie zdarzeń losowych zda-

nie p jest prawdziwe, przy innym fałszywe. Zdanie p można więc uważać za funkcję przyjmującą wartości: prawdę lub fałsz, zależne od wartości zmiennych reprezentujących zdarzenia losowe. Ponieważ zależność funkcyjna nie jest ujawniona w znakowaniu, więc można reprezentować zdania tego rodzaju za pomocą ... zmiennej zdaniowej zależnej, podobnie jak w matematyce reprezentujemy często funkcję zmiennej x przez literę y"). Formuły wówczas uotożsamiamy z funkcjami zdaniowymi. Czynnikiem dla α są te zmienne indywidualne, od których α w sposób istotny zależy.

Niech $\{t_n\}_{n \in \omega}$ będzie rodziną tłumaczeń formuł języka FOR_1 w język FOR_1 węższego rachunku predykatów PC_1 . Określamy je rekurencyjnie w następujący sposób:

- 1° $t_n(p) = P(x_1 \dots x_n)$ tzn. n-arna stała predykatowa z ustalonym ciągiem argumentów dla wszystkich elementów zbioru At
- 2° $t_n(\neg \alpha) = \neg t_n(\alpha)$
 $t_n(\alpha \wedge \beta) = t_n(\alpha) \wedge t_n(\beta)$
- 3° $t_n([\forall i \alpha] \beta) =$
 $= t_n(\beta) \wedge \bigwedge_{\{k_1 \dots k_i\} = \{1 \dots n\}} \{ \exists x_1 \dots x_n (\exists x_{k_1} t_n(\alpha) \wedge \exists x_{k_1} \neg t_n(\alpha)) \wedge \dots$
 $\dots \wedge \exists x_1 \dots x_n (\exists x_{k_1} t_n(\alpha) \wedge \exists x_{k_1} \neg t_n(\alpha)) \rightarrow \forall x_{k_1} \dots x_{k_i} t_n(\beta) \}^*$

System Q_f jest określony następująco:

$$Q_f = \{ \alpha \in FOR_1; \forall n \in \omega : t_n(\alpha) \in PC_1 \}.$$

W rachunku tym dają się wydefiniować różne funkcje kauzalne, wśród których na specjalną uwagę zasługuje relacja następująca (proponowana w podobny sposób przez Jaśkowskiego):

$$\alpha = \beta \stackrel{df}{=} \alpha \wedge \beta \wedge [\exists i \alpha] (\neg \alpha \wedge \neg \beta) \wedge [\forall i \alpha] (\neg \alpha \rightarrow \neg \beta).$$

Można wykazać, że tak określony spójnik spełnia warunki, których żądaliśmy od sformalizowanego stosunku pomiędzy przyczyną a skutkiem. Z pewnością można postawić dalsze rozsądne warunki. Wśród nich być może i takie, których powyższa relacja nie spełnia. Na tle tego, co zostało opublikowane w literaturze, można jednak stwierdzić, że podejście oparte na propozycji Jaśkowskiego jest bardzo obiecującą możliwością przy formalizacji zdań przyczynowych.

Sprawdzanie formuł w powyższym formalizmie jest praktycznie prawie niemożliwe. Już najprostsze formuły po tłumaczeniu na język FOR_1 stają się bardzo złożonymi wyrażeniami. Można jednak podać semantykę adekwatną za pomocą uogólnionych struktur Kripkego.

Niech $F_i = \langle W_i, R_i \rangle$, $1 \leq i \leq n$ będą dowolnymi strukturami Kripkego, tzn. $R_i \subseteq W_i^2 \neq \emptyset$. Na zbiorze $(W_1 \times \dots \times W_n)$ określamy relacje $\hat{R}_1, \dots, \hat{R}_n$ przyjmując dla dowolnych $\vec{x} = (x_1, \dots, x_n)$, $\vec{y} = (y_1, \dots, y_n) \in W_1 \times \dots \times W_n$:

$$\vec{x} \hat{R}_i \vec{y} \Leftrightarrow x_i R_i y_i \forall j \neq i : x_j = y_j.$$

Iloczyn rodziny $\{F_i\}_{1 \leq i \leq n}$ określamy przez:

$$F_1 \times \dots \times F_n = \langle W_1 \times \dots \times W_n, \hat{R}_1, \dots, \hat{R}_n \rangle.$$

* $\{k_1 \dots k_n\} \varepsilon \{1 \dots n\} \varphi(k_1 \dots k_n)$ — uogólniona konjunkcja n-elementowych podzbiorów zbioru $\{1 \dots n\}$.

Dodając funkcję $\varphi: At \rightarrow {}_2W_1 \times \dots \times W_n$, do powyższej struktury otrzymamy model n -wymiarowy $m_n = \langle F_1 \times \dots \times F_n, \varphi \rangle$.

Relację \models uznania formuły w punkcie modelu, w strukturze i w klasie struktur zdefiniujemy analogicznie jak w przypadku jednowymiarowym.

Wprowadzamy jeszcze następujące oznaczenia (przy czym L jest normalną logiką modalną):

$$K_L^m = \{F_1 \times \dots \times F_n; F_i \models L \text{ dla } 1 \leq i \leq n\}$$

$$F_L^m = \{a \in \text{FOR}_f; K_L^m \models a\}$$

$$F_L = \bigcup_{n \in \omega} F_L^m$$

Związek pomiędzy rachunkiem Jaśkowskiego a uogólnionymi strukturami typu Kripkego wyraża następujące twierdzenie ([3]):

Twierdzenie: $Q_f = F_{S_5}$.

System Q_f jest zatem pełny względem przekroju zawartości dowolnych klas n -krotnych iloczynów struktur Kripkego z relacją zwrotną, przechodną i symetryczną.

Powyższą konstrukcję można powtórzyć dla wszystkich normalnych modalnych logik L . Przy tym F_L jest wyznaczony jedno-jednoznacznie. Mamy przeto do czynienia z nieprzeliczalną rodziną systemów typu Jaśkowskiego. Niektóre z nich są szczególnie ciekawe z technicznego punktu widzenia. Dla rachunków F_L , gdzie L zawiera system Feys-v. Wright T , zachodzi następujące twierdzenie:

Twierdzenie: $\forall a \in \text{FOR}_f \exists n_a \in \omega : a \in F_L \Leftrightarrow K_L^m \models a$.

Liczba n_a zależy od budowy formuły a i może być efektywnie wyliczona. Twierdzenie to prowadzi do metody sprawdzania formuł, co *ex definitione* byłoby w ogólnym przypadku niemożliwe. Ma ono zatem podstawowe znaczenie dla dalszych badań nad tymi rachunkami. Tak np. za jego pomocą można uzyskać rezultaty dotyczące rozstrzygalności takich rachunków. Z prac Tarskiego nad n -wymiarowymi algebraami cylindrycznymi oraz z pracy [2] wynika, że system F_{S_5} jest nierozstrzygalny. Natomiast można podać algorytm rozstrzygający, czy formuła $a \in \text{FOR}_f$ jest tezą systemu F_T czy nie.

Relację \Rightarrow można określić we wszystkich rachunkach F_L . Własności jej zależą oczywiście częściowo od własności struktur, określających odpowiednie rachunki. Istnieje zatem możliwość celowej zmiany wyżej rozpatrywanego spójnika, aby udoskonalili jego własności.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Stanisław Jaśkowski, *On modal and causal functions in symbolic logic*, *Studia Philosophica*, vol. 4 (1951), ss. 71—92.
- [2] Stanisław Jaśkowski, *Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych*, *Studia Soc. Sc. Torunensis*, vol. 1, nr 5 (1948), ss. 57—77.
- [3] Max Peter Uchls, *Kripke-style semantics for Jaśkowski's system Q_f* , *Bull. Sec. of Logic* 1/81 ss. 14—19.

Przegląd czasopism

(Zestawił W. Mincer)

I

Archiv für Geschichte der Philosophie, 62:1980 nos 1—3. BALME D. M.: Aristotle's biology was not essentialist (no 1); EBERT Th.: Warum fehlt bei Aristoteles die 4. Figur? (no 1); WEIDEMANN H.: Ansätze zu einer Logik des Wissens bei Walter Burleigh (no 1); ROTENSTREICH N.: On nihilism — Hamilton's contribution (no 1); REHDER W.: Über J. Hintikkas Interpretation von akalouthein in De Interpretatione 12—13 (no 1); OTTO S.: Vico als Transzendentalphilosoph (no 1); COULOUBARITSIS L.: Considérations sur la notion de Noûs chez Démocrite (no 2); MOONAN L.: Impossibility and Peter Damian (no 2); FELLMANN F.: Georg Simmels Theorie des historischen Erkenntnis und die Befreiung vom Historismus (no 2); SPRUTE J.: Zur Funktion des Moral Sense bei Hutcheson (no 2); FRITZ K.v.: Zur Interpretation des fünften Buches von Aristoteles' Nikomachischer Ethik (no 3); DETEL W., HÜLSEN R., KRÜGER G., LORENZ W.: "Lekta ellipse" in der stoischen Sprachphilosophie (no 3); CLARKE D. M.: Pierre Sylvain-Régis: a paradigm of Cartesian methodology (no 3); BERMAN D.: Berkeley's philosophical reception after America (no 3).

II

The British Journal for the Philosophy of Science, 30:1979 nos 1—4. HALLETT M.: Towards a theory of mathematical research programmes (I) (no 1); BUB J.: Some reflections on quantum logic and Schrödinger's cat (no 1); WOODWARD J.: Scientific explanation (no 1); NERLICH G.: What can geometry explain? (no 1); WILSON M.: Maxwell's condition — Goodman's problem

(no 2); BLACKMORE J.: On the inverted use of the terms „realism" and „idealism" among scientists and historians of science (no 2); HALLETT M.: Towards a theory of mathematical research programmes (II) (no 2); BELL J.: The infinite past regained: a reply to Whitrow (no 2); CRAIG W. L.: Whitrow and Popper on the impossibility of an infinite past (no 2); WEINGARD R.: General relativity and the length of the past (no 2); ZARET D.: Absolute space and conventionalism (no 3); CHALMERS A.: Towards an objectivist account of theory change (no 3); SCHICK F.: Self-knowledge, uncertainty and choice (no 3); HOWSON C., ODDIE G.: Miller's so-called paradox of information (no 3); FISHER G.: Cauchy's variables and orders of the infinitely small (no 3); CLEAVE J. P.: The concept of „variable" in nineteenth century analysis (no 3); EDWARDS J.: Hidden variables and the propensity theory of probability (no 4); STICH S. P.: Between Chomskian rationalism and Popperian empiricism (no 4); FALES E.: Relative essentialism (no 4); NIINILUOTO I.: Degrees of truthlikeness: from singular sentences to generalisations (no 4); PODLAHA M. F.: Light signal synchronisation and clock transport synchronisation in the theory of relativity (no 4).

The British Journal for the Philosophy of Science, 31:1980 nos 1—3. ZAHAR E.: Einstein, Meyerson and the role of mathematics in physical discovery (no 1); COHEN J. L.: Bayesianism versus Baconianism in the evaluation of medical diagnoses (no 1); SAMPSON G.: Popperian language-acquisition undefeated (no 1); WILKES K.: Brain states (no 2); WILLIAMS P. M.: Bayesian conditionalisation and the principle of minimum information (no 2); RED-

HEAD M.: Models in physics (no 2); FRANCIS R.: On the interpretation and transivity of non-standard synchronisms (no 2); COHEN J. L.: Some comments on third world epistemology (no 2); MAYBERRY J. P.: A new *Begriffsschrift* (I) (no 3); SWINBURNE R.: Conventionalism about space and time (no 3); FEYERABEND P.: Zahar on Mach, Einstein and modern science (no 3); MELLOR H.: On things and causes in spacetime (no 3).

III

Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 27:1979 nos 1—12. * REDLOW G.: Zu einigen aktuellen theoretischen Fragen der materialistischen Dialektik (no 1); SANDKÜHLER H.J.: Historischer Materialismus und die Analogie von Natur und Gesellschaft (no 1); MUNTSCHAJEW R., SCHWABE K. H.: Der historische Materialismus als weltanschaulichmethodologische Grundlage der Analyse der ästhetischen Aneignung (no 1); LIEPERT A.: Der Spinozismus Lessings (no 1); HÖRZ H.: Albert Einstein und die Philosophie (no 2); TREDER H. J.: Einstein zu der Beziehung zwischen Experiment und Theorie (no 2); KORCH H.: Albert Einstein über philosophische Fragen der naturwissenschaftlichen Erkenntnis (no 2); RÖSEBERG U.: Objektive Gesetze und Subjekt-Objekt-Dialektik (no 2); GRIESE A.: Zeit- Bewegung — Entwicklung (no 2); KUNDT U., LANIUS K.: Der moderne Atomismus (no 2); BORZESZKOWSKI H. H. v., WAHSNER R.: Erkenntnistheoretischer Apriorismus und Einsteins Theorie (no 2); GAHLHAR F.: Relativität und Dialektik (no 2); HAGER N.: Zur Rolle des Gedankenexperiments in der physikalischen Erkenntnis (no 2); EICHHORN W., FLORIAN K. P.: Dialektik und geschichtlicher Prozess (no 3); LUDWIG J. P.: Der Übergang von der objektiven zur subjektiven ökonomischen Werttheorie und die materialistische Dialektik (no 3); JUUL JENSEN U.: Dialektik-Reflexe in der Hegel-Rezeption der anglo-amerikanischen Philosophie (no 3); GERLACH H. M.: Metaphysik oder Geschichtlichkeit? (no 4); WITTICH D.: Siebzig Jahre „Materialismus und Empiriokritizismus“ (no 5); BEURTON P.: Biologische Evolution und Subjekt-Objekt-Dialektik (no 5); KREISER L., METZLER K.: 100 Jahre „Begriffsschrift“ Gottlob Freges (no 5); KELLER P.: Zeitlogik und ihr Verhältnis zur

Philosophie (no 5); MELIS E.: Modelle und Mathematik (no 5); SEIDEL H.: Das Verhältnis von Karl Marx zu Aristoteles (no 6); WÖHLER H. U.: Zur philosophischen Position des Nominalisten Petrus Abaelard (no 6); THOM M.: Der Einfluss des moralphilosophischen Vernunftbegriffs auf die Stellung und Lösung des Erkenntnisproblems in der Philosophie Kants (no 6); HAENSCH G.: Ludwig Feuerbachs Beitrag zur Klärung des Begriffs „Pantheismus“ (no 6); FRIEDRICH H.: Ein Aspekt der philosophischen Analyse des wissenschaftlich-technischen Fortschritts (no 7); KLENNER H.: Gerechtigkeit — eine rechtsphilosophische Kategorie? (no 7); KÜHNE L.: Zu Marx' Bestimmung des „menschlichen Wesens“ in der 6. Feuerbachthese (no 7); RUPPRECHT F.: Der Pessimismus und die Krise der gegenwärtigen bürgerlichen Philosophie (no 7); KÜHNE H. J.: Relative Zielstrukturen im Geschichtsverlauf (no 8); HERLITZIUS E.: Erfolge und Grenzen der Mathematisierbarkeit (no 8); ALBRECHT E., WESSEL H.: Der Universalienstreit heute (no 8); LANGE E., BARTH H.: Methodologische Fragen der Geschichte der Philosophie (no 9); STIEHLER G., SEIDEL H.: Philosophische Lehre und das Lehren von Philosophie (no 9); LEY H.: Vom Beginn philosophischer Arbeit (no 9); REDLOW G.: Dialektik — Weltanschauung — Humanismus (no 10); WITTICH D.: Der Marxismus-Leninismus als theoretische und als praktische Weltanschauung (no 10); BAUER A.: Über die Epochenkonzeption des historischen Materialismus (no 10); GERLACH H. M., WOLLGAST S.: Christian Wolff — ein hervorragender deutscher Philosoph der Aufklärung (no 10); BAL K.: Aufklärung und Religion bei Mendelssohn, Kant und dem jungen Hegel (no 10); LUKÁCS J.: Die Weltanschauung des Marxismus und die Religiosität der Gegenwart (no 11); ALMÁSI M.: Zur Ontologie der „Erscheinung“ (no 11); SZIGETI J.: Über die Zeitauffassung von Hegel, Marx und des Existentialismus (no 11); TÖKEI J.: Bemerkungen zum postumen Werk von Georg Lukács (no 11); GECSE G.: Einige Gegenwartsfragen des Neothomismus (no 11); ZOLTAI D.: Zur Entstehungsgeschichte der romantischen Musikphilosophie (no 11); GERLACH H. M., MOCEK R.: Methodologische Fragen der Kritik zeitgenössischer bürgerlicher Philosophie (no 12); SCHREITER J., DIETZSCH St.: Geschichtserkenntnis? (no 12); GEDÖ

A.: Positivismus und „Postpositivismus“ (no 12).

Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 23:1960 nos 1—12* STIEHLER G.: Der historische Materialismus als philosophische Theorie und Methode (no 2); LASSOW E.: Das Verhältnis von Gesetzen und Kategorien am Beispiel des historischen Materialismus (no 2); BARTSCH G.: Zur weltanschaulich-methodologischen Funktion der Philosophie für die gesellschaftswissenschaftliche Forschung (no 2); KÜTTLER W.: Die Dialektik vom Logischem und Historischem und der Platz der Geschichte im System der Gesellschaftswissenschaften (no 2); BUCHHOLZ E.: Philosophie und Rechtswissenschaft (no 2); REDEKER H.: Zur Methodologie der Erforschung des ästhetischen Bewusstseins (no 2); LEY H.: Zur Allseitigkeit von Dialektik (no 3); RUBEN P.: Lenins Dialektik-Konzept und die materialistische Widerspruchslehre (no 3); BIALAS W., RICHTER K., THOM M.: Marx — Hegel — Feuerbach (no 3); BERGNER D.: Husserl und die neuere bürgerliche Philosophie (no 3); KLIX F.: Informationsbegriff und Informationstheorie in der Psychologie (no 4); KOSSAKOWSKI A.: Theoretische Voraussetzungen und Konsequenzen einer tätigkeitszentrierten Analyse und Interpretation psychischer Erscheinungen (no 4); ROSENFELD G., WESESEL K. F.: Persönlichkeitsentwicklung und moralische Stabilität (no 4); ERPENBECK J.: Zur Dialektik von Erkennen, Werten und Handeln aus philosophischer und psychologischer Sicht (no 4); METZLER H.: Erkenntnistheoretische Fragestellungen zum psychologischen Problem der interpersonellen Wahrnehmung (no 4); HIEBSCH H.: Wilhelm Wundt und die Anfänge der experimentellen Psychologie (no 4); ARNOLD A., MEISCHNER W.: Wilhelm Wundt — Psychologie und Philosophie im Widerstreit (no 4); KLOTSCH H.: Probleme der Entwicklung geistig-schöpferischer Tätigkeit (no 5); LANGE A.: Grundlegende Aspekte der Entwicklung der Dialektik durch Lenin (no 5); HEUER U. J.: Die aktive Rolle des Überbaus am Beispiel der Rechtsnormen (no 5); LOITSCH M., RICHTER F.: Zur Determination von Wissenschaft (no 6); DÖLLING E., ERPENBECK J.: Sprache, Verallgemeinerungsprozess und Invariantenbildung (no 6); BORZESKOWSKI H. H. v., WAHSNER R.: Zur Beziehung von experimenteller Methode und Raumbegriff (no 6); LÜBKE D.:

Arbeitsteilung und Philosophieverständnis bei Protagoras und Platon (no 6); SEGETH W.: Materialistische Dialektik als Methode und Methodologie und die Erkenntnis gesellschaftlicher Erscheinungen (no 7); REDLOW G.: Zur Dialektik von Wesen und Existenz (no 7); RÖHR W.: Zur anthropologischen Wende der bürgerlichen Philosophie (no 7); UESSELER M.: Philosophische Aspekte der Soziolinguistik (no 8); ROLLE H.: Hobbes' Leviathan — der Staat als Maschine (no 8); STIEHLER G.: Für eine höhere Qualität der Philosophie-Ausbildung (no 9); ROCHHAUSEN R.: Zu einigen Fragen des Erkenntnisfortschritts in der Wissenschaft (no 9); BEYER W.: Marcuse und die Folgen (no 9); LESKE M.: Das Totalitätskonzept von Th. W. Adorno (no 9); HAHN E., KOZIOLEK H.: Philosophie und Ökonomie unter den gegenwärtigen Bedingungen (no 10); STEININGER H., SÖDER G.: Philosophisches und ökonomisches Bewusstsein (no 10); ALTMANN E.: Zur logischen und historischen Methode in Marx' „Kapital“ (no 10); LEY H.: Ibn Sina (Avicenna, 980—1037; Gründe für 1000 Jahre Rück Erinnerung (no 11); SCHENK G., WÖHLER H. U.: Boethius — Gedanken zu Werk und Wirkungsgeschichte (no 11); KOLESNYK A.: Zur Stellung Alberts von Bollstädt in der Geschichte des Denkens (no 11); RAUH H. C., RUBEN P.: Étienne Bonnot de Condillac oder Die Dialektik der Aufklärung und das Problem der Erkenntnis (no 11); BIEDERMANN G., LANGE E.: Zu einigen Grundzügen der Geschichtsauffassung der klassischen deutschen bürgerlichen Philosophie und ihrer Genese (no 11); SEIDEL H.: Philosophiehistorische Bemerkungen zum Begriff „Aufklärung“ (no 11); DÖLLING E., DÖLLING J.: Wilhelm Wundts Untersuchungen zur Logik aus der Sicht der logischen Termintheorie (no 11); WESESEL H.: Aussagenlogische Theorie der logischen Folgebeziehung (no 12); SCHENK G.: Was ist Geschichte der Logik? (no 12); DÖLLING J.: Logik und Terminologien (no 12); STELZNER W.: Parameterbezogenheit in der epistemischen Logik (no 12); ASSING H.: Neue Überlegungen zur Konditionallogik (no 12); KELLER P.: Über Untersuchungen zum Verhältnis von Grammatik und Zeitlogik (no 12); WUTTICH K.: Zur Analyse der intuitiven Grundlagen der epistemischen Logik (no 12); KRAMPITZ K. H.: Überlegungen zu einer nichttraditionellen Quantorentheorie (no 12);

DÖLLING E.: Leere Termini und Existenzaussagen (no 12); WESSEL H., DÖLLING J.: Erfahrungen mit dem Lehrprogramm für das Lehrgebiet Logik (no 12).

IV

Les Etudes Philosophiques, 1978 nos 2—4. LADRIÈRE J.: Les sciences humaines et le problème de la scientificité (no 2); BRUAIRE Ch.: Sciences humaines et anthropologie philosophique (no 2); GERMAIN P.: Sur quelques caractéristiques des disciplines scientifiques et sur la portée de la science (no 2); THOM R.: Formalisme et scientificité (no 2); BOUDON R.: Déterminismes sociaux et liberté individuelle: la querelle de „l'homo sociologicus” (no 2); BERNER P.: A propos de la structure gnosiologique de la psychiatrie (no 2); GAUGER H. M.: Conscience linguistique et linguistique (no 2); THINES G.: Le biologique et le culturel en psychologie (no 2); FREUND J.: Du statut de la science politique (no 2); BROCHIER H.: La science économique est-elle une science? (no 2); HEDWIG K.: La discussion sur l'origine de l'intentionnalité husserlienne (no 3); LABERGE P.: Comprenons-nous enfin le sens de la formule de l'impératif catégorique? (no 3); MICHALEWSKI C.: La négativité de l'action (no 3); RAULET G.: Us et abus des Lumières. Mendelssohn jugé par Kant (no 3); RIVELAYGUE J.: La dialectique de Kant à Hegel (no 3); THERMOZ E.: Remarques sur la philosophie latente dans l'oeuvre de Kurt Goldstein (no 3); COURTINE J. F.: Le déploiement schellingien de l'unité: de l'universio à l'universitas (no 3); DEMURE C.: Montaigne: le paradoxe et le miracle (no 4); CHÉDIN J. L.: La dialectique à l'oeuvre chez J.-J. Rousseau (no 4); AZOUVI F.: Remarques sur quelques traités de physiognomie (no 4); MASSET P.: Jacques Palliard, lecteur de Biran (no 4); SASSO R.: Bataille — Hegel ou l'enjeu philosophique (no 4).

Les Etudes Philosophiques, 1979 nos 1—4. CHAUVIRÉ Ch.: Peirce, le langage et l'action. Sur la théorie peircienne de l'assertion (no 1); PUCELLE J.: Berkeley, a-t-il été influencé par Malebranche? (no 1); VETÖ M.: La mauvaise volonté selon Jonathan Edwards (no 1); KEMP P.: Le précurseur de Henrik Ibsen. Quelques aspects de la découverte de Kierkegaard en France (no 2); PENTZOPOULOU-VALALAS

Th.: Kierkegaard et Socrate, ou Socrate par Kierkegaard (no 2); MALANT-SCHUK G.: Angoisse et Existence chez Kierkegaard (no 2); SLØK J.: Le concept de paradoxe chez Kierkegaard (no 2); PERROT M.: L'absurde et le thème des possibles chez Kierkegaard (no 2); STUCKI P. A.: La répétition (no 2); BENTATA V.: Ex-sistence et ressaisissement: expérimentation avec Kierkegaard (no 2); CORNU M.: Ironie et humour selon Kierkegaard (no 2); LEFRANC J.: Enseignement philosophique et actualité (no 3); BARTHÉLÉMY-MADAULL M.: L'enseignement de la philosophie (no 3); MUGLIONI J.: Quel enseignement est-il fondé à se dire philosophique? (no 3); NANCY J. L.: Fin de la métaphysique ou fin de l'enseignement? (no 3); VERGOTE H. B.: Søren Kierkegaard ou le refus de la communication magistrale (no 3); MOREAU J.: Qu'est-ce qu'un sophiste? (no 3); CASTELLI E.: Demythisation et démythification (no 4); ECOLE J.: De la notion de philosophie expérimentale chez Wolff (no 4); LAMBLIN B.: Fragment d'un chapitre sur le futurisme (no 4); LIVET P.: Information et organisation: le postulat d'hypercomplexité (no 4); ROUGER F.: La politique et l'histoire chez M. Merleau-Ponty (no 4).

Les Etudes Philosophiques, 1980 nos 1—2. GANDILLAC M. de: Etienne Gilson et la question disputée de *Philosophia christiana* (no 1); MARTINEAU E.: Prudence et considération (no 1); RIOUX B.: Une métaphysique de l'acte d'être (no 1); PROKOP M.: La connaissance de l'existence et le jugement existentiel chez Etienne Gilson (no 1); SHAEYGAN D.: L'actualité de la pensée d'Henry Corbin (no 1); VIEL-LARD-BARON J. L.: Henry Corbin (1903—1978) (no 1); CHANTEUR J.: Désir et communauté politique selon Jean-Jacques Rousseau (no 2); GUINLE J. Ph.: Réflexions sur l'Etat hégélien (no 2); GRIMALDI N.: La bourgeoisie chez Marx ou la régence de l'histoire (no 2); ROCKMORE T.: Sur le néo-marxisme: Sartre et Habermas (no 2); CARRIVE P.: Une lettre d'Adam Smith. Tableau de la culture en Europe en 1755: Mandeville et Rousseau (no 2); JACQUES F.: L'oeuvre de Quine: perspectives sur un réseau (no 2).

V

Filosofia, 21:1980 nos 1—4. GHIO M.: La dottrina dell'espressione in Leibniz

(no 1); DI CINDIO M.: Il concetto di tempo nel pensiero di E. Husserl (no 1); QUAGLIA P.: La concezione del tempo nella filosofia di Jean-Paul Sartre (no 1); BABOLIN A.: La filosofia della religione secondo Xavier Zubiri (no 1); GIROTTO B.: Applicazioni teologiche dell'ontologia di K. Rahner (no 1); GUZZO A.: Un libro su Ugo Spirito (no 1); POMA A.: Il mito nella filosofia delle forme simboliche di Ernst Cassirer. I. I precedenti della filosofia delle forme simboliche. II. La comprensione cassireriana di Kant (no 2); SINATRA M.: Fondazione teorica della „Scienza dell'educazione” di Peter Petersen (no 2); CAPUT M.: Sull'interpretazione di Georg Trakl (no 2); RICONDA G.: Un libro di Augusto Del Noce „Il suicidio della rivoluzione” (no 2); AIMONETTO I.: La particella „non” e il verbo „esistere” (no 2); BRACCO V.: Winckelmann e Croce (no 2); GUZZO A.: La musica (no 2); SHEEHAN Th.: Heidegger e il suo corso sulla „Fenomenologia della religione” (1920—1921) (no 3); GALANO D.: Il pensiero filosofico di John Niemeyer Findlay (no 3); POMA A.: Il mito nella filosofia delle forme simboliche di Ernst Cassirer. III. La filosofia delle forme simboliche: prima fase (no 3); GHIO A.: Tre problemi: Curare, comandare, scegliere (no 3); GUZZO A.: Hegeliana (no 3); CORSA-NO A.: Recenti studi su G. C. Vanini (no 3); GUZZO A.: Osservazioni e riflessioni (no 4); BOCCA E.: B. Croce e la periodizzazione della storia della cultura moderna (per una lettura filosofica della „Storia dell'età barocca”) (no 4); BERTI E.: La critica di Hegel al principio di contraddizione (no 4); DE RUVO V.: Criticismo realistico (no 4); CORSANO A.: Studi bruniani (no 4); POMA A.: Il mito nella filosofia delle forme simboliche di Ernst Cassirer. V. Il mito nel sistema delle forme simboliche. Prima fase, Seconda fase (no 4).

VI

Filosofskie Nauki *, 1979 nos 1—6. DANILENKO I. M.: Metodologičeskie osnovy analiza klassovogo i obščecelo-večeskogo v morali (no 1); GOTT V. S., SEMENJUK É. P., URSUL A. D.: Ob”ekty teorii i obščenaučnye ponjatija (no 1); KORŠUNOV A. M.: Dialektika čuvstvennogo otraženija (no 1); LAZAREV F. V., SAGATOVSKIJ V. N.: O formirovanij „integral’nogo” stilja myšljenija (no 1); ČERNOSVITOV E. V.: K probleme predmetnosti aktov soznaniija

(no 1); VORONKOV S. S.: Analiz vremennogo sootnošenija pričiny i sledstviija (no 1); ŠKURINOV P. S.: O specifike filosofskih vozzrenij A. N. Radiščeva (II) (no 1); SITKOVSKIJ E. P.: K voprosu o sootnošenii suščnosti i javlenija v filosofii Kanta (no 1); ŠEPTULIN A. P.: Ischodnye načala i principy postroenija sistemy kategorij dialektiki (no 2); ACHLIBININSKIJ B. V., SIDORENKO V. M.: Naučnaja kartina mira kak forma filosofskogo sinteza znaniij (no 2); PEDIČ V. D.: Opredelenie čerez abstrakciju v invariantnogrúppovom istolkovanii (no 2); GOBOZOV I. A.: Kritičeskij analiz vzgljadov tak nazyvaemych novych filosofov (no 2); BUNGE M.: Nesostojatel’nost’ psihofizičeskogo dualizma (no 2); NARSKIJ I. S.: Leninskaja filosofskaja teorija materii (no 3); LOSEVA I. N.: O koncepcii „intellektual’noj revoljucii” XIII veka (no 3); TUL CINSKIJ G. N.: O logičeskom učenii L’juisa Kérrola (no 3); KUKUŠKINA E. I., CHMARA N. D.: Jazyk i čuvstvennoe otraženie (no 4); ŠKURINOV P. S.: O specifike filosofskih vozzrenij A. N. Radiščeva (III) (no 4); NARSKIJ I. S.: Filosofija pozdnego K. Poppera (no 4); BABKINA N. L.: Koncepcija čelovečeskogo „žiznennogo mira” v filosofskoj kul’turantropologii Ėricha Rotčakera (no 4); OMEL’JANOVSKIJ M. Ė.: Teorija otnositel’nosti Ėjnštejna i dialektika (no 4); DYŠLEVYJ P. S.: A. Ėjnštejn o probleme real’nosti v fizike XX v. (no 4); STARČENKO A. A.: Analiz kategorii „ubeždenie” (no 5); DAVIDOVIČ V. E., JAKOVLEV V. P.: O filosofskom osvoenii dejstvitel’nosti (no 5); LJUBINSKAJA L. N.: Vremja i informacija (no 5); ŠEVLOKOV V. A.: K voprosu i principe gnoseologičeskoi invariantnosti (no 5); BOGUSLAVSKIJ V. M.: Logičeskie idej Kondil’jaka (no 5); JALI I. A.: K karakteristike Bruno Bauera kak filozofa (no 5); ZOLOTUCHINA-ABOLINA E. V.: Ponjatje filosofskoj refleksii (no 6); NAVROCKIJ B. A.: Struktura biologičeskoi klassifikacii (no 6); GRECKIJ M. N., PEDIČ I. G.: K probleme formirovanija marksistskoj dialektiki (no 6); EMEL’JANOV B. V.: O prirode istoriko-filosofskih istočnikov (no 6); JAKUŠKIN I. G.: Noam Chomskij i filosofija grammatiki (no 6); PIVOVAROV D. V.: Metod al’ternativ v sovremennoj „filosofii nauki” i ego granicy (no 6); RUTKEVIČ A. M.: Filosofskaja antropologija „madridskoj školy” (no 6); ALEKSEEV M. N.: Problemnoe čtenie lekcij po filosofii (no 6).

Filosofskie Nauki, 1980 nos 1—6. ŠEP-TULIN A. P.: O vzajnosvjazi kategorij „soderžanie” i „forma”, „struktura” i „element” (no 1); IVIN A. A.: Paradoksy modalnoj logiki Ja. Lukaseviča (no 1); KOSTJUČENKO V. S.: O nekotorych osobennostjach drevneindijskogo atomizma (no 1); KUDRJAŠEV A. F.: Lejbnic, Dekart i ideja „vseobščej matematiki” (no 1); GAJDA A. V., LJUBUTIN K. N.: Karl Korš: filosofija i politika (kritičeskij analiz) (no 1); RUTKEVIČ M. N., AVERIN A. N.: Ėmpiričeskoe i teoretičeskoe v social'nom poznanii: analiz kategorij (no 1); GOTT V. S., SEMENJUK Ė. P., URSUL A. D.: O kategorijach sovremennoj nauki (no 2); ŽAROV A. M.: Problema filosofskogo obosnovanija neobratimosti vremeni (no 2); MAMEDOVA N. M.: Rol' simmetrii i asimmetrii v ponimanii suščnosti prekrasnogo (no 2); USTINENKO V. I.: Mesto i rol' igrovogo fenomena v kul'ture (no 2); TITOV V. F.: Pozitivizm v Argentine v konce XIX — načale XX v. (no 2); BYCHOVSKIJ B. Ė.: Novye popytki reanimacii srednevekovogo mirovovzrenija (no 2); STJAŽKIN N. I.: Problema universalij v srednevekovoj filosofii (no 2); MARQUIT Ė.: K voprosu o filosofskih aspektach sootnošenija prostranstva i vremeni v klasičeskoj mehanike (no 2); K 110-j GODOVŠČINE so dnja roždenija V. I. Lenina (no 3); AFANASEV V. G.: O strukture celostnoj sistemy (no 3); NARSKIJ I. S.: Problema universalij v naši dni i marksizm (no 3); ČAČOJAN V. K.: David Nepobedimyj (no 3); KALAŠJAN L. Č.: Voprosy ėtiki v filosofskom učenii Davida Nepobedimogo (Anachta) (no 3); VLASOVA V. V.: Tradicija kak socialno-filosofskaja kategorija (no 4); KAGAN M. S.: Problema sub'ektivno-ob'ektivnych otnošenij v marksistsko-leninskoj filosofii (no 4); VIČEVA D. V., STOFF V. A.: Dialektika obydnennogo i naučnogo znanija (no 4); KOŠEV V. M., PAVLOVA G. T.: Ob odnom metode issledovanija problem dialektiki (no 4); KUZ'MIN M. V.: Paradoks Ėjnštejna — Podol'skogo — Rozena i problema polnoty kvantovoj mehaniki (no 4); MOLODSIJ V. N.: O filosofsko-metodologičeskich predposylkach otkrytija i razrabotki N. I. Lobačevskim neevklidovoj geometrii (no 4); ČARYEV G. O.: Ibn — Sina (k 1000-letiju so dnja roždenija) (no 4); VASIL'EVA T. Ė.: Problema germenevtičeskogo metoda v sovremennoj buržuaznoj filosofii (no 4); SIANAR S.: Diskusija ob afrikanskoj filosofii (no 4); SE-

LEZNEV I. A.: Problemnoe čtenie lekcij i princip konceptual'nosti v prepodavanii filosofii (no 4); SARNA J.: O filosofskoj ocenke „realističeskoj” fenomenologii R. Ingardena (no 4); ORUDŽEV Z. M., RODRIGUEZ S., ROTE B.: O strukture dialektičeskoj logiki kak naučnoj discipliny (no 5); LEVIN G. D.: Kategorii „absolutnoe” i „otnositel'noe” v sovremenom naučnom poznanii (no 5); GUBANOV N. I.: Obraznoe i znakovoe v čuvstvennom otobraženii (no 5); JARSKAJA-SMIRNOVA V. N.: Inversija vremeni v strukture predvidenija (no 5); KROTKOV E. A., CAREGORODCEV G. I.: Logiko-metodologičeskie aspekty vračebnoj diagnostiki (no 5); GORSKIJ V. S.: Kontekstual'nyj analiz v istoriko-filosofskom istolkovanii (no 5); FEDOROV B. I.: B. Bol'cano v istorii naučnoj mysli (no 5); SMOLENOV Č.: O paradokse „lžec” i o semantičeski zamknutyh sistemach (no 5); LUTAJ V. S.: Idealizirujuščaja abstrakcija i dialektičeskoe vyvedenie znanij (no 6); MARKOV B. V.: Problema ėmpiričeskoj proverjaemosti teoretičeskogo znanija (no 6); KREMJAŇSKIJ V. I.: K analizu ponjatija prostoty upravlenija (no 6); KIRILENKO G. G.: Programy rehabilitacii metafiziki v anglo-amerikanskoj filosofii nauki (no 6); TRILESNIK B. I.: Žak Mariten i racionalizm (no 6); MOTORINA L. Ė.: Koncepcija „nejnavno znanija” M. Poljani (no 6).

VII

International Logic Review, 8:1977 nos 15—16. CASEY M. R.: Productive logic and congruency tables (no 15); VANDAMME R. W.: Productive logic and propositional paradoxes (no 15); BRODSKÝ A.: Point and figure (no 15); CHURCH A.: Set theory whit a universal set (no 15); BUSHKOVITCH A. V.: The concept of model in scientific theory (no 15); PRUSSEN J.: A propos des paradoxes logiques (no 15); MAKINDE M. A.: Formal logic and the paradox of excluded middle (no 15); RICE L. C.: Von Wright, rationalism and modality (no 15); WALTON D.: Mill and De Morgan on whether the syllogism is a „Petitio” (no 15); MARTIN J. N.: A Fregean interpretation of the quantifiers (no 15); ROHATYN D. A.: A formalization of the transcendental principle of reasoning (no 15); BILIGS J. R.: The empty universe (no 15); TENNESSEN H.: Some principle difficulties in establishing different truth concepts (no 15); RATZSCH D.: I think,

therefore I am not: a reply (no 15); BOURDILLON Ph.: A problem in Freed's analysis of beliefs about objects (no 15); WHITE F. C.: Propositional tensing (no 15); ARCHIE L. C.: Transitivity and the hypothetical syllogism (no 15); GHOSE A. G.: Whitehead's and Russell's „Principia mathematica” and formalization of abstractions (no 15); SINGH D.: A review of „The Knowledge of the known” by prof. J. K. Feibleman (no 15); WETTE E.: A Euclidian solution of endometric figures I (no 16); DE FELICE M.: Subjectivism in the critical development of the information theory (no 16); BROYLES J. E.: Paradox and argument (no 16); BERTMAN M. A.: Criterion and defining criterion in Wittgenstein (no 16); BRUNNER O.: Intensional and extensional pluralities and singularities (no 16); ROHATYN D. A.: The protreptic argument (no 16); CHIPMAN L.: Psychological verbs as relative predicates (no 16); MACINTYRE R. C.: The semantics and syntax of „the concept of truth” (no 16); BRYANT J.: Austin on hypotheticals and conditionals (no 16); HAWKINS B. S.: On certain incapacities claimed for logicians (no 16).

International Logic Review, 9:1978 no 17/18. SPISANI F.: Autogenetic logic; TETRAULT G. E.: Deviant, many-valued modellings of paradox: outlines of indefiniteness as the formal source of exact logic; KLUGE KONINCK E. H.: Material implication and logical implication; GHOSE A.: Observations, measurements and mathematics; PETROV S.: Hegel's thesis of contradictory truths; McMORRIS M. N.: The second postulate of Einstein's theory of special relativity; MEYER M.: Pragmatique, présupposition et référence; KVASTAD N. B.: On method in the history of ideas; FANG J.: The illogical in the logical; SLATER B. H.: A fragment of new propositional logic; STINE G. C.: Denotation and existence; McKNIGHT Chr.: MacIntyre on truth and questions; GARRO I.: Al 'Kindi and mathematical logic.

International Logic Review, 10:1979 no 19/20. FERENCZI M.: On the foundations of the axiomatic theory of probability in symbolic logic; DUMITRIU A.: Natural reconstruction of mathematical logic; HAWKINS B. S.: A reassessment of Augustus De Morgan's logic of relations: a documentary reconstruction; BRALVER P. J.: Notes on the quantum mechanical theory of consciousness; HA-

VAS K. G.: On „pure” forms in formal logic; PERRY C.: Retroductive inference and arbitrary theories; ROUTLEY R., ROUTLEY V.: Some bad arguments for and against conventionalism; RANKIN H. D.: „That it is impossible to say not” and related topics in Antisthenes; SCHREURS A., BAART H.: Cybernetics and philosophical analysis; COPI I. M.: Logic versus illogic; MARKE P. J.: Quinn, the logic of intrinsic value and defeat; BALESTRA D. J.: Non-falsifiability: an inductivist perspective; WETTERSTEN J.: The context of contextual studies; A note of Kvastad's proposals for methods in the history of ideas; DUDMAN W. H.: Proof and truth; ANGELELLI I.: „Die Logik der Neuzeit” by Wilhelm Risse.

VIII

Isis*, 70:1979 nos 251—254. BOGAARD P. A.: Heaps or wholes: Aristotle's explanation of compound bodies (no 251); TAMNY M.: Newton, creation and perception (no 251); CALINGER R.: Kant and Newtonian science: the pre-critical period (no 253); KONSTAN D.: Problems in Epicurean physics (no 253).

Isis, 71:1980 nos 256—258. LENOIR T.: Kant, Blumenbach and vital materialism in German biology (no 256); VUCINICH A.: Soviet physicists and philosophers in the 1930s: dynamics of a conflict (no 257); PYENSON L.: Einstein's education: mathematics and the laws of nature (no 258).

IX

Journal of Philosophical Logic, 9: 1980 nos 3—4. BOSTOCK D.: A study of type-neutrality (no 3); McMICHAEL A., ZALTA E.: An alternative theory of non-existent objects (no 3); ROLF B.: A theory of vagueness (no 3); SCHOTCH P. K., JENNINGS R. E.: Inference and necessity (no 3) BELNAP N. D. Jr, GUPTA A., DUNN M.: A consecutive calculus for positive relevant implication with necessity (no 4); BOSTOCK D.: A study of type-neutrality. Part II: Relations (no 4); PRIEST G.: Sense, entailment and „modus ponens” (no 4); REINHARDT W. N.: Necessity predicates and operators (no 4); RÖPER P.: Interval and tenses (no 4).

X

The Journal of Philosophy, 77:1980 nos 1—4. LEVINSON J.: What a musi-

cal work is (no 1); MARK T. C.: On works of virtuosity (no 1); KESSLER G.: Frege, Mill and the foundations of arithmetic (no 2); SCHICK F.: Toward a logic of liberalism (no 2); KYBURG H. E. Jr.: Conditionalization (no 2); MARCUS R. B.: Moral dilemmas and consistency (no 3); SLOTE M. A.: Understanding free will (no 3); WOLF S.: Assymetrical freedom (no 3); FELDMAN F.: The principle of moral harmony (no 3); CHURCHLAND P. S.: A perspective of mind-brain research (no 4); WILSON M.: The observational uniqueness of some theories (no 4); LEVIN M. E.: Yes, our beliefs could be... (no 4).

XI

Kant-Studien, 69:1978 nos 1—4. SALA G. B.: Der „reale Verstandesgebrauch“ in der Inauguraldissertation Kants von 1770 (no 1); DETEL W.: Zur Funktion des Schematismuskapitels in Kants Kritik der reinen Vernunft (no 1); WOLANDT G.: Überlegungen zu Kants Erfahrungsbegriff (no 1); FOLSE H. J.: Kantian aspects of complementarity (no 1); BRANDT R.: Fichtes 1. Einleitung in die Wissenschaftslehre (1797) (no 1); WAGNER H.: Kant gegen „ein vermeintes Recht, aus Menschenliebe zu lügen“ (no 1); SAGAL P. T.: Epistemology de-naturalized (no 1); TONELLI G.: „Critique“ and related terms prior to Kant: a historical survey (no 2); FRANZWA G. E.: Space and the schematism (no 2); KALLIN M. G.: Idealism against realism in Kant's third antinomy (no 2); ROHS P.: Kants Prinzip der durchgängigen Bestimmung alles Seienden (no 2); BELAVAL V.: Eric Weil (1904—1977) (no 2); ANDRZEJEWSKI B.: Zum Kantianismus in Polen. Der Einfluss der Kantischen Lehre auf die Philosophie von W. M. Kozłowski (no 2); SAXENA S. K.: Kant, aesthetical theory and some Indian art (no 2); BITTNER R.: Rationale Entscheidung und Humanität. Zu: Otfried Höffe, Strategien der Humanität (no 2); EICHNER K., FRANK C.: Paralogismen und pathologische Prädikaten (no 2); HABERMEHL W.: Erwiderung auf Eichner und Frank (no 2); HINSKE N.: In memoriam Giorgio Tonelli, 10.06.1928—28.04.1978 (no 3); WILSON K. D.: Studies in the formal logic of Kant's modal functions of judgment (no 3); AMERIKS K.: Kant's transcendental deduction as a regressive argument (no 3); BOSSART W. H.: Kant's „Analytic“ and the two-fold nature of time (no 3);

GENOVA A. C.: Kant's transcendental deduction of the moral law (no 3); PIEPER A.: Ethik als Verhältnis von Moralphilosophie und Anthropologie. Kant's Entwurf einer Transzendentalpragmatik und ihre Transformation durch Apel (no 3); SAPONTZIS S. F.: Community in „Being and time“ (no 3); UEHLING T. E. Jr.: Wahrnehmungsurteile and Erfahrungsurteile reconsidered (no 3); ROHATYN D. A.: Bennett on Kant (no 3); DREYFUS G.: Martial Gueroult (no 4); VLEESCHAUWER H. J. de: Les sources de la pensée d'Arnold Guelinckx (1624—1669) (no 4); PRIMORAC I.: Kant und Beccaria (no 4); AGOSTA L.: Kant's treasure hard-to-attain (no 4); FAY Th. A.: Heidegger: the origin and development of symbolic logic (no 4); MALTER R.: Kant-Bibliographie 1975. Ergänzungen zur Kant-Bibliographie 1968—1974 (no 4).

Kant-Studien, 70:1979 nos 1—4. BÖHME G.: Quantifizierung als Kategorie der Gegenstandskonstitution. Zur Rekonstruktion der Kantischen Erkenntnistheorie (no 1); AQUILA R. E.: A new look at Kant's aesthetic judgment (no 1); MARX W.: Entfremdung durch Reflexion. Transzendentalphilosophische Überlegungen zur Logik des Entfremdungsbegriffs (no 1); STERN A.: Fiktionen und Mythen in der Geschichte (no 1); FLEISCHHAUER I.: Jakob Emmauilovič Golosovker und sein Ort in der russisch-sowjetischen Kant-Interpretation (no 1); NOLAN J. P.: Kant on meaning. Two studies (no 2); YOUNG J. M.: Kant's notion of objectivity (no 2); CLEVE J. V.: Substance, matter and Kant's first analogy (no 2); BEYSSADE J. M.: État de guerre et pacte social selon J. J. Rousseau (no 2); PIPPIN R. B.: Negation and non-being in Wittgenstein's Tractatus and Plato's Sophist (no 2); HOOKER J.: A refutation of idealism (no 2); MCCARTHY M. H.: Paton's suggestion that Kant's principle of autonomy might be analytic (no 2); HERRING H.: Zur Rezeption deutscher Philosophie im zeitgenössischen indischen Denken (no 2); PATON H. J.: Conscience and Kant (no 3); MEERBOTE R.: Philosophische Erkenntnis und Selbstvertrauen (no 3); AQUILA R. E.: Personal identity and Kant's „Refutation of idealism“ (no 3); FLYNN J. R.: Kant and the price of justification (no 3); REIJEN W. van: Die Funktion des Sinnesbegriffs ind der Phänomenologie und in der Systemtheorie von N. Luhmann. Ein Diskussionbeitrag zur Wahr-

heitsfrage in der Phänomenologie und ihrer Transformation in der Systemtheorie (no 3); GERHARDT V.: Kant und die Dogmatismusforschung (no 3); HEISMANN G.: Dissertationen zur Kantischen Philosophie 1954—1976 (no 3); EPURE G.: Rumänische Kantbibliographie 1970—1973 (no 3); GLOUBERMAN M.: Conceptuality: an essay in retrieval (no 4); WARTENBERG Th. E.: Order through reason. Kant's transcendental justification of science (no 4); MEURERS J.: Der Satz des Anaximander und das Ding an sich (no 4); DAVIDSON ALEXANDER J.: Kant, Hegel and the problem of grounds (no 4); OEDINGEN K.: Das ungelöste Problem des Mönches von Heisterbach: das Problem der Rückkehr (no 4); SEEBOHM Th. M.: Sowjetrussische Veröffentlichungen zum Kant-Jahr 1974 (no 4); GRAM M. S.: Transcendental arguments: A meta-critique (no 4).

Kant-Studien, 71:1980 H. 1—4. DÜSING K.: Objektive und subjektive Zeit. Untersuchungen zu Kants Zeittheorie und zu ihrer modernen kritischen Rezeption (no 1); OGUAH B. E.: Transcendental arguments and mathematical intuition in Kant (no 1); HARBISON W. G.: The good will (no 1); ROTENSTREICH N.: Hypostasis and Fetishmaking. Kant's concepts and their transformations (no 1); TIELSCH E. W.: Was ist und was heisst „Autorität“? (no 1); BRANDS H.: Eine Notiz zu Kritik der reinen Vernunft B 11 (no 1); LICHTIGFELD A.: Spinoza. A tercentenary reflection based on the philosophy of Karl Jaspers (no 1); WOHLFART G.: Ist der Raum eine Idee? Bemerkungen zu transzendentalen Ästhetik Kants (no 2); GRAM M. S.: The crisis of syntheticity: The Kant-Eberhard categories of practical reason as such (no 2); LAZAROFF A.: The Kantian sublime: aesthetic judgment and religious feeling (no 2); SPRUTE J.: Der Begriff des moral sense bei Shaftesbury und Hutcheson (no 2); SHERMAN N.: Hegel's two dialectics (no 2); WALETZKI W.: Was ist ein irrealer Konditionalsatz? (no 2); MOREAU J.: Intuition et appréhension (no 3); ELDER C. L.: Kant and the unity of experience (no 3); HEYD D.: Beyond the call of duty in Kant's ethics (no 3); BRÜLISAUER B.: Die Goldene Regel. Analyse einer dem kategorischen Imperativ verwandten Grundnorm (no 3); WAGNER H.: Der Argumentationsgang in Kants Deduktion der Kategorien (no 3); BALDAC-

CHINO L.: Kant's theory of self-consciousness (no 4); FORRESTER J. Wm.: „If, in thought, all composition be removed“ (no 4); LABERGE P.: Du passage de la philosophie morale populaire à la métaphysique des moeurs (no 4); HEUBÜLT W.: Gewissen bei Kant (no 4); SESSIONS W. L.: Kant and religious belief (no 4); PLEINES J. E.: Die logische Funktion des Takts im Anschluss an das Kantische System der Philosophie betrachtet (no 4); KEMAL S.: The importance of artistic beauty (no 4).

XII

Logique et Analyse, 20:1977 nos 80. GABBAY M.: A tense system with split truth table; BENTHEM J. F. A. K. van: Tense logic and standard logic; COCCHIARELLA N.: Sortals, natural kinds and re-identification; MACARTHUR R. P.: Timelessness and theological fatalism; BENNETT M.: A guide to the logic of tense and aspect in English.

Logique et Analyse, 21:1978 nos 81—84. PERELMAN Ch.: L'usage et l'abus des notions confuses (no 81); MANELI M.: The new theory of argumentation and American jurisprudence (no 81); PROTT L. V.: A change of style in French appellate judgments (no 81); WRÓBLEWSKI J.: Systematically relativized statements (no 81); KALINOWSKI G.: Les causes de certaines antinomies juridiques (no 81); CONTE A. G.: Deux questions en réponse à une critique de Georges Kalinowski (no 81); KALINOWSKI G.: Réponse à Amedeo G. Conte (no 81); LEGROS R. M.: Quelques tendances fondamentales de la philosophie du droit depuis deux siècles (no 81); SPREUTELS J. P.: A propos d'un récent ouvrage finlandais sur le raisonnement juridique (no 81); GARSON J. W.: Completeness of some quantified modal logics (no 82/83); GEORGACARAKOS G. N.: Dawson modelling. Deontic logic and moral necessity (no 82/83); GARDIES J. L.: La logique déontique et ses sémantiques possibles (no 82/83); LAUENER H.: Sémantique et méthode constructiviste (no 82/83); BECCHIO D.: Algèbres de Ueyting, algèbres de Brouwer et algèbres trivalentes de Łukasiewicz (no 82/83); KIELKOPF C. F.: A favorable mark for strict implication (no 82/83); ALMOG J.: Perhaps. New logical foundations are needed for quantum mechanics (no 82/83); ERWIN E.: Quan-

tum logic and the status of classical logic (no 82/83) BOHL F. R. Jr: Saying and believing (no 82/83); SOLT K.: Über einige epistemische Typen der deskriptiven Definitionen (no 82/83); SZEWCZAK E. J.: The structure of agreement (no 82/83); KVART I.: John, in support of essences (no 82/83); MARRAS A.: Renouncing existential presuppositions (no 82/83); GÄRDENFORS P.: On the interpretation of deontic logic (no 84); CRABBÉ M.: Ramification et prédicativité (no 84); SERGANT M.: Reflexions sur un système de matrices à huit valeurs proposé par N. D. Belnap (no 84); STAHL G.: Les syllogismes avec „savoir” chez Occam (no 84); JENNINGS R. E., SCHOTCH P. K.: „De re” and „de dicto” beliefs (no 84); AGAZZI E.: Non-contradiction et existence en mathématique (no 84); TÖNISSON I.: The convention T is not applicable to natural languages (no 84).

Logique et Analyse, 22:1979 nos 85—88. GOCHET M.: In memoriam Philippe Devaux (1902—1979) (no 85/86); PRIEST G.: Indefinite descriptions (no 85/86); CRODDY W. S.: Do descriptions have meaning? (no 85/86); STERNFELD W.: Remarks on presupposition, truth and modality in supervaluational logic (no 85/86); LEAMAN O.: A note on deviant logic and presupposition (no 85/86); BURCH R.: Propositions and the liar paradox (no 85/86); ROUTLEY R., GRIFFIN N.: Towards a logic of relative identity (no 85/86); CALLAWAY H. G.: Reference, variables and the empty universe (no 85/86); LEEDS S.: Semantic primitives and learnability (no 85/86); JOHNSTONE H. W. Jr: Pairs of negative syllogistic premises yielding conclusions (no 85/86); ENGLEBRETSSEN G.: Notes on the new syllogistic (no 85/86) STAHL G.: Le dominateur et ses problèmes (no 85/86); FISHER M.: Rules as nests of beliefs and intentions (no 85/86); AIRAKSINEN T.: On the foundations of Rescher's coherence theory of truth (no 85/86); FINOCCHIARO M. A.: The logical structure of Galileo's „Dialogue”: a case study in applied logic (no 85/86); MEYER M.: Fonctions propositionnelles et assumption ontologique (no 85/86); BORCHARDT E.: The semantics of imperatives (no 85/86); GRUNFELD J.: Progress in science (no 85/86); DAYE D.: Empirical falsifiability and the frequency of *darśany* relevance in the six century Buddhist logic of Sāṅkarasvāmin (no 85/86) ZINOV'EV A. A.: Complete (rigorous) induction and

Fermat's great theorem (no 87); APOSTEL L.: Persuasive communication as metaphorical discourse under the guidance of conversational maxims (no 87); GRATAN-GUINNES I.: Forays into the meta-theory of fuzzy set theory (no 87); DALE T.: A natural deduction system for „if then” (no 87); SHARVY R.: Transitivity and conditionals (no 87); KEARNS J. T.: A little more like English (no 87). GROSJEAN P. V., DESTOUCHES J. L., JASSELETTE P., COSTA DE BEAUREGARD O.: Quatre textes sur un célèbre paradox [Einstein — Podolsky — Rosen] (no 88); JOHNSON WU K.: Natural deduction rules for free logic (no 88); GIBBINS P.: Material implication: a variant of the Dale defence (no 88); GARSON J. W.: Free topological logic (no 88); WHITE M. J.: An S 5 diodean model system (no 88); BYRD M.: On Łukasiewiczian logics with several designated values (no 88); TENNANT N.: La barre de Scheffer dans la logique des sequents et des syllogismes (no 88); ROSENKRANTZ G. S.: The pure and the impure (no 88); GELLMAN J. I.: On arguing from God's possibility to his necessity (no 88).

Logique et Analyse, 23:180 nos 89—92. PORTE J.: A research in modal logics (no 89); KVART I.: Formal semantics for temporal logic and counterfactuals (no 89); DE ROUCC M.: On the semantical valuation of sentences (no 89); SCHLANGER J.: Esquisse d'une théorie de la vérification (no 89); ROUTLEY R.: On the impossibility of an orthodox social theory and of an orthodox solution to environmental problems (no 89); BATTENS D.: Paraconsistent extensional propositional logics (no 90/91); VAN RIJEN J.: On criticizing deviant logics (no 90/91); DE SWART H. C. M.: Gentzen-type systems for C, and several extensions of C and K; constructive completeness proofs and practical decision procedures for these systems (no 90/91); SACKSTEDER W.: Modes of transformation (no 90/91); LOPSTON P. J.: Q, entailment, and the Parry property (no 90/91); BUNDER M. W.: Quantified relevance logic and generalised restricted generality (no 90/91); DALE A. J.: Smiley's matrices and Dunn's semantics for tautological entailment (no 90/91); MORE M. J.: Rigidity and scope (no 90/91); BAYART A.: Causalité. Essai de définition (no 90/91); SHAW J. L.: Some reflections On Kripke (no 90/91); STAHL G.: La complétude d'un système temporel „de re” (no 90/91); LEHMANN S.: Slightly non-

E.: Free semantics for definite descriptions (no 92); REHDER W.: Thought-experiments and modal logics (no 92); GOLDSTICK J.: The semantical untenability of the carnapian doctrine of questions (no 92); GRÜNFELD J.: Possible worlds and human freedom (no 92); HAARSCHER G.: Peut-on dépasser le décisionnisme en matière morale? (no 92); GUCCIONE S.: A semantic for a dialectical logic (no 92).

XIII

Philosophy of Science, 46:1979 nos 1—4. GARDNER M. R.: Realism and instrumentalism in 19th century atomism (no 1); LONGINO H. E.: Evidence and hypothesis: an analysis of evidential relations (no 1); BYERLY H.: Substantiv causes and nomic determination (no 1); MATTHEWS G.: Time's arrow and the structure of spacetime (no 1); MERRILL G. H.: Confirmation and prediction (no 1); NISSIM-SABAT Ch.: On Grünbaum and retrocausation in classical electrodynamics (no 1); GRÜNBAUM A., JANIS A. I.: Retrocausation and the formal assimilation of classical electrodynamics to Newtonian mechanics: a reply to Nissim-Sabat... (no 1); WILSON M.: Generality and nomological form (no 1) ROZEBOOM W. W.: On behavioral theories of reference (no 2); CYERT R. M., POTTINGER G.: Towards a better microeconomic theory (no 2); BIGELOW J. C.: Quantum probability in logical space (no 2); MÖBERG D. W.: Are there rival, incommensurable theories? (no 2); MILLS S. K., BEATTY J. H.: The propensity interpretation of fitness (no 2); WOLFSON P., WOODWARD J.: Scientific explanation and Sklar's view of space and time (no 2); SIMON H. A.: Fit, finite and universal axiomatization of theories (no 2); TORRETTI R.: Jackson and Pargetter's criterion of distant simultaneity (no 2); GIANNONI C.: Comment on „Relative simultaneity in the special theory of relativity” (no 2); JACKSON F., PARGETTER R.: A reply to Torretti and Giannoni (no 2); HULL D. L.: Reduction in genetics (no 2); CLARK D. M.: Teleology and mechanism: M. Grene's absurdity argument (no 2); GRENE M.: Comment of Desmond Clarke „Teleology and mechanism” (no 2); WEINGARD R.: General relativity and the conceivability of time travel (no 2); ENÇ B.: Fiction attributions and functional explanations (no 3); MEIXNER J.: Homogeneity and explanatory depth (no 3);

SHAMES M. L.: On the metamethodological dimension of the expectancy paradox (no 3); KIMBROUGH S. O.: On the reduction of genetics to molecular biology (no 3); LEVIN M. E.: On theory-change and meaning-change (no 3); JOSEPH G.: Geometry and special relativity (no 3); NERLICH G.: Is curvature intrinsic to physical space? (no 3); BERKOWITZ L. J.: Achinstein on empirical significance: a matter of principle (no 3); JONES G.: Clendinnen, Jackson and induction (no 3); HOOKER C. A.; Hollis and Nell's rational economic man: a philosophical critique of neoclassical economics (no 3); MACKINNON E.: Scientific realism: the new debates (no 4); RICHARDSON R. C.: Functionalism and reductionism (no 4); GREEN M. B.: The grain objection (no 4); SHOPE R. K.: Eliminating mistakes about eliminative materialism (no 4); KITTS D. B., KITTS D. J.: Biological species as natural kinds (no 4); McMULLIN E.: Laudan's „Progress and its problems” (no 4); CUPPLES B.: Moor and Schlesinger on explanation (no 4).

XIV

Zeitschrift für Philosophische Forschung, 33:1979 nos 3—4. TOPITSCH E.: Die Dialektik als Form politischer Argumentation (no 3); BAUM G.: Aeneasidemus oder der Satz vom Grunde. Eine Studie zur Vorgeschichte der Wissenschaftstheorie (no 3); BLASTUS J.: Zur Wissenschaftstheorie Goethes (no 3); ENGELS E. M.: Mündigkeit — eine Anthropologische Kategorie? Überlegungen zum transzendentalphilosophischen Anspruch der gesellschaftskritischen Konzeption von Jürgen Habermas (no 3); SHMUELI E.: In search of objectivity (no 3); NTUMBA T.: Die Philosophie in der aktuellen Situation Afrikas (no 3); WANDSCHNEIDER D.: Selbstbewusstsein als sich selbst erfüllender Entwurf (no 4); HALLER R.: Die gemeinsame menschliche Handlungsweise (no 4); VOLLARTH E.: Warum man nur in natürlicher Sprache über Prinzipien des Politischen reden kann (no 4); CRAIG W. L.: Kant's first antinomy and the Beginning of the Universe (no 4); ALBERT H.: Realität und Wahrheit. Zu Herbert Keuths Kritik am Kritischen Rationalismus (no 4); GÖLZ W.: Logik, Sprache, Welt (no 4); HEDWIG K.: Neuere Arbeiten zur mittelalterlichen Lichttheorie (no 4); SCHRAMM M. A.: Zur Lehre vom Zeichen innerhalb des Compendiums des Nikolaus von Kues

(no 4); DEL-NEGRO. W.: Franz Hillebrand zum Problem der Induktion (no 4).

Zeitschrift für Philosophische Forschung, 34:1980 nos 1—3. FREY G.: Möglichkeit und Bedeutung einer evolutionären Erkenntnistheorie (no 1); HOGREBE W.: Semantische Ästhetik (no 1); RECKERMANN A.: „Saver les Noumènes“. Zur Inferenz von Kunsttheorie und Metaphysik bei Paul Valéry (no 1); STEINVORTH U.: Tugendhat und die sprachanalytische Philosophie (no 1); LANGE E. M.: Quasiprädikate und die Verständlichkeit der Bezugnahme auf Gegenstände bei Tugendhat (no 1); GÜNZLER C.: Zur philosophischen Dimension des didaktischen Denkens (no 1); RÄNSCH-TRILL B.: Vom abstrakten Denken des gemeinen Verstandes (no 1); OTTMANN H.: Praktische Philosophie und technische Welt (no 2); TREPTOW E.: Zu Marx' Aufhebung der Metamorphosenlehre Goethes (no 2); HUBIG Ch.: Gibt es einen Fortschritt in den Geisteswissenschaften? (no 2); BITTNER R.: Hypotheti-

sche Imperative (no 2); KERN L.: Neutralität und Anonymität allgemeiner Vertragsprinzipien (no 2); GEBUR G.: Zur Frage des wissenschaftlichen Gebrauchs von Symbolen (no 2); JAN-SOHN H.: Verursachung und Verantwortung. Ein Beitrag zur Theorie der Aggression (no 2); BAUMGARTNER H. M.: Die Bestimmung des Absoluten. Ein Strukturvergleich der Reflexionsformen bei J. G. Fichte und Plotin (no 3); GRASSI E.: Heideggers These vom Ende der Philosophie und die humanistische Überlieferung (no 3); ZONS R. S., NITSCHACK H.: Walter Benjamins „Thesen über den Begriff der Geschichte“. Ein Kommentar (no 3); SCHOTTLAENDER R.: Der aristotelische „spoudaios“ (no 3); SEIGFRIED H.: Scientific realism and Phenomenology (no 3); WEIDEMANN H.: Überlegungen zu einer temporalen Modalanalyse (no 3); BOLLNOW O. F.: Lebensphilosophie und Logik. Georg Misch und der Göttinger Kreis (no 3); WILLMS B.: Tendenzen der gegenwärtigen Hobbes-Forschung (no 3).

Handwritten notes in German, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to the bleed-through effect.

Handwritten notes in German, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to the bleed-through effect.

Zapiski bibliograficzne

(Zestawił W. Mincer)

1979/1980

a) Prace opublikowane w Polsce

Filozofia w ogóle

Arendt H.: Filozofia i metafora. Fragm. książki „O myśleniu”. Tł. — *Teksty* 1979 nr 5 s. 167—187.

Cackowski Z.: Nauki szczegółowe a filozofia. — *Ann. UMCS Sect. I* vol 3/4: 1979 s. 387—401.

Chudy W.: Bliskość pseudokultury. [XXII Tydzień Filozoficzny KUL]. — *Więź* 1980 nr 6 s. 148—149.

Chudy W.: Polska filozofia współczesna i jej tradycja. [XXII Tydzień Filozoficzny KUL: Filozofia w Polsce 1918—1978]. — *Znak* 1980 nr 1 s. 101—114.

Fiut I. S., Uliński M.: Sprawozdanie z konferencji dydaktyków filozofii i socjologii — Kraków 1979. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 173—176.

Janik J.: Nauka, religia, dzieje. [Seminarium polskich fizyków, matematyków, filozofów i teologów w Castel Gandolfo]. — *Tyg. powsz.* 1980 nr 43 s. 5.

Księga pamiątkowa ku czci prof. Tadeusza Czeżowskiego. Red. L. Gumański. Toruń UMK 1980 ss. 206; 49 zł.

m. a.: Człowiek a kultura [XXIII Tydzień Filozoficzny KUL]. — *Życie i Myśl* 1980 nr 7 s. 136—141.

Magala S.: Czy filozofia ma przyszłość. — *Kontrasty* 1980 nr 6 s. 42—45; nr 7 s. 29—30; nr 8 s. 31—33.

Magala S.: Społeczna rola filozofii. — *Prz. hum.* 1979 nr 9 s. 65—78.

Olszówka P.: Konferencje wykładawców marksistowsko-leninowskiej filozofii i socjologii. — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 4 s. 142—144.

Pachciarek P.: „Człowiek i Bóg”. Międzynarodowe sympozjum zorganizowane przez International Society for Metaphysics, 18—22 VIII 1977, Jerozolim. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 119—124.

Stępień A. B.: Elementy filozofii. Podręcznik. Lublin KUL 1980 ss. 167; 150 zł.

Teksty źródłowe i ich przekłady

Aristoteles: Zagadnienia przyrodnicze. Przeł., wstępem i koment. opatrł. L. Regner. Wwa PWN 1980 ss. XXXV, 447. Biblioteka Klasyków Filozofii; 100 zł.

Brzozowski S.: The paths and tasks of modern philosophy. Fragm. książki pt. „Kultura i życie”. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 79—90.

Engels F.: Myśli wybrali J. Błuszkowski, A. Wajda. Wstęp: A. Wajda. Wwa PIW 1980 ss. 73. Biblioteczka Aforystów; 20 zł.

Filozofia marksistowska. Teksty źródłowe. Wybór: H. Swienko. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 450; 50 zł.

Gadamer H. G.: Niezdolność do rozmowy. Tł. z niem. — *Znak* 1980 nr 3 s. 369—376.

Johannes de Goettingen: Sophisma de intellectu et intentione. Oprac. Z. Kuskewicz. — *Stud. mediev.* 20:1980 z. 2 s. 47—121.

Lukács G.: O poznaniu niemieckiej przeszłości. (Przedmowa do „Od Nietzschego do Hitlera...”). Tł. z niem. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 3—19.

Marx K.: Myśli. Wybrali J. Błuszkowski, A. Wajda. Wstęp: J. Błuszkowski. Wwa PIW 1980 ss. 67. Biblioteczka Aforystów; 22 zł.

Moore G. E.: Etyka. Przeł., wstępem opatrz. Z. Szawarski. Wwa PWN 1980 ss. XXX, 174. Biblioteka Klasyków Filozofii; 60 zł.

Nemesios z Emezy: O naturze człowieka (fragm. traktatu). Tł. z grec. i oprac. A. Kempfi. — *Novum* 1980 nr 7 s. 106—124.

Origenes: O zasadach. Przeł. S. Kalinkowski. Wstęp, oprac.: S. Kalinkowski, W. Myszor, E. Stanuła. Wwa ATK 1979 ss. 368. Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy t. 23.

Scheler M.: Istota i formy sympatii. Przeł., wstępem i przypisami opatrz. A. Węgrzecki. Wwa PWN 1980 ss. XI, 437. Biblioteka Klasyków Filozofii; 90 zł.

Historia filozofii

Borgosz J.: The traditions of preparation for life in peace in Polish philosophical and social thought. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 141—156.

Dobrosielski M.: Szanse i dylematy. Eseje polityczno-filozoficzne. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 435; 90 zł.

Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce. Red. Z. Kuksewicz. T. 7. **Korolec J. B.:** Filozofia moralna. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 240. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 65 zł.

Filozofia i kultura włoska. Zagadnienia współczesne. Praca zbiorowa. Red. M. Nowaczyk. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 272. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 48 zł.

Głuchowski G.: Ewolucja greckiego racjonalizmu w epoce przedsokratejskiej. — *Meander* 1980 z. 5/6 s. 223—236.

Goćkowski J.: Charakter miarodajności autorytetu naukowego na przykładzie dziejów recepcji Arystotelesa. — *Zag. Naukozn.* 1980 z. 1 s. 25—34.

Idee a rzeczywistość. Z badań nad tradycją filozoficzną. Praca zbiorowa.

Red. S. Kaczmarek. Poznań UAM 1980 ss. 142. Filozofia i Logika nr 26; 36 zł.

Kozłowski R.: Wokół znaczenia dzieźdztwa kantowskiego (problemy, kierunki). — *Prz. zach.* 1979 nr 5/6 s. 146—162.

Kuznecov B. G.: Historia filozofii dla fizyków i matematyków. Z ros. przeł. Z. Simbierowicz. Wwa PWN 1980 ss. 402; 32 zł.

Legowicz J.: Historia filozofii średniowiecznej Europy Zachodniej. Wwa PWN 1980 ss. 637; 78 zł.

Paci E.: Związki i znaczenia. Eseje wybrane. Wybrał, przeł. i wstępem opatrz. S. Kasprzysiak. Wwa „Czytelnik” 1980 ss. 548; 110 zł.

Pawlak A.: Rozwój polskiej myśli filozoficznej w 60-leciu. — *Zesz. Nauk. PGdań. Ekon.* 1980 z. 18 s. 67—77.

Rode M.: Filozofia dziejów rozwoju myśli społecznej. T. 1. Prastarożytność; T. 2. Starożytność. Wwa Chrześc. Akad. Teol. 1979, 1980 ss. 550, 514.

Salmonowicz S.: Filozofowie „Wieków światła” wobec oświeconego absolutyzmu. [W:] Rozprawy z dziejów XVIII wieku. Toruń 1979 s. 9—29.

Skarga B.: Złudzenia transcendentizmu. — *Teksty* 1980 nr 1 s. 9—36.

Stanuła E.: Nauka Ambrożyjska o stanie pierwotnym człowieka. Studium z zakresu antropologii teologicznej [oraz]

Myszor W.: Gnostycyzm w tekstach z Nag-Hammadi. Wwa ATK 1977 [dr. ukończ. 1980] ss. 276. *Studia Antiquitatis Christianae* t. 1 z. 2.

Wybrane zagadnienia z historii filozofii polskiej na tle filozoficznej umysłowości europejskiej. Red. J. Legowicz. Wrocław „Ossolineum” 1979 ss. 228. PAN Komitet Nauk Filoz. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Filozoficznego, Lublin 20—23 VI 1977; 38 zł.

Współczesne kierunki filozoficzne

Czermak A.: Historyzm w naukach społecznych (rekonstrukcja i interpretacja marksowskiego historyzmu). — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 51—63.

Dziamski S.: Marksizm — wartość — ideologia. Wwa PWN 1980 ss. 263; 45 zł.

Dziamski S.: Rozwój marksizmu w Polsce. — *Ideol. i Polit.* 1980 nr 9 s. 78—87.

Filozofia marksistowska Teksty źródłowe. Wybór: H. Swienko. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 450; 50 zł.

Interpretować i zmieniać świat. [Filozofia marksistowska w 35-leciu PRL]. Wypow. J. Lipiec i in. — *Zdanie* 1979 t. 2 s. 7—33.

Jakubowski M. N.: Fenomenologia a marksizm. Teoria poznania i teoria nauki. Dubrownik 13III—5IV1978. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 129—136.

Jasiński B.: Próba systemowego ujęcia podstawowych zagadnień filozofii marksistowskiej. („Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins” G. Lukácsa). — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 59—71.

Ładosz J.: Refleksje na temat sporu marksistów o historyzm i jego rozumienie. — *Stud. Filoz.* 1980 nr 4 s. 25—49.

Nowak L.: Interpretacje i programy, czyli co materializm historyczny daje nam tu i teraz. — *Zdanie* 1979 t. 4 s. 18—37.

Ochocki K.: Marksizm i jego przeżyciwnicy w RFN. (Marksizm — neokonserwatyzm — antykomunizm). — *Zesz. nauk.* WAP 1980 nr 103 s. 59—79.

Ochocki K.: Współczesne problemy rozwoju filozofii radzieckiej. Wwa WAP 1980 ss. 156; 6 zł.

Panasiuk R.: Pojęcie „ideologii” w myśli Marksa i Engelsa. — *Stud. socjol.* 1980 nr 1 s. 5—22.

Pilus H.: Człowiek i osobowość w neotomizmie polskim. Wrocław. „Ossolineum” 1980 ss. 247. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 48 zł.

Pluzański T.: Humanizm i struktury. Wwa PWN 1980 ss. 316; 45 zł.

Podstawy filozofii marksistowsko-leninowskiej. Przygot. zespół aut. F. W. Konstantinow i in. Z ros. przeł. H. Wi-dłaszewski. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 672; 120 zł.

Ponikowski B.: Spory o historyzm wśród marksistów włoskich. — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 65—88.

Raciborski J.: Marksowska koncepcja ideologii. — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 117—132.

Siemek M. J.: Hegel i Lukács. Problemy filozoficznej samowiedzy marksizmu. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 47—57.

Świadomość i rozwój. Red. J. Lipiec. Kraków Kraj. Ag. Wydawn. 1980 ss. 634.

Szymańska B.: Co to jest strukturalizm? Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 66. PAN Oddz. w Krakowie. Nauka dla Wszystkich nr 334; 12 zł.

Walicki A.: O pewnych osobliwościach polskiej myśli marksistowskiej przed 1918 r. — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 3—24.

Zukrowska A.: Problematyka pozorów w filozoficznej tradycji marksizmu. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 55—67.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Jaworski W.: Łagodny anachronizm i poezja. [Edward Abramowski]. — *Zdanie* 1979 t. 2 s. 134—148.

Canetti E.: Rozmowa z Teodorem W. Adorno. Tł. — *Osnowa* 1980 s. 167—184.

Jasiński B.: „Koncepcja cięcia epistemologicznego” w filozofii L. Althussera. — *Mies. lit.* 1980 nr 6 s. 101—106.

Dąbska I.: Światowy Kongres Arystotelesowski w Tessalonikach 7—14VIII1978 r. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 121—125.

Goćkowski J.: Charakter miarodajności autorytetu naukowego na przykładzie dziejów recepcji Arystotelesa. — *Zag. Naukozn.* 1980 z. 1 s. 25—34.

Voisé W.: Arystoteles dzisiaj. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 127—128.

Tokarczyk R.: Prawo naturalne w świetle filozofii Arystotelesa. — *Ann. UMCS Sect. G* vol. 26:1979 s. 301—320.

Kijowski A.: Niecierpliwi. [Roland

Barthes]. — *Twórczość* 1980 nr 7 s. 141—144.

Gawrychowski S.: Władysław Biegański — lekarz i filozof. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 33. PAN Oddz. w Krakowie. Nauka dla Wszystkich nr 332; 10 zł.

Pulkowska M.: Otto Friedrich Bollnow — filozof zaufania do świata. — *Znak* 1979 nr 11 s. 1179—1188.

Kalicki R.: Jorge Luis Borges. Wwa „Czytelnik” 1980 ss. 151. *Klasyki Literatury XX wieku*; 40 zł.

Mackiewicz W.: Introductory note. Stanisław Brzozowski: between Romanticism and Marxism. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 77—79.

Mackiewicz W.: The philosophy of Stanisław Brzozowski: its origin and influence... Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 103—113.

Urbankowski B.: In response to the challenge of the age [S. Brzozowski]. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 115—136.

Walicki A.: A new interpretation of Marxism [S. Brzozowski]. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 91—102.

Doktor J.: Filozofia dialogu Martina Bubera. — *Życie i Myśl* 1980 nr 6 s. 63—67.

Wasilewska J.: Bibliografia prac prof. dr hab. Zdzisława Cackowskiego. Lublin UMCS B-ka Gł. 1980 ss. 12.

Andrzejewski B.: Animal symbolicum. Ewolucja neokantyzmu Ernsta Cassirera. Poznań UAM 1980 ss. 188. *Filozofia i Logika* nr 30; 52 zł.

Potok T.: Celsus i jego „Prawdziwe słowo”. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 33—44.

Łubnicki N.: N. G. Czernyszewski — myśliciel i reformator życia społecznego. W 150 rocznicę urodzin. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 194—197.

Łubnicki N.: Filozofia życia N. G. Czernyszewskiego. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 197—200.

Księga pamiątkowa ku czci prof. Tadeusza Czeżowskiego. Red. L. Gumański. Toruń UMK 1980 ss. 206; 49 zł.

Łubnicki N.: Próba syntetycznego ujęcia twórczości i działalności naukowej prof. dra Tadeusza Czeżowskiego. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 45—57.

Okoń W.: Dawid. Wwa „Wiedza Powsz.” 1980 ss. 298. *Myśli i Ludzie. Pedagogika*.

Drozdowicz Z.: [Descartes] Kartezjusz a współczesność. Poznań UAM 1980 ss. 137. *Filozofia i Logika* nr 29; 40 zł.

Zieliński E.: Nieskończoność bytu Bożego w filozofii Jana Dunsza Szkota. Rozprawa doktorska. Lublin KUL 1980 ss. 127; 100 zł.

Tokarski S.: Eliade — Odyszeusz Orientu. — *Mies. lit.* 1980 nr 6 s. 90—100.

Cackowski Z.: Ludwik Fleck. Filozoficzne ślady w Lublinie. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 403—406.

Pirożnikow E.: Problemy metodologiczne w pracach Ludwika Flecka. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 407—416.

Baran B.: Hermeneutyka i alienacje. H. G. Gadamer o sztuce rozumienia. — *Znak* 1980 nr 3 s. 356—368.

Gogacz M.: Gilson i filozofia. — *Stud. Phil. christ.* 16:1980 nr 2 s. 134—144.

Witkowski L.: Homo phaenomenologicus. Fenomenologia w perspektywie „nowego racjonalizmu” F. Gonsetha. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 4 s. 90—100.

Miehta N.: Antonio Gramsci — życie i dzieło. — *Mies. lit.* 1980 nr 7 s. 79—93.

Guitton J.: Przyjąć siebie takim, jakim się jest. Fragm. „Dziennika”. Tł. — *Znak* 1980 nr 4 s. 551—552.

Ozóg T.: Natalia Han-Ilgiewicz (1895—1978) [oraz] Wykaz ważniejszych prac opublikowanych... po II wojnie światowej. — *Novum* 1980 nr 6 s. 112—122.

Hondt J. d': Hegel we Francji. Tł. z fr. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 9—20.

Racinaro R.: Hegel z perspektywy

Blocha i Adorna. — *Humanitas* 3:1980 s. 137—160.

Wielgus S.: Über die Arbeiten zur kritischen Ausgabe des Kommentars von Benedikt Hesse zur „Physik“ des Aristoteles. — *Stud. mediew.* 20:1980 z. 2 s. 3—27.

Gordon M.: Stosunek Hume'a do tradycyjnego ujęcia związków koniecznych. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 131—141.

Pielak M.: Rola poznania naukowego w filozofii D. Hume'a. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 35—49.

Szewczyk J.: Krytyka teorii przyczynowości Dawida Hume'a. Na podstawie I tomu „Traktatu o naturze ludzkiej”. Przedm. R. Ingardena. Kraków Wyd. Liter. 1980 ss. 258; 50 zł.

Wais J.: Filozof w świecie wartości — Dawid Hume. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 133—144.

Graff P.: Fenomenologia jako inicjacja. Próba częściowej rekonstrukcji koncepcji człowieka Edmunda Husserla. — *Humanitas* 3:1980 s. 49—62.

Jadacki J. J.: Tractatus contra phenomenologiam. [Husserl]. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 21—31.

Syski J.: Edmund Husserl — dylematy fenomenologii transcendentalnej. Fragm. — *Humanitas* 3:1980 s. 169—216.

Jadacki J. J.: Wiedza i istnienie. O poglądach Romana Ingardena — w dziesiątą rocznicę śmierci. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 73—98.

Rudziński R.: Człowiek w obliczu niekończoności. Metafizyka i egzystencja w filozofii Karla Jaspersa. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 420; 100 zł.

Borowski H.: Rozum praktyczny i teoretyczny u Kanta. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 65—83.

Toeplitz K.: Dialektyka jakościowa S. Kierkegaarda. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 69—81.

Darowski R.: Jan Klein SJ (1556—1601), wykładowca filozofii w Poznaniu. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 145—160.

Lehr-Splawiński P.: Tadeusz Kotarbiński i jego koncepcja literatury. — *Prz. hum.* 1979 nr 8 s. 17—31.

Błachnio J.: Józef Kremer (1806—1875). — *Novum* 1980 nr 8 s. 120—130.

Wojtczak J. A.: O filozofii Ksenokratesa z Chalcedonu. Wwa UW 1980 ss. 105. Rozprawy Uniw. Warsz., 150; 20 zł.

Pelc J.: Wspomnienia pozgonne o Jerzym Kuryłowiczu i Sewerynie z Łuszczewskich Romahnowej. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 5—10.

Myśl filozoficzna i polityczna W. I. Lenina a współczesność. Materiały Filozoficznej Konferencji Naukowej, Szczecin, kwiecień 1980. Red. K. Matraszek. Szczecin Polit. Szczec. 1980 ss. 194.

Jakóbczyk W.: W setną rocznicę zgonu Karola Libelta. [Omówienie książki]. — *Rocz. hist.* 45:1979 s. 177—181.

Jasiński B.: Próba systemowego ujęcia podstawowych zagadnień filozofii marksistowskiej. („Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins” György Lukácsa). — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 59—71.

Łoziński J.: Lukács i filozofia. Lukács i Stalin: wyjąłowanie leninizmu. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 21—46.

Kowalczyk S.: Jacques Maritain — tomista otwarty na współczesność. — *Chrześc. w Świecie* 1980 nr 6 s. 47—63.

Kuz'min V. P.: Zasada systemowości w teorii i metodologii Karola Marksa. Tł. A. Sobczak. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 307. Biblioteka Studiów nad Marksizmem; 70 zł.

Hen J.: On Montaigne — somewhat differently. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 93—104.

Śpiewak P.: Nisbet: filozofia pluralizmu. Z naszych lektur. — *Więź* 1980 nr 6 s. 116—125.

Rejmer J.: „Hexapla” w twórczości Orygenesza. — *Meander* 1980 z. 5/6 s. 237—242.

Światło R.: Problemy świadomości społecznej w twórczości J. Plechanowa. — *Zesz. nauk. WSNS* 1980 nr 2 s. 70—94.

Karpiński J.: Culture and the plurality of worlds. (Three worlds distinguished by Karl Popper). — *Pol. Sociol. Bull.* 1979 no 2 s. 19—24.

Ozdowski P.: „Ziemia obiecana” humanistyki. [Koncepcja P. Ricoeura]. *Twórczość — partycypacja — poznanie.* Nurt 1980 nr 6 dod. s. 1—4.

Pelc J.: Wspomnienia pozgonne o Jezym Kuryłowiczu i Sewerynie z Łuszczewskich Romahnowej. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 5—10.

Michalski S., Dziamski S.: Filozoficzne i pedagogiczne poglądy Stefana Rudniańskiego. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 345; 75 zł.

Bieńkowska E.: Śmierć Sartre’a. — *Tyg. powsz.* 1980 nr 24 s. 3.

Bartnicka K.: Działalność edukacyjna Jana Śniadeckiego. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 444. Monografie z Dziejów Oświaty t. 23; 110 zł.

Bargieł F.: Uwagi i sprostowania na temat S. Szadurskiego SJ. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 160—169.

Abe: Władysław Tatarkiewicz (3.4.1886—4.4.1980). — *Twórczość* 1980 nr 7 s. 103—105.

Dembowski B.: Wspomnienie o profesorze [Tatarkiewicz]. — *Więź* 1980 nr 6 s. 66—75.

Estreicher K.: Gdy odszedł Władysław Tatarkiewicz. — *Twórczość* 1980 nr 7 s. 92—99.

Gryko Cz.: Wieczór wspomnień o Władysławie Tatarkiewicz. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 169—170.

Siemianowski A.: Władysława Tatarkiewicza wybór filozoficzny. — *Więź* 1980 nr 6 s. 50—54.

Skubiszewski P.: Władysław Tatarkiewicz — historyk sztuki. — *Więź* 1980 nr 6 s. 55—65.

Tatarkiewicz W.: Notatka o sobie. — *Twórczość* 1980 nr 7 s. 100—103.

mt, ap: Teilhardiana zagraniczne i polskie. — *Życie i Myśl* 1980 nr 3 s. 46—53.

Tazbir M.: Spotkania teilhardowskie 1977—1979. — *Życie i Myśl* 1980 nr 3 s. 37—45.

Kowalczyk S. Święty Tomasz z Akwinu z perspektywy współczesnej. — *Chrześc. w Świecie* 1980 nr 4 s. 37—55.

Matusiak J.: Neologizmy w terminologii filozoficznej Bronisława Trentowskiego. — *Prz. hum.* 1979 nr 8 s. 119—128.

Urbankowski B.: Uniwersalizm jako program filozofii narodowej. [Trentowski]. — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 133—156.

Paczkowska-Łagowska E.: Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego. Wwa PWN 1980 ss. 278; 45 zł.

Rutenburg W.: Humanizm Vaniniego. Tł. z ros. — *Euhemer* 1980 nr 2 s. 73—76.

Porębski S. A.: Z perspektywy piętnastu lat. (W 15-tą rocznicę śmierci prof. W. Wąsika) [oraz] Wykaz opublikowanych prac i Bibliografia. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 123—134.

Kuniński M.: Myślenie modelowe w socjologii Maxa Webera. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 189. PAN Oddz. w Krakowie. Prace Komisji Socjolog. nr 46; 32 zł.

Życiński J.: Wychodzenie z jaskini fizyków. [C. F. von Weizsäcker]. — *Znak* 1980 nr 2 s. 239—245.

Filipiak M., Szostek A.: Bibliografia prac naukowych Kardynała Karola Wojtyły. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 155—170.

Styczeń T.: Doświadczenie człowieka i świadczenie człowiekowi. (Kardynał Karol Wojtyła: filozof — moralista). — *Znak* 1980 nr 3 s. 263—274.

Styczeń T.: Kardynał Karol Wojtyła — filozof moralista. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 15—32.

Szostek A.: Biografia naukowa kardynała Karola Wojtyły. — *Zesz. Nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 151—154.

Szostek A.: Doświadczenie człowieka i moralności w ujęciu kardynała Karola Wojtyły. — *Znak* 1980 nr 3 s. 275—289.

Rietz H.: Znajomość myśli Woltera w miastach regionu bałtyckiego. [W:] *Rozprawy z dziejów XVIII wieku*. Toruń 1979 s. 63—79.

Rzadkowska E.: Wolter w polskiej kulturze nowożytnej. [W:] *Rozprawy z dziejów XVIII wieku*. Toruń 1979 s. 81—94.

Sitek W.: Florian Znaniecki a marksizm. Epistemologiczna konceptualizacja wyjaśniania w naukach społecznych. Wwa PWN 1980 ss. 163. PAN Oddz. w Poznaniu. *Metodologia Nauk* t. 13; 30 zł.

Ontologia i metafizyka

Adameczyk I.: Kategoria przyczyny w filozofii D. Hume'a. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 51—63.

Airaksinen T.: On time travel. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 113—121.

Augustynek Z.: Past, present, future. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 105—112.

Bakies B.: Próba reinterpretacji teorii aktu i możliwości. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 7—23.

Górniak J.: Koncepcja metafizyki w ujęciu E. Gilsona. — *Novum* 1980 nr 8 s. 47—60.

Heller M.: Wypisy z Whiteheada. — *Znak* 1980 nr 2 s. 216—226.

Jastrzębska-Żurkowska G.: Między dialektyką a metafizyką. Kartezjańska koncepcja relacji podmiotowo-przedmiotowej. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4: 1978/1979 s. 1—13.

Kamiński S.: Osobliwość metodologiczna teorii bytu. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 33—49.

Kowalczyk S.: Filozofia Boga. Podręcznik. Wyd. 2 popr. i rozszerz. Lublin KUL 1980 ss. 294; 200 zł.

Kozera B.: Koncepcje metafizyki w polskim neotomizmie. Opole WSP 1980 ss. 92. Seria B. *Studia i Monografie WSP* nr 69; 17 zł.

Krajewski W.: Etapy rozwoju determinizmu. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 4 s. 5—17.

Kuczyński J.: The meaning/sense of the word — the meaning/sense of being. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 167—181.

Mieczko F. W.: Człowiek wobec czasu. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 5 s. 59—76.

Morawiec E.: O genetycznej bazie metafizyki ogólnej. — *Stud. Philos. Christ.* 16:1980 nr 2 s. 67—91.

Plużański T.: Ontologiczna geneza wolności. — *Probl. studen. Ruchu nauk.* 1980 nr 2 s. 60—68.

Prokopowicz M.: Uwagi do dwu interpretacji zagadnienia subsystencji sformułowanego w „De ente et essentia” Tomasza z Akwinu. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 177—185.

Puszek-Miś H.: Ruch myśli a metafizyka i dialektyka. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 5 s. 111—124.

Rudziński R.: Człowiek w obliczu nieskończoności. Metafizyka i egzystencja w filozofii Karla Jaspersa. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 420; 100 zł.

Strawson P. F.: Indywidua. Próba metafizyki opisowej. Przeł. B. Chwedeńczuk. Wwa „Pax” 1980 ss. 250; 45 zł.

Synowiecki A.: Byt i myślenie. U źródeł marksistowskiej ontologii i logiki dialektycznej. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 333; 85 zł.

Szałata K.: Poznanie istnienia w realistycznej koncepcji Etienne Gilsona. — *Novum* 1980 nr 8 s. 60—68.

W kierunku formalizacji tomistycznej teodycei. Red. I. M. Bocheński i in. Tł. E. Nieznański. Wwa ATK 1980 ss. 452. *Miscellanea Logica* t. 1.

Zięba S.: Filozoficzne zagadnienia odrębności bytu ożywionego. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 131—151.

Zieliński E.: Nieskończoność bytu Bożego w filozofii Jana Dunska Szkota. Rozprawa doktorska. Lublin KUL 1980 ss. 127; 100 zł.

Żeglen U.: O możliwości formalnej analizy ontologii R. Ingardena. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 192—198.

Teoria poznania

Becker W.: Die problematische Deutung des Erkenntnisbegriffs in der Transzendentalphilosophie seit Descartes. — *Humanitas* 3:1980 s. 5—21.

Lenartowicz P.: Analiza pojęcia wy-celowania zewnętrznego. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 39—54.

Moulin L.: Doświadczenie czasu i średniowieczne milenaryzmy. Tł. z fr. — *Znak* 1980 nr 4 s. 493—501.

Paczkowska-Łagowska E.: Psychika i poznanie. Epistemologia Kazimierza Twardowskiego. Wwa PWN 1980 ss. 278; 45 zł.

Pawluczuk W.: Praktyka a poznanie natury. — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 5 s. 36—58.

Schaff A.: Czy rozum ludzki jest nie-doskonały? — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 4 s. 81—89.

Filozofia języka

Bañcerowski J.: Systems of semantics and syntax. A determinational theory of language. Wwa PWN 1980 ss. 161. Neofilologia t. 4; 40 zł.

Język w świetle nauki. Wybrała i wstępem opatrł. B. Stanosz. Przeł. T. Hołówka i in. Wwa „Czytelnik” 1980 ss. 388. Panorama; 50 zł.

Kasher N., Kasher A.: Akty mowy, konteksty i cenne wieloznaczności. Tł. — *Pam. lit.* 1980 z. 2 s. 301—305.

Searle J. R.: Czym jest akt mowy? — Tł. — *Pam. lit.* 1980 z. 2 s. 241—248.

Historia i filozofia nauki

(Uwaga: zob. też: Logika i Metodologia)

Adamek W.: O pojęciu „racjonalności” w naukach społecznych. *Fragm.* — *Stud. socjol.* 1979 nr 4 s. 29—46.

Bieć A. B.: Uwagi o metodologii nauk ekonomicznych. — *Probl. ekon.* 1980 nr 2 s. 7—14.

Dutkiewicz H.: Teoretyczna koncepcja socjologii wiedzy Maxa Schelera. —

Zesz. nauk. UJ Pr. Socjol. 1980 z. 6 s. 53—63.

Dziamski S.: O wartości poznania naukowego. — *Stud. filoz.* 1980 nr 1 s. 89—103.

Frankowska-Terlecka M.: L'unité du savoir au XIIe et XIIIe siècles. Trad. du pol. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 130. PAN Komitet Hist. Nauki i Techniki; 50 zł.

Hajduk Z.: Rekonstrukcja i ocena teorii empirycznych w uhistorycznionej filozofii nauki. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 3 s. 33—101.

Hoffman J.: Ideology and the question of „value-free” science. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 123—131.

Hubert J. Z.: Creativity in scientific thought — in search of an algorithm. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 51—60.

Jonkisz A.: Wzorzec racjonalności w ujęciu K. Poppera i I. Lakatosa. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 97—109.

Kamiński S.: Koncepcja nauki u Ary-stotelesa. — *Zag. Naukozn.* 1980 z. 1 s. 11—18.

Kobzar W. I., Sołomin J. N.: On the notion and criteria of the fundamenta-bility of science. — *Sc. of Sc.* 1980 no 2 s. 119—129.

Łodyński A.: Kuhn, Feyerabend i problem niewspółmierności teorii nauko-wych. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 19—40.

Mokrzycki E.: Unity of science as a „logical necessity”. — *Pol. sociol. Bull.* 1979 no 2 s. 25—45.

Motycka A.: Aby zrozumieć świat. [Koncepcja nauki T. S. Kuhna]. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 41—58.

Motycka A.: Relatywistyczna wizja nauki. Analiza krytyczna koncepcji T. S. Kuhna i S. E. Toulmina. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 202. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 36 zł.

Nowak I., Patryas W., Szaban W.: O pojęciu istotności. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 151—153.

Nowakowska M.: Nowe idee w nau-kach społecznych. Wrocław „Ossoli-neum” 1980 ss. 370. PAN Inst. Filoz. i Socjol; 63 zł.

Nowakowska M.: Quasi-competition of topics within a discipline. — *Sc. of Sc.* 1980 no 1 s. 107—116.

Nowiński Cz.: O reliktach pozytywi-zmu. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 99—116.

O swoistości uzasadniania wiedzy w różnych naukach. Praca zbiorowa. Red. J. Such. Poznań UAM 1980 ss. 162. Filozofia i Logika nr 27; 51 zł.

Pietruska-Madej E.: W poszukiwaniu praw rozwoju nauki. Wwa PWN 1980 ss. 247; 40 zł.

Rok B.: Kategoria piękna w nauce. — *Novum* 1980 nr 7 s. 125—149.

Sady W.: Procedury badawcze w naukach empirycznych. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 117—131.

Siemianowski A.: Metodologia Arystotelesa a współczesna filozofia nauki. Kilka uwag i refleksji. — *Zag. Naukozn.* 1980 z. 1 s. 19—23.

Sitek W.: Florian Znaniecki a marksizm. Epistemologiczna konceptualizacja wyjaśniania w naukach społecznych. Wwa PWN 1980 ss. 163. PAN Oddz. w Poznaniu. Metodologia Nauk t. 13; 30 zł.

Strawiński W.: W sprawie prostoty i ogólności. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 95—103.

Sulek A.: Eksperyment w naukach społecznych. Wwa PWN 1979 ss. 358; 45 zł.

Tatarkiewicz W.: Perfection in the sciences. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 137—139.

Winkler R. L.: The research situation and the forms of cooperation. An approach to studying the scientific and creative activities in research groups. — *Dial. and Hum.* 1979 no 3 s. 67—72.

Zelený J.: Creativity and science: on the dialectico-materialist type of rationality. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 133—145.

Logika i metodologia Semiotyka

Bańka W., Cabak H.: Wybrane problemy metodologii badań w wojskowych naukach społecznych. Strategia badań

pedagogicznych. Wwa WAP 1980 ss. 150; 9 zł.

Baran B.: Przyczynek do krytyki bieżących badań nad racjonalnością. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 109—116.

Bense M.: Świat przez pryzmat znaku. Przeł. J. Garewicz, wstęp: H. Buczyńska-Garewicz. Wwa PIW 1980 ss. 195. Biblioteka Myśli Współczesnej; 30 zł.

Boczwar D. A.: Measures of kearnels of reducibility axioms and singlets. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 393—400.

Bombik M.: W sprawie kryteriów kwalifikowania definicji normalnych. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 189—192.

Capińska E.: Semantyka Kripkego dla rachunków Łukasiewicza I rzędu. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 190—192.

Chlebus B. S.: O rozstrzygalności rachunku zdań logiki algorytmicznej. Wwa UW 1980 ss. 28. Sprawozdania Inst. Informatyki Uniw. Warsz. nr 83.

Czaja-Pośpiech D.: O pewnych regulach logiki rozmytej. — *Zesz. nauk. PŚl. Mat.-Fiz.* 1979 z. 31 s. 15—29.

Czaja-Pośpiech D., Czogała E., Pedrycz W.: Wielokrotne implikacje i złożeniowe reguły wnioskowania w logice wielowartościowej (rozmytej). — *Zesz. nauk. PŚl. Mat.-Fiz.* 1979 z. 31 s. 31—47.

Czelakowski J.: Model-theoretic methods in methodology of propositional calculi. Wwa. The Inst. of Philos. and Sociol. of the Pol. Acad. of Sc. 1980 ss. 75.

Czelakowski J.: Reduced products of logical matrices. — *Stud. log.* 1980 no 1 s. 19—43.

Dahn B. I.: Constructions of classical models by means of Kripke models (survey). — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 401—405.

Ducrot O.: Strukturalizm, wypowiedzianie się i semantyka. Tł. — *Pam. lit.* 1980 z. 2 s. 321—342.

Dywan Z.: Finite structural axiomatization of every finite-valued propositional calculus. — *Stud. log.* 1980 no 1 s. 1—4.

Georgacarakos G. N.: Equationally definable implication algebras for orthomodular lattices. — *Stud. log.* 1980 no 1 s. 5—18.

Giles R.: The concept of a proposition in classical and quantum physics. — *Stud. log.* 1980 no 4 s. 337—353.

Góralski A.: Twórcze rozwiązywanie zadań. Wwa PWN 1980 ss. 353. Biblioteka Problemów t. 267; 45 zł.

Gostanian R., Hrbacek K.: Propositional extensions of L_{ω_1} . Wwa PWN 1980 ss. 59. *Dissertationes Mathematicae* 169.

Hajduk Z.: Tradycyjny i deskryptywny sposób rekonstruowania teorii empirycznych. *Fragm.* — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 21—37.

Hintikka J., Saarinen E.: Information-seeking dialogues: some of their logical properties. — *Stud. log.* 1980 no 4 s. 355—363.

Iwanuś B.: A proof of completeness of a theory of algebras of sets. — *Acta Univ. Wratisl. Pr. Filoz.* 1980 t. 25 s. 1—56.

Jadacki J. J.: Bibliografia logiki polskiej. Cz. 2. 1918—1939. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 151—175.

Jodkowski K.: Spór o kryterium teoretyczności pojęć. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 59—77.

Kabziński J. K.: Pełne systemy wielowartościowe logiki zdań. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 192—194.

Kojder A.: Próba klasyfikacji twierdzeń socjologicznych. — *Stud. socjol.* 1979 nr 3 s. 33—46.

Kotas J., Da Costa N. C. A.: A new formulation of discussive logic. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 429—445.

Krajewski W.: Indukcja a hipoteza. Czy metoda hipotetyczno-dedukcyjna różni się istotnie od metody indukcyjnej? — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 69—83.

Kraus-Mozer B., Woleński J.: O wyjaśnianiu genetycznym. — *Stud. Nauk polit.* 1980 nr 2 s. 101—116.

Krzemiński I.: Czym jest teoria? O dyskursie i przedstawianiu na przykła-

dzie teorii G. H. Meada. — *Stud. socjol.* 1980 nr 1 s. 39—63.

Krzemiński I.: Interactionist interpretations of the theory of G. H. Mead. — *Pol. sociol. Bull.* 1979 no 2 s. 67—82.

Książek-Konicka H.: Semiotyka i film. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 251. PAN Inst. Sztuki. *Studia z Teorii Filmu i Telewizji* t. 8; 46 zł.

Kubiński T.: Twierdzenia o pełności dla pewnej klasy elementarnych teorii czynów. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 178—180.

Kurczewski J.: A sequential model of disputes. *Skrót ref.* — *Pol. sociol. Bull.* 1979 no 2 s. 83—96.

Kuz'min V. P.: Zasada systemowości w teorii i metodologii Karola Marksa. Tł. A. Sobczak. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 307. Biblioteka Studiów nad Marksizmem; 70 zł.

Logika i jej nauczanie w dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków UJ 1980 ss. 140. *Varia UJ* t. 157; 20 zł.

Lubański M.: Informacja i jej nośniki. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 55—66.

Lubański M.: Zbiory rozmyte i operacje na nich. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 77—87.

Lutrzykowski A.: Metoda dialektyczna a ujęcie systemowe. — *Stud. Nauk polit.* 1980 nr 3 s. 133—156.

Łubnicki N.: Podstawy logiki i elementarne operacje logiczne w ujęciu Władysława Biegańskiego. *Fragm. książki...* — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 141—174.

Łukasiewicz P.: Dialog jako metoda badawcza. — *Teksty* 1979 nr 5 s. 105—121.

Maksimova L.: Interpolation properties of superintuitionistic logics. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 419—423.

Malinowski G.: Topics in the theory of strengthenings of sentential calculi. Wwa The Inst. of Philos. and Sociol. of the Pol. Acad. of Sc. 1979 ss. 112.

Martyniak Z.: W sprawie klasyfikacji

metod heurystycznych... — *Prakseologia* 1979 nr 4 s. 125—129.

Michalski K.: Sens i fakt. O polemice Husserla z psychologizmem. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 88—108.

Nekrašas E.: Metoda krytyki hipotez a wnioskowanie indukcyjne. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 59—68.

Nowakowska M.: Struktura działań werbalnych: teoria tekstu. — *Prakseologia* 1980 nr 1 s. 25—49.

Nowakowska M.: Zarys semiotyki formalnej. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 111—121.

Pawłowski T.: On concepts and methods in the humanities and the social sciences. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 51. Accad. Pol. delle Scienze. Biblioteca e Centro di Studi a Roma, Conferenze, 80; 15 zł.

Pelc A.: Przykład formalizacji pewnych wyrażań intencjonalnych. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 105—109.

Pelc J.: Kronika semiotyczna — rok akademicki 1977—1978. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 155—178.

Pelc J.: Znak. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 123—154.

Perelman Ch.: Spojrzenie retoryczne na problemy semantyczne. Tł. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 85—93.

Pietruska-Madej E.: Od logiki wiedzy ku „logice niewiedzy”. Nauka jako przedmiot badań logicznych w opinii Reichenbacha, Hansona i Poppera. — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 7—18.

Problemy semiotyczne filmu. Red. A. Helman, E. Wilk. Katowice Uniw. Śl. 1980 ss. 140. *Prace naukowe UŚl.* nr 357.

Proceedings of the conference on practical and philosophical motivations of non-classical logics, Toruń, August 15—20, 1979. — *Stud. log.* 1980 no 1 s. 45—98.

Przygodzka A.: Matematyczne a leibnizjańskie pojmowanie identyczności. — *Stud. filoz.* 1980 nr 2 s. 117—128.

Rasiowa H.: Algorithmic logic. Multiple-valued extensions. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 317—335.

Rauszer C.: An algebraic and Kripke-style approach to certain extension of intuitionistic logic. Wwa PWN 1980 ss. 67. *Dissertationes Mathematicae*, 167.

Searle J. R.: Status logiczny wypowiedzi fikcyjnej. Tł. — *Pam. lit.* 1980 z. 2 s. 307—319.

Sebeok Th. A.: Składniki zoosemiotyczne porozumiewania się ludzi. Tł. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 43—74.

Snihur S.: W sprawie interpretacji języka empirycznego. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 79—90.

Stanosz B.: Teorie, modele i dane empiryczne w lingwistyce. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 75—83.

Suppes P.: Logical inference in English: A preliminary analysis. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 375—391.

Synowiecki A.: Byt i myślenie. U źródeł marksistowskiej ontologii i logiki dialektycznej. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 333; 85 zł.

Szumilewicz I.: Kiedy fakt implikowany przez teorię stanowi poparcie empiryczne? — *Stud. filoz.* 1980 nr 5 s. 85—94.

Tirneveanu M.: O niektórych własnościach algebraicznych pewnych systemów aksjologicznych. Tł. z fr. — *Prakseologia* 1979 nr 4 s. 13—38.

Tokarz M.: Essays in matrix semantics of relevant logics. Wwa The Inst. of Philos. and Sociol. of the Pol. Acad. of Sc. 1980 ss. 108.

Turek M.: Aktualne kontrowersje wokół tak zwanych tez Duhema-Quine’a. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 39—52.

Umiker-Sebeok D. J., Sebeok Th. A.: Pierwotne „języki” znakowe ze stanowiska semiotyki. Tł. — *Stud. semiot.* 10:1980 s. 16—42.

Van Fraassen B. C.: Propositional attitudes in weak pragmatics. — *Stud. log.* 1979 no 4 s. 365—374.

W kierunku formalizacji tomistycznej teodycei. Red. I. M. Bocheński i in. Tł. E. Nieznański. Wwa ATK 1980 ss. 452. *Miscellanea Logica* t. 1.

Zwinogrodzki Z.: Normative systems from the point of view of informatics. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 181—190.

Psychologia

(Uwaga: Ze względu na istniejącą bibliografię bieżącą psychologii materiały RUCHU podawane są w wyborze).

Brzeziński J., Stachowski R.: Zastosowanie analizy wariancji w eksperymentalnych badaniach psychologicznych. Wwa PWN 1980 ss. 438; 44 zł.

Ditfurth H. von: Duch nie spadł z nieba. Przeł. A. D. Tauszyńska. Wwa PIW 1979 ss. 430. Biblioteka Myśli Współczesnej.

Dominian J.: Autorytet. Chrześcijańska interpretacja psychologicznej ewolucji pojęcia autorytetu — władzy. Przeł. E. Różalska. Wwa „Pax” 1980 ss. 130; 40 zł.

Gadamer H. G.: Niezdolność do rozmowy. Tł. z niem. — *Znak* 1980 nr 3 s. 369—376.

Kozielecki J.: Between discovery and masterpiece. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 147—153.

Makselon J.: Psychologia postaw wobec śmierci. — *Aten. kapt.* 1980 t. 94 z. 3 s. 399—410.

Mateczak A.: Artykuły o problematyce psychologicznej opublikowane w czasopiśmie polskich w roku 1977, 1978. — *Psychol. wychow.* 1980 nr 1 s. 137—155, nr 3 s. 421—436.

Miller G. A., Galanter E., Pribram K. H.: Plany i struktura zachowania. Tł. z ang. A. Grzybowska, A. Szewczyk. Wwa PWN 1980 ss. 284. Biblioteka Psychologii Współczesnej; 45 zł.

Niemczyński A.: Modele indywidualnego rozwoju człowieka. Kraków UJ 1980 ss. 156. Rozprawy Habilitacyjne UJ nr 45; 25 zł.

Prokopiuk J.: Psychologia humanistyczna a samorealizacja człowieka. — *Zycie i Myśl* 1980 nr 6 s. 74—90.

Promieńska H.: Poznanie ludzkie a wartości moralne. Katowice Uniw. Śl.

1980 ss. 173. Prace Naukowe USI. nr 379; 40 zł.

Psychiatria i psychologia sądowa. Bibliografia polska 1945—1975. Red. B. Hołyst. Wwa PWN 1980 ss. 162; 60 zł.

Psychologia twórczości. Wybór tekstów. Oprac. Z. Siwek, D. Zarębska-Piotrowska. Kraków UJ 1980 ss. 236. Skrypty Uczelniane UJ nr 345; 23 zł.

Ranschburg J.: Lęk, gniew, agresja. Tł. z węg. M. Schweinitz-Kulisiewicz. Wwa Wydaw-a Szkolne i Pedagog. 1980 ss. 133; 26 zł.

Ratajczak Z.: Człowiek w sytuacji innowacyjnej. Wwa PWN 1980 ss. 314; 60 zł.

Ratajczak Z.: XIX Międzynarodowy Kongres Psychologii Stosowanej. — *Prz. psychol.* 1980 nr 1 s. 197—202.

Singer J. L.: Marzenia dzienne. Z ang. przeł. R. Zawadzki. Wwa PWN 1980 ss. 330. Biblioteka Problemów t. 266; 40 zł.

Staniszewska-Saratowicz D.: Oceny estetyczne i ich psychologiczne uwarunkowania. Wwa Wydaw-a Szkolne i Pedagog. 1980 ss. 105; 30 zł.

Stankiewicz W.: Szkoła psychologiczna (austriacka). Wwa WAP 1980 ss. 52; 2 zł.

Szewczyk K.: Popędy, rozum i kultura. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 95—105.

Ungar G.: Pamięć. Z fr. przeł. S. Pietryra. Wwa PWN 1980 ss. 191. Biblioteka Problemów t. 263; 25 zł.

Walecki J.: O związku myślenia i mowy. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 143—149.

Wilczyński J. M.: Przewidywanie probabilistyczne zdarzeń binarnych. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 128. Monografie Psychologiczne t. 29; 27 zł.

Zaborowski Z.: Z pogranicza psychologii społecznej i psychologii osobowości. Wwa PWN 1980 ss. 258; 40 zł.

Antropologia filozoficzna

Bollnow O. F.: Rozum a siły irracjonalne. Tł. z niem. — *Znak* 1979 nr 11 s. 1188—1205.

Borgosz J.: Nowa atropologia filozoficzna Mircea Eliadego. — *Humanitas* 3:1980 s. 23—47.

Buber M.: Spojrzeć na człowieka. Tł. — *Życie i Myśl* 1980 nr 6 s. 63—73.

Buber M.: Życie między osobą, a osobą. Tł. — *Więź* 1980 nr 5 s. 11—24.

Gałkowski J. W.: Praca i człowiek. Próba filozoficznej analizy pracy. Wwa „Pax” 1980 ss. 319; 60 zł.

Gałkowski J. W.: Samostanowienie osoby w ujęciu kardynała Karola Wojtyły. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 73—79.

Graff P.: Fenomenologia jako inicjacja. Próba częściowej rekonstrukcji koncepcji człowieka Edmunda Husserla. — *Humanitas* 3:1980 s. 49—62.

Kasperkiewicz K.: Problem aktualizowania się wartości osoby ludzkiej. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 113—128.

Kowalczyk S.: Rozumienie śmierci w głównych kierunkach filozoficznych. — *Aten. kapt.* 1980 t. 94 s. 367—381.

Krapiec M. A.: Człowiek — suwerenny byt osobowy — w ujęciu K. Wojtyły. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 65—71.

Krapiec M. A.: Człowiek i wartość. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 51—70.

Litwin J.: Horyzonty nieokreślenia i „Ja”. Wwa PWN 1980 ss. 206. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 45 zł.

Piłus H.: Antropologia egzystencjalna tomizmu. — *Humanitas* 3:1980 s. 103—135.

Piłus H.: Człowiek i osobowość w neotomizmie polskim. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 247. PAN Inst. Filoz. i Socjol.; 48 zł.

Siniugina Ł.: Fromma koncepcja człowieka uniwersalnego. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 4 s. 115—126.

Toeplitz K.: Zaimki. [Rozważania personalistyczne]. — *Punkt* 1980 nr 9 s. 64—66.

Urbański R.: W obronie „życia żarliwego”. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 7 s. 115—125.

Wolicka E.: Znakowy charakter ucze-
stnictwa. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr
1/3 s. 109—122.

Wroński S.: Osoba ludzka u św. Bo-
nawentury. — *Stud. mediew.* 20:1980
z. 2 s. 29—45.

Aksjologia

Dziamski S.: O racjonalności warto-
ści. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 4 s.
65—80.

Klimowicz E.: Rola języka w pro-
cesie oceniania (lingwistyczne podsta-
wy aksjologii Karola Aschenbrenne-
ra). — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/
1979 s. 257—288.

Misztal M.: Problematyka wartości w
socjologii. Wwa PWN 1980 ss. 251; 45 zł.

Siwak Z.: Aksjologiczne aspekty po-
jęć „zdrowie”, „choroba”, „doskonalenie
jednostki i społeczeństwa”. — *Człow.
i Światop.* 1980 nr 4 s. 101—114.

Surowiec D.: Wartości w świecie lite-
ratury. [Aksjologia literatury Romana
Ingardena]. — *Prz. hum.* 1979 nr 11/12
s. 71—88.

Tirnoveanu M.: O niektórych własno-
ściach algebraicznych pewnych syste-
mów aksjologicznych. Tł. z fr. — *Prak-
seologia* 1979 nr 4 s. 13—38.

Wartości a sposób życia. Praca zbiorowa pod red. M. Michalika. Wrocław „Ossolineum” 1979 ss. 236. PAN Komitet Nauk Filoz. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Filozoficznego, Lublin 20—23/VI/1977; 40 zł.

Etyka i teoria postępowania

Angelów S.: Etyka jako nauka. Tł. z bułg. — *Etyka* 17:1979 s. 135—142.

Archangelskij L. M.: Socjologia mo-
ralności i jej praktyczne zastosowanie.
Tł. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s.
124—134.

Bednarski W.: O celowościowe ujmo-
wanie moralności i norm etycznych. —
Rocz. filoz. 27:1979 z. 2 s. 129—143.

Bollnow O. F.: Rozważania o boles-
ności prawdy. Tł. z niem. — *Znak* 1979
nr 11 s. 1205—1211.

Brénant J.: Thanatos. Chory i lekarz w obliczu śmierci. Przeł. H. Sudolska. Wwa „Pax” 1980 ss. 311; 75 zł.

Buczkowski P., Nowak L.: Wartości i klasy społeczne. Unitarna interpretacja aksjologii marksistowskiej w świetle adaptacyjnej wykładni materializmu historycznego. — *Etyka* 17:1979 s. 92—121.

Buczyńska-Garewicz H.: Myślenie a problem zła. — *Etyka* 17:1979 s. 266—271.

Cichoń W.: O swoistości wartości moralnych. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 107—119.

Dżafarli T.: O pojęciu kategorii etycznych. Tł. z ros. — *Etyka* 17:1979 s. 123—134.

Fritzhand M.: Osobowość a wartości. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 5—22.

Gałka B.: O poglądach moralnych Marii Ossowskiej. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 303—314.

Gałkowski J. W.: Praca w ujęciu Kard. K. Wojtyły. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 87—95.

Gałkowski J.: Próba określenia istoty pracy. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 73—82.

Ginters R.: Analityczny sposób uprawiania etyki. Tł. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 27—37.

Ganżyn W. T.: Intelpekt i moralność. Tł. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 135—145.

Gołaszewska M.: Wzory moralne a sztuka. — *Etyka* 17:1979 s. 39—52.

Górnicka J.: Rozwój moralny w koncepcji Lawrence Kohlberga. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 113—123.

Granice obowiązku. Wypow.: K. Starczewska i in. Oprac. H. Jankowski. — *Etyka* 17:1979 s. 209—253.

Gulkowski J.: Pokora i skromność. — *Novum* 1980 nr 7 s. 157—159.

Hołowka J.: Relatywizm i obiektywizm etyczny. — *Etyka* 17:1979 s. 7—22.

Humanizm socjalistyczny. Praca zbiorowa pod red. T. M. Jaroszewskiego. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 292; 70 zł.

Jak widzę jako etyk swoją rolę i posłannictwo wobec współczesnych? Wypow.: J. W. Gałkowski i in. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 145—175.

Jankowski H.: Problemy i konflikty moralne a kwestie wychowania w społeczeństwie socjalistycznym. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 41—46.

Jaspers K.: Problem winy. Tł. z niem. — *Etyka* 17:1979 s. 143—207.

Jedynak S.: Elementy teorii etycznej u polskich uczonych w latach 1918—1939. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 289—302.

Kamiński S.: Punkt wyjścia etyki. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 81—86.

Karpiński J.: Marii Ossowskiej „Socjologia moralności” z metodologicznego punktu widzenia. — *Etyka* 17:1979 s. 83—92.

Kuczyńska A.: Art and morality. A study of personal patterns. Tł. — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 39—49.

Lazari-Pawłowska I.: Principalism and situationalism in ethics. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 81—91.

Legowicz J.: Świadomość współuczestnictwa. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 212. Ideologia a Współczesność; 30 zł.

Lewis C. S.: Listy o modlitwie i moralności. Przeł. U. Bednarek, S. Pietraszko. Wwa „Pax” 1980 ss. 188; 40 zł.

Mader J.: Współczesna dyskusja o moralności i etyce. Tł. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 221—234.

Majka J.: Etyka życia gospodarczego. Wwa ODiSS 1980 ss. 318. Chrześcijańska Myśl Społeczna t. 5; 120 zł.

Michalik M.: Moralne czynniki rozwoju społecznego. Wwa „Książka i Wiedza” 1980 ss. 396. Ideologia a Współczesność; 55 zł.

Michalik M.: Społeczne funkcje etyki. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 23—40.

Mikolajczyk M., Radzicki J.: Potrzeba aprobaty społecznej a akceptacja i przestrzeganie niektórych norm moralnych. — *Psychol. wychow.* 1980 nr 3 s. 318—335.

Moore G. E.: Etyka. Przeł. i wstępem opatrz. Z. Szawarski. Wwa PWN 1980 ss. XXX, 174. Biblioteka Klasyków Filozofii; 60 zł.

Olejnik S.: Kryzys moralny cywilizacji. — *Chrześc. w Świecie* 1980 nr 6 s. 25—46.

Ortega y Gasset J.: Studia nad miłością. Tł. — *Argumenty* 1980 nr 27 s. 12, nr 28—29 s. 12—13, nr 30 s. 13, nr 31—32 s. 12—13, nr 33 s. 12, nr 34 s. 12—13, nr 35 s. 12—13, nr 36—39 s. 12, nr 41—43 s. 12.

Pawlica J.: Etyka. Cz. 1. Kraków UJ 1980 ss. 131. Skrypty Uczelniane UJ nr 359; 13 zł.

Poznaniak W.: Postawy przestępców i nieprzestępców wobec norm moralnych i rygoryzmu moralnego. — *Stud. psychol.* 19:1980 z. 2 s. 89—103.

Promieńska H.: Ocena moralna a diagnoza psychiatryczna. — *Etyka* 17:1979 s. 23—38.

Promieńska H.: Poznanie ludzkie a wartości moralne. Katowice Uniw. Śl. 1980 ss. 173. Prace Naukowe UŚl. nr 379; 40 zł.

Rawalski H.: Pokój i moralność. — *Chrześc. w Świecie* 1980 nr 6 s. 64—82.

Rodziński A.: U podstaw kultury moralnej. O genezie i podstawowej strukturze wartości moralnej naturalnej i wartościowania ściśle moralnego. Studium aksjologiczno-etyczne. Wwa ODiSS 1980 ss. 223; 65 zł.

Sens choroby, sens śmierci, sens życia. Red. i wstęp: H. Bortnowska. Kraków „Znak” 1980 ss. 390; 98 zł.

Ślipko T.: Kłopoty — nie tylko z aktem prostym. [Moralność w książce „Zarys etyki ogólnej”]. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 235—246.

Ślipko T.: Eutanazja — śmiercią godną czy niegodną człowieka. — *Aten. kapł.* 1980 t. 95 z. 1 s. 78—90.

Spoleczne determinanty moralnych zachowań i postaw w medycynie. Materiały z sesji naukowej, Poznań I/III 1980. Red. M. Obara. Poznań Akad. Med. 1980 ss. 152. Problemy Dydaktyki Medycznej i Wychowania, 11.

Szrednicki J.: Spór o uprawnienia zwierząt. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 137—141.

Styczeń T.: Problem autonomii etyki. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 39—62.

Styczeń T.: Sumienie: źródło wolności czy zniewolenia? — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 87—97.

Szawarski Z.: O pojęciu wychowania moralnego. — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 47—60.

Szawarski Z.: Praktyka moralna jako kryterium prawdy w etyce. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 121—130.

Szczepski O.: Uczony nie ma prawa mówić nieprawdy. — *Nurt* 1980 nr 8 s. 4—6.

Szostek A.: Problem uzasadnienia norm moralnych we współczesnej dyskusji teologicznej. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 83—97.

Szostek A.: Rola natury w argumentacji etycznej. Na marginesie dyskusji wokół norm ogólnie ważnych we współczesnej teologii. Fragn. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 2 s. 97—112.

Tatarkiewicz W.: Paradoxes of perfection. Tł. z pol. — *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 77—80.

Tischner J.: Myślenie o ethosie społecznym. — *Znak* 1980 nr 3 s. 290—300.

Titarenko A. I.: Cele i antycele wychowania moralnego. Tł. — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 146—155.

Turasiewicz R.: Konotacje pojęcia kalos kagathos w twórczości Ksenofonta. — *Meander* 1980 z. 5/6 s. 195—210.

Wybrane zagadnienia z etyki i deontologii lekarskiej. Red. T. Kielanowski. Wwa PZWL 1980 ss. 169; 50 zł.

Zaborowski Z.: Sprawiedliwość wewnętrzna i zewnętrzna. — *Mies. lit.* 1980 nr 6 s. 107—110.

Zapańnik S.: Kultura a wzory wychowania moralnego. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 84—96.

Zdybicka Z. J.: Wartości religijne a wartości moralne. — *Zesz. nauk. KUL* 1979 nr 1/3 s. 99—108.

Ziegler J. G.: Teleologiczna teoria normowania moralnego. *Tł.* — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 2 s. 63—71.

Zwoliński Z.: „Sprawiedliwość i równość”. Polsko-brytyjskie sympozjum filozoficzne (Warszawa, 1—6/X/1979 r.). — *Nauka pol.* 1980 nr 3/4 s. 183—185. Toż: *Dial. and Hum.* 1980 no 1 s. 161—166.

Zwoliński Z.: Wzory osobowe. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 63—83.

Zuk-Łapińska L.: Rola Złotej Reguły w procesie edukacji moralnej człowieka. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 97—112.

Estetyka i filozofia sztuki

Anceschi L.: Krytyka, filozofia, fenomenologia [sztuki]. *Tł.* — *Pagine* 1979 nr 3 s. 243—262.

Antologia współczesnej estetyki francuskiej. Przedm. W. Tatarkiewicz. Wybór, wstęp, noty I. Wojnar. Wwa PWN 1980 ss. 576; 135 zł.

Balcerzan E.: Estetyka: czwarta część semiologii. — *Teksty* 1979 nr 5 s. 1—7.

Crisis of aesthetics? International Conference on Aesthetics. Kraków Inst. Filoz. UJ 1979 ss. 334.

Dziemidok B.: Teoria przeżyć i wartości estetycznych w polskiej estetyce dwudziestolecia międzywojennego. Wwa PWN 1980 ss. 351; 50 zł.

Feusette J.: Odbić się od kryzysu [estetyki]. — *Opole* 1980 nr 4 s. 15, 21.

Gołaszewska M.: Egzystencjalne pytania estetyki. [Międzynarodowa Konferencja Estetyczna w Krakowie]. — *Odra* 1980 nr 6 s. 27—34.

Gołaszewska M.: Wstęp do antyestetyki. — *Mag. kult.* 1980 nr 1 s. 19—22.

Gołaszewska M.: Wzory moralne a sztuka. — *Etyka* 17:1979 s. 39—52.

Jaworski W.: Estetyka i realizm. — *Zdanie* 1979 t. 3 s. 95—111.

Kostyrko T.: Poznawanie poprzez sztukę. — *Nurt* 1980 nr 7 s. 32—34.

Książek-Konicka H.: Semiotyka i film. Wrocław „Ossolineum” 1980 ss. 251. PAN Inst. Sztuki. Studia z Teorii Filmu i Telewizji t. 8; 46 zł.

Kuczyńska A.: Art. and morality. A study of personal patterns. *Tł.* — *Dial. and Hum.* 1980 no 2 s. 39—49.

Kuryluk E.: Między nauką a metaforą czyli klasycy i manierzyści. — *Teksty* 1980 nr 5 s. 92—104.

Lech-Piwowarczyk E.: Zmierzch czy odnowa estetyki? Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Estetycznej, Kraków, 16—21 IX 1979. — *Prz. hum.* 1979 nr 10 s. 151—157.

Moutsopoulos E.: Zerwanie jedności konstytutywnej słowa, muzyki i tańca a platońska krytyka teatru. *Tł. z fr.* — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 157—160.

Ortega y Gasset J.: Dehumanizacja sztuki i inne eseje. Przeł. P. Niklewicz. Wybrał i wstępem opatrł. S. Cichowicz. Wwa „Czytelnik” 1980 ss. 446; 92 zł.

Problemy semiotyczne filmu. Red. A. Helman, E. Wilk. Katowice Uniw. Śl. 1980 ss. 140. Prace Naukowe USl. nr 357.

Puzko-Miś H.: Problem zmienności sztuki w filozofii społecznej niemieckiego romantyzmu. — *Prz. hum.* 1980 nr 1 s. 35—50.

Rok B.: Kategoria piękna w nauce. — *Novum* 1980 nr 7 s. 125—149.

Staniszewska-Saratowicz D.: Oceny estetyczne i ich psychologiczne uwarunkowania. Wwa Wydawca Szkolne i Pedag. 1980 ss. 105; 30 zł.

Szkołut T.: Problem wartości artystycznych we współczesnej estetyce radzieckiej. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 175—197.

Urbański R.: Wychowanie estetyczne jako antidotum na zmęczenie indu-

strialne. — *Stud. filoz.* 1980 nr 4 s. 171—177.

Vygotskij L. S.: Psychologia sztuki. Przekł. M. Zagórska, wstęp oraz koment. S. Balbus. Kraków Wyd. Lit. 1980 ss. 489; 95 zł.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

(Uwaga: zob. też Historia i Filozofia Nauki).

Zagadnienia ogólne, historia

Filozoficzne i socjologiczne problemy kształtowania świadomości społecznej. Wwa SGGW 1980 ss. 211; 40 zł.

Kojder A.: Próba klasyfikacji twierdzeń socjologicznych. — *Stud. socjol.* 1979 nr 3 s. 33—46.

Kopel J.: Przyczynek do analizy warunków doświadczenia społecznego. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 200—205.

Kuniński M.: Myślenie modelowe w socjologii Maxa Webera. Wrocław „Osolineum” 1980 ss. 189. PAN Oddz. w Krakowie. Prace Komisji Socjol. nr 46; 32 zł.

Misztal M.: Problematyka wartości w socjologii. Wwa PWN 1980 ss. 251; 45 zł.

Opalek K.: Norms and values in politics. — *Arch. Iur. Crac.* 12:1979 s. 5—18.

Rainko S.: A few theses on historical materialism. — *Pol. Sociol. Bull.* 1979 no 2 s. 5—17.

Rode M.: Filozofia dziejów rozwoju myśli społecznej. T. 1. Prastarożytność, T. 2. Starożytność. Wwa ATK 1979, 1980 ss. 550, 514.

Sass H. M.: Materia humana: Auch ein Beitrag zu den Grenzen des Wachstums. — *Humanitas* 3:1980 s. 161—168.

Świadomość i rozwój. Pod red. J. Lipca. Kraków Kraj. Ag. Wydawn. 1980 ss. 634.

Filozofia prawa i państwa

Sadurski W.: Aksjologia polityczna —

pojęcia, zakres i metody. — *Stud. Iur.* 1979 t. 7 s. 91—108.

Tokarczyk R.: Prawo naturalne w świetle filozofii Arystotelesa. — *Ann. UMCS Sect. G* vol. 26:1979 s. 301—320.

Woleński J.: Z zagadnień analitycznej filozofii prawa. — *Zesz. nauk. UJ Pr. Praw.* 1980 z. 92 s. 3—119.

Ziemiński Z.: Les relativisations de la notion de rationalité du législateur. — *Arch. Iur. Crac.* 12:1979 s. 19—31.

Ziemiński Z.: Problemy podstawowe prawoznawstwa. Wwa PWN 1980 ss. 519; 90 zł.

Filozofia kultury

Gadamer H. G.: Rozmowa z.... [na temat współczesnej kultury]. Rozm. przepr. S. Grygiel. Tł. — *Znak* 1980 nr 3 s. 377—378.

Ortega y Gasset J.: Dehumanizacja sztuki i inne eseje. Przeł. P. Niklewicz. Wybrał i wstępem opatrzył. S. Cichowicz. Wwa „Czytelnik” 1980 ss. 446; 92 zł.

Prakseologia

Flám S. D.: Existence of optimal decisions. — *Control and Cybern.* 1980 nr 1/2 s. 33—36.

Habuda L.: O pojęciu racjonalności decyzji. — *Prakseologia* 1980 nr 1 s. 107—122.

Holówka J.: Teoria gier jako nauka podejmowania kolektywnych decyzji. — *Cztow. i Światop.* 1980 nr 6 s. 61—67.

Kłosiński K.: Greniewskiego kryterium podejmowania decyzji. — *Prakseologia* 1979 nr 4 s. 75—80.

Kozakiewicz S.: Teoria działania. Rozprawa czytana 19 lutego 1823 roku. — *Prakseologia* 1979 nr 4 s. 5—12.

Popa C.: Teleologika czyli logiczna teoria celów. Tł. z ang. — *Prakseologia* 1980 nr 1 s. 5—23.

Tyszka T.: Analiza decyzyjna i psychologia decyzji. Cz. 1. Analiza decyzyjna — *Prakseologia* 1980 nr 1 s. 79—106.

Wilczyński J.: Podejście klasyczne i bayesowskie w badaniach nad procesem przewidywania probabilistycznego. — *Prakseologia* 1979 nr 4 s. 57—74.

Filozofia historii i nauk historycznych

Bartnik Cz.: Wprowadzenie do personalistycznej filozofii dziejów. — *Novum* 1980 nr 8 s. 33—45.

Buksiński T.: Problem obiektywności wiedzy historycznej. Dyskusje w historiografii amerykańskiej pierwszej połowy XX wieku. Wwa PWN 1979 ss. 118. PAN Oddz. w Poznaniu. Metodologia Nauk t. 12; 30 zł.

Czarnecki Z. J.: Przyszłość jako powrót do przeszłości w myśli historyzoficznej francuskiego Oświecenia. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4:1978/1979 s. 15—34.

Heintze H.: Zu Vicos Geschichtsphilosophie in deutscher Sicht. — *Kwart. neofilol.* 1980 z. 2 s. 205—218.

Maternicki J.: Filozofowie o historii 1899—1918. (Adam Mahrburg, Józefa Kodisowa, Florian Znaniecki). — *Prz. hum.* 1979 nr 9 s. 79—90.

Topolski J.: Nowe idee współczesnej historiografii. O roli teorii w badaniach historycznych. Poznań Wydawn. Pozn. 1980 ss. 307; 60 zł.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Boczar M.: Sens i znaczenie kosmogonii światła w oksfordzkim środowisku umysłowym w początkach XIII wieku. — *Stud. filoz.* 1980 nr 6 s. 135—149.

Butryn S.: Czas i przestrzeń. — *Człow. i Światop.* 1980 nr 5 s. 125—138.

Butryn S.: O znaczeniu leninowskiej idei niewyczerpalności materii dla kosmologii współczesnej. — *Nowe Drogi* 1980 nr 8 s. 60—76.

Heller M.: Uwagi o metodologii kosmologii. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 65—75.

Heller M., Lubański M., Ślaga Sz. W.: Zagadnienia filozoficzne współczesnej nauki. Wstęp do filozofii przyrody. Wwa ATK 1980 ss. 423.

Jodkowski K.: Koncepcja przestrzeni i czasu w kosmologii Edwarda Artura Milne'a. — *Ann. UMCS Sect. I* vol. 3/4: 1978/1979 s. 101—127.

Kiczuk S.: O pewnej próbie przecięcia kauzalnych anomalii w mechanice kwantowej. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 53—64.

Kłósak K.: Z teorii i metodologii filozofii przyrody. Poznań Księg. św. Wojciecha 1980 ss. 212; 150 zł.

Lenartowicz P., Ziemiański S.: Życie — porządkujący ruch materii. — *Znak* 1980 nr 2 s. 203—215.

Mazierski S.: Fenomenalistyczny i ontologiczny aspekt badań antropologicznych. — *Rocz. filoz.* 27:1979 z. 3 s. 5—19.

Mazierski S.: Pojęcie prawdy w fizyce współczesnej. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 5—19.

Rok B.: O koncepcjach przedmiotu kosmologii krytycznie. — *Novum* 1980 nr 4 s. 110—123.

Śmid W.: O matematycznym kontekście odkryć fizycznych. — *Ruch filoz.* 1979 nr 3/4 s. 205—207.

Wielgus S.: Über die Arbeiten zur kritischen Ausgabe des Kommentars von Benedikt Hesse zur „Physik“ des Aristoteles. — *Stud. mediev.* 20:1980 z. 2 s. 3—27.

Wrona S. A.: O relacjach między pojęciem modelu w fizyce i matematyce. — *Rocz. filoz.* 26:1978 z. 3 s. 89—95.

Filozofia matematyki

Pele A.: O stopniach niepewności w matematyce. — *Stud. filoz.* 1980 nr 3 s. 91—94.

Filozofia techniki

Bańka J.: Filozofia techniki. Człowiek wobec odkrycia naukowego i technicznego. Katowice „Śląsk” 1980 ss. 474; 130 zł.

Filozofia religii

Bazyłak J.: Typologizacja w badaniach psychologii religii. — *Stud. Philos. christ.* 16:1980 nr 2 s. 25—38.

Doktor T.: Julian Ochorowicz jako psycholog religii. — *Stud. rel.* 1979 nr 14 s. 53—63.

Gumula W.: Koncepcja religii Durkheima a koncepcja religii Marksa i Engelsa. — *Stud. socjol.* 1980 nr 1 s. 109—129.

Kowalczyk S.: Filozofia Boga. Podręcznik. Wyd. 2 popr. i rozszerz. Lublin KUL 1980 ss. 294; 200 zł.

Zdybiecka Z. J.: Koncepcje wartości religijnej (sacrum). — *Rocz. filoz.* 27: 1979 z. 2 s. 71—85.

b) Prace w językach obcych

Filozofia w ogóle

Baker M. J.: Perceiving, explaining and acting. Some problems in philosophy. New York Vantage Press 1979 ss. 288; 9,95 dol.

Berlin I.: Concepts and categories. Philosophical essays ed. by H. Hardy. New York Viking Press 1979 ss. XIX, 202; 12,95 dol.

Holland R. F.: Against empiricism. On education, epistemology and value. Oxford Blackwell 1980 ss. 256; 12,50 £.

Hülsmann H.: Philosophie und Didaktik. Frankfurt/M. Haag u. Herchen 1979 ss. 168; 19,80 DM.

Methodologie der Philosophie. Hrsg. v. A. Kulenkampf. Darmstadt Wiss. Buchgesellsch. 1979 ss. XVI, 292. Wege der Forschung Bd. 216; 82 DM.

Reese W. L.: Dictionary of philosophy and religion. Eastern and Western thought. Brighton Harvester Press 1980 ss. 644; 40 £.

Ritzel W.: Philosophie und Pädagogik im 20. Jahrhundert. Darmstadt Wiss. Buchgesellsch. 1980 ss. 309. Die Philosophischen Bemühungen d. 20. Jahrhunderts; 66 DM.

Rombach H.: Phänomenologie des gegenwärtigen Bewusstseins. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 336; 54 DM.

Schaeffler R.: Die Wechselbeziehungen zwischen Philosophie und Katholischer Theologie. Darmstadt Wiss. Buch-

gesellsch. 1980 ss. 390. Die Philosophischen Bemühungen des 20. Jahrhunderts; 72 DM.

Van Riet G.: Philosophie et religion. Louvain Publ. Univ. 1980 ss. 304. Bibl. Philos. de Louvain; 69 ff.

Wild Ch.: Philosophische Skepsis. Königstein/Ts. Hain 1980 ss. 124. Philosophie, Analyse u. Grundlegung Bd. 2; 34 DM.

Wiredu K.: Philosophy and African culture. Cambridge Univ. Press 1980 ss. 256; 13,50 £.

Teksty źródłowe i ich przekłady

Antike Atomphysik. Texte zur antiken Atomlehre u. ihrer Wiederaufnahme in d. Neuzeit. Griech., lat., ital., dt. zsgest., übers. u. erl. v. A. Stückelberger. München Heinemann 1979 ss. 336; 42 DM.

Boyle R.: Selected philosophical papers. Ed. by M. A. Stewart. Manchester Univ. Press 1980 ss. 288. Philosophical Classics; 12 £.

Dietrich von Freiberg: Opera omnia. Bd. 1. Schriften zur Metaphysik u. Theologie. Hrsg. R. Imbach i in. Hamburg Meiner 1980 ss. XLVIII, 403; 170 DM.

Heinrich (Totgen von Oyta): Quaestiones in Isagogen Porphyrii. Hrsg. v. J. Schneider. München Bayer. Akad. d. Wiss. 1979 ss. X, 154. Veröffentlichungen d. Kommission für die Herausgabe ungedr. Texte aus der Mittelalt. Geisteswelt Bd. 8.

Henricus Gandavensis: Opera omnia. Ed. R. Macken i in. Vol. 1—2. Leuven Univ. Press 1979 ss. XVII, 677; 628; 78,95 dol., 72 dol.

Husserl E.: Collected works. Vol. 1. The Hague Nijhoff 1980 ss. 152; 28,20 dol.

James W.: Some problems of philosophy. Introd. by P. Hare. Cambridge, Mass. Harvard Univ. Press 1979 ss. 448; 31,25 dol.

Menger K.: Selected papers in logic and foundations, didactics, economics. Dordrecht Reidel 1979 ss. XII, 341. Vienna Circle Collection vol. 10; 24,95 dol.

Wittgenstein's lectures, Cambridge 1930—1932. From the notes of J. King and D. Lee. Ed. by D. Lee. Oxford Blackwell 1980 ss. XVII, 124; 7,95 £.

Historia filozofii

Arevšatjan S. S.: K istorii filozofskih škol srednevekovoj Armenii (XIV v.). Erevan AN Arm. SSR 1980 ss. 79; 0,65 rbl.

Aristotel' i armjanskaja filozofija. Red. G. A. Grigorjan. Erevan AN Arm. SSR 1980 ss. 116; 0,75 rbl.

Badawi A.: Quelques figures et thèmes de la philosophie islamique. Paris G.-P. Maisonneuve et Larose 1979 ss. 256; 65 ff.

Ballew L.: Straight and circular. A study of imagery in Greek philosophy. Assen Van Gorcum 1979 ss. XIV, 144; 22,50 fl.

Berlin I.: Against the current. Essays in the history of ideas. London The Hogarth Press 1979 ss. 394; 9,50 £.

Biralo A. A.: Filozofskie problemy v nauke epochi Prosvešćenija v Belorusii i Litve. Minsk Izd. BGU 1979 ss. 158; 1,40 rbl.

Blasucci S.: Il problema dell'intuizione in Cartesio, Kant e Bergson. Bari Ed. Levante 1980 ss. 180; 8.400 L.

Bongard-Levin G. M.: Drevneindijskaja civilizacija. Filozofija, nauka, religija. Moskva „Nauka” 1980 ss. 333; 1,40 rbl.

Craig W. L.: The cosmological argument from Plato to Leibniz. London Macmillan 1980 ss. 305; 15 £.

Cukerman A. Ja.: Filozofskaja mysl' v Belorusii serediny XVIII veka. Minsk „Nauka i Tehnika” 1980 ss. 111. AN BSSR; 0,40 rbl.

Döring K.: Exemplum Socratis. Studien zur Sokratesnachwirkung in der kynisch-stoischen Popularphilosophie der frühen Christentum. Wiesbaden Steiner 1979 ss. 173. Hermes. Einzelschriften Heft 42.

Doubt and dogmatism. Studies in Heideggerian epistemology. Ed. M. Schofield,

M. Burnyeat and J. Barnes. Oxford Clarendon Press 1980 ss. 342; 12,50 £.

Erneuerung der Transzendentalphilosophie im Anschluss an Kant und Fichte. Reinhard Lauth zum 60. Geburtstag. Hrsg. K. Hammacher, A. Mues. Stuttgart Frommann-Holzboog 1979 ss. 530; 85 DM.

Grundprobleme der grossen Philosophie. Hrsg. J. Speck. Philosophie der Neuzeit. I, 1—2. Göttingen Vandenhoeck u. Ruprecht 1979 ss. 278; 342; 21,80 DM, 19,80 DM.

Habermehl W.: Historizismus und Kritischer Rationalismus. Einwände gegen Poppers Kritik an Comte, Marx und Platon. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 176; 38 DM.

Held K.: Heraklit, Parmenides und der Anfang von Philosophie und Wissenschaft. Eine phänomenologische Besinnung. Berlin W. de Gruyter 1980 ss. 604; 188 DM.

Juszezak J.: Le procès de la métaphysique. Essai d'interprétation de la philosophie post-hégélienne. Paris „Anthropos” 1979 ss. 284; 60 ff.

Kamenskij Z. A.: Russkaja filozofija načala XIX veka i Šelling. Moskva „Nauka” 1980 ss. 326. AN SSSR; 1,40 rbl.

Konkin M. I.: Problema formirovanija i razvitija filozofskih kategorij. Moskva „Vysšaja Škola” 1980 ss. 245; 1,40 rbl.

Lønning P.: Cet effrayant pari. Une „pensée” pascalienne et ses critiques. Paris Vrin 1980 ss. 208. Bibl. d'Hist. de la Philosophie; 75,90 ff.

Murphy R. T.: Hume and Husserl: towards radical subjectivism. The Hague Nijhoff 1980 ss. 156. Phaenomenologica, 79; 33,35 dol.

Popkin R. H.: The history of Scepticism from Erasmus to Spinoza. Berkeley Univ. of California Press 1979 ss. 394; 15 dol.

Rendall J.: The origins of the Scottish Enlightenment. New York St. Martin's Press 1979 ss. 257; 22,95 dol.

Riepe D.: Indian philosophy since independence. Vol. 1. Amsterdam Grüner

1979 ss. 360. Philosophical Currents v. 25; 31,60 dol.

Rieser M.: The true founder of Christianity and the Hellenistic philosophy. Uithorn Graduate Press 1979 ss. 89; 13,70 dol.

Schleichert U.: Klassische chinesische Philosophie. Eine Einführung. Frankfurt/M. Klostermann 1980 ss. 292; 60 DM.

Steigerwald R.: Bürgerliche Philosophie und Revisionismus im imperialistischen Deutschland. Berlin Akad.-Verlag 1980 ss. 353; 24 M.

Ulke K. D.: Agnostisches Denken im Viktorianischen England. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 244. Symposion Bd. 62; 49 DM.

Vries J. de: Grundbegriffe der Scholastik. Darmstadt Wiss. Buchgesellschaft. 1980 ss. XII, 120; 36,50 DM.

Walicki A.: A history of Russian thought. From the Enlightenment to Marxism. Oxford Univ. Press 1980 ss. XVII, 456; 12,50 £.

Współczesne kierunki filozoficzne

Apel K. O.: Toward a transformation of philosophy. Transl. by D. Frisby and G. Adey. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. 328. International Libr. of Phenomen. and Moral Sciences; 12,50 £.

Bleicher J.: Contemporary hermeneutics. Hermeneutics as method, philosophy and critique. London Routledge and Kegan Paul 1980 ss. 296; 10,50 £.

Buhr M., Schreiter J.: Erkenntnistheorie, kritischer Rationalismus, Reformismus. Zur jüngsten Metamorphose d. Positivismus. Berlin Akad.-Verlag 1979 ss. 95. Schriften zur Philos. u. ihrer Geschichte, 22; 6,50 M.

Neuere Entwicklungen des Phänomenologie. Red. E. W. Orth. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 216. Phänomenologische Forschungen Bd. 9; 49 DM.

Sève L.: Une introduction à la philosophie marxiste. Suivi d'un vocabulaire philosophique. Paris Ed. Sociales 1980 ss. 716; 78,80 ff.

Structuralism and since. From Lévi-Strauss to Derrida. Ed. by J. Sturrock. Oxford Univ. Press 1980 ss. 210; 5,50 £.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Cotten J. P.: La pensée de Louis Althusser. Toulouse Privat 1979 ss. 208; 60 ff.

Schofield M.: An essay on Anaxagoras. Cambridge Univ. Press 1980 ss. 200. Cambridge Classical Studies; 10,50 £.

Aristotel' i armjanskaja filosofija. Red. G. A. Grigorjan. Erevan AN Arm. SSR 1980 ss. 116; 0,75 rbl.

Sorabji R.: Necessity, cause and blame. Perspectives on Aristotle's theory. London Duckworth 1980 ss. 346; 24 £.

Fessard P. G.: La philosophie historique de Raymond Aron. Paris Julliard 1980 ss. 416; 58 ff.

Multiple Averroës. Actes du Colloque international organisé à l'occasion du 850e anniversaire de la naissance d'Averroës, Paris, 20—23 Septembre 1976. Paris Les Belles Lettres 1979 ss. 390; 203 ff.

Fages J. B.: Comprendre Roland Barthes. Toulouse Privat 1979 ss. 230.

Zudeick P.: Die Welt als Wirklichkeit und Möglichkeit. Die Rechtfertigungsproblematik der Utopie in der Philosophie Ernst Blochs. Bonn Bouvier 1980 ss. 350.

Brockmeier J.: Die Naturtheorie Giordano Brunos. Erkenntnistheoret. u. naturphilos. Voraussetzungen d. frühbürgerl. Materialismus. Frankfurt/M. Campus-Verlag 1980 ss. VIII, 129. Campus-Forschung Bd. 127; 34 DM.

Essays on the philosophy of Roderick M. Chisholm. Ed. by E. Sosa. Amsterdam Rodopi 1979 ss. 388. Grazer philos. Studien, 7/8; 43,60 dol.

Billerbeck M.: Der Kyniker Demetrius. Ein Beitrag zur Geschichte d. frühkaiserzeitl. Popularphilosophie. Leiden Brill 1979 ss. X, 69. Philosophia antiqua v. 36; 12,30 dol.

Bader F.: Die Ursprünge der Transzendentalphilosophie bei Descartes. Bd. 1. Bonn Bouvier 1979 ss. 298. Abhandl. z. Philos., Psychol. u. Pädag. Bd. 124; 58 DM.

Beysade J. M.: La philosophie première de Descartes. Le temps et la cohérence de la métaphysique. Paris Flammarion 1979 ss. 400; 24,15 dol.

Blom J. J.: Descartes. His moral psychology and philosophy. Hassocks Harvester Press 1979 ss. 288; 27,65 dol.

Cahne P. A.: Un autre Descartes. Le philosophe et son langage. Paris Vrin 1980 ss. 346. Bibl. d'hist. de la philos; 138 ff.

Bulhof I. N.: Wilhelm Dilthey. A hermeneutic approach to the study of history and culture. The Hague Nijhoff 1980 ss. 225. Philos. Libr., 2; 37,85 dol.

Niehues-Pröbsting H.: Der Kynismus des Diogenes und der Begriff des Zynismus. München Fink 1980 ss. 320. Humanist. Bibl. Reihe 1. Abhandlungen Bd. 40; 78 DM.

Honnefelder L.: Ens inquantum ens. D. Begriff d. Seienden als solchen als Gegenstand d. Metaphysik nach d. Lehre d. Johannes Duns Scotus. Münster Aschendorff 1979 ss. 468. Beitr. z. Gesch. d. Philos. u. Theol. d. Mittelalters NF Bd. 16; 98 DM.

Tietjen H.: Fichte und Husserl. Letztbegründung, Subjektivität und praktische Vernunft im transzendentalen Idealismus. Frankfurt/M. Klostermann 1980 ss. 310; 58 DM.

Assoun P. L.: Freud et Nietzsche. Paris PUF 1980 ss. 304; 95 ff.

Etienne Gilson et nous. La philosophie et son histoire. Colloque sur l'actualité de la pensée d'Etienne Gilson. Paris Vrin 1980 ss. 160. Bibl. d'hist. de la philos; 81 ff.

Art and logic in Hegel's philosophy. Ed. by W. E. Steinkraus and K. L. Schartz. Brighton Harvester Press 1980 ss. 274; 18,50 £.

Gabel G. U.: Hegel. Eine Bibliographie d. Dissertationen aus 7. westeurop. Ländern 1885—1975. Hamburg Ed. Ge-

mini 1980 ss. 50. Bibliographien zur Philosophie, 2; 9 DM.

Science et dialectique chez Hegel et Marx. Recueil d'articles sous la dir. de M. Vadée. Paris Ed. du CNRS 1980 ss. 116; 50 ff.

Bast R. A., Delfosse H. P.: Handbuch zum Textstudium von Martin Heideggers „Sein und Zeit“. Bd. 1. Stuttgart Frommann-Holzboog 1980 ss. XXVII, 496; 240 DM.

Fell J. P.: Heidegger und Sartre. An essay on being and place. New York Columbia Univ. Press 1979 ss. 517; 25 dol.

Nachdenken über Heidegger. Eine Bestandsaufnahme. Hrsg. U. Guzzoni. Hildesheim Gerstenberg 1980 ss. 306; 38 DM.

Schlüter J.: Heidegger und Parmenides. Ein Beitrag zu Heideggers Parmenidesauslegung und zur Vorsokratiker-Forschung. Bonn Bouvier 1979 ss. 397. Abhandl. z. Philos., Psychol. u. Pädag. Bd. 147; 68 DM.

Johann Gottfried Herder im Spiegel seiner Zeitgenossen. Briefe und Selbstzeugnisse. Hrsg. L. Richter. Göttingen Vandenhoeck u. Ruprecht 1979 ss. 368; 34 DM.

Weiss U.: Das philosophische System von Thomas Hobbes. Stuttgart Frommann-Holzboog 1980 ss. 285. Problematika 87; 48 DM.

Bricke J.: Hume's philosophy of mind. Edinburgh Univ. Press 1980 ss. 176; 10 £.

Craig E.: David Hume. Eine Einführung in seine Philosophie. Frankfurt/M. Klostermann 1979 ss. 144; 25 DM.

Mossner E. C.: The life of David Hume. Oxford Univ. Press. ss. 709; 20 £.

Tietjen H.: Fichte und Husserl. Letztbegründung, Subjektivität und praktische Vernunft im transzendentalen Idealismus. Frankfurt/M. Klostermann 1980 ss. XII, 310; 58 DM.

Meo O.: Psicopatologia e filosofia in Karl Jaspers. Firenze Felice le Moutier 1979 ss. 297; 19.000 L.

Olson A. M.: Transcendence and her-

meneutics. An interpretation of the philosophy of Karl Jaspers. The Hague Nijhoff 1979 ss. XXI, 195. Studies in Philos. and Religion, 2; 36,35 dol.

Ferrari J.: Les sources françaises de la philosophie de Kant. Paris Klincksieck 1980 ss. 362; 123,60 ff.

Hinske N.: Kant als Herausforderung an die Gegenwart. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 156; 29 DM.

Lehmann G.: Kants Tugenden. Neue Beiträge zur Geschichte und Interpretation der Philosophie Kants. Berlin W. de Gruyter 1980 ss. 291; 112 DM.

Schmucker J.: Die Ontotheologie des vorkritischen Kant. Berlin W. de Gruyter 1980 ss. 307. Kant-Studien. Ergänzungsheft 112; 120 DM.

Shell S. M.: The rights of reason. A study of Kant's philosophy and politics. London Univ. of Toronto Press 1980 ss. 205; 13,50 dol.

Smith N. K.: A commentary to Kant's Critique of pure reason. London Macmillan 1979 ss. 651; 36 dol.

Tevzadze G. V.: Immanuel Kant. Problemy teoretičeskoj filosofii. Tbilisi Che-lovneba 1979 ss. 368; 1,90 rbl.

Wettstein R. H.: Eine Gegenstandstheorie der Wahrheit. Argumentati-rekonstruierender Aktualisierungs- u. Erweiterungsversuch von Kants krit. Theorie. Königstein/Ts. Forum Academicum 1980 ss. 257. Monogr. z. philos. Forschung Bd. 189; 74 DM.

Yovel Y.: Kant and the philosophy of history. Princeton Univ. Press 1980 ss. 326.

Enge T. O.: Der Ort der Freiheit im Leibnizschen System. Königstein/Ts. Forum Academicum 1979 ss. 153. Monogr. z. philos. Forsch. Bd. 186; 38 DM.

Baumgartner W.: Naturrecht u. Toleranz. Untersuch. z. Erkenntnistheorie u. polit. Philosophie bei John Locke. Würzburg Königshausen u. Neumann 1979 ss. 226. Epistemata, Reihe Philosophie Bd. 2; 38,80 DM.

Carrive P.: Bernard Mandeville. Passions, vices, vertus. Paris Vrin 1980

ss. 222. Bibl. d'hist, de la philos. 106; 95 ff.

Sahmel K. H.: Vernunft u. Sinnlichkeit. E. krit. Einführung in d. philos. u. polit. Denken Herbert Marcuses. Königstein/Ts. Forum Academicum 1979 ss. 260. Monogr. z. philos. Forsch. Bd. 187; 34 DM.

Science et dialectique chez Hegel et Marx. Recueil d'articles sous la dir. de M. Vadée. Paris Ed. du CNRS 1980 ss. 116; 50 ff.

Mallin S. B.: Merleau-Ponty's philosophy. London Yale Univ. Press 1980 ss. 302; 14,20 £.

Vernunft, Erkenntnis, Sittlichkeit. Intern. philos. Symposion aus Anlass d. 50. Todestages von Leonard Nelson — Göttingen 1977. Hrsg. P. Schröder. Hamburg Meiner 1979 ss. 334; 58 DM.

Assoun P. L.: Freud et Nietzsche. Paris PUF 1980 ss. 304. 95 ff.

90 (Neunzig) Jahre philosophische Nietzsche-Rezeption. Hrsg. A. Guzzoni. Königstein/Ts. Hain 1979 ss. 189; 38 DM.

Schlüter J.: Heidegger und Parmenides.... Bonn Bouvier 1979 ss. 397; 68 DM.

Davidson H. M.: The origins of certainty. Means and meanings in Pascal's „Pensées“. Chicago Univ. of Chicago Press 1979 ss. 158; 13,50 dol.

Eisele C.: Studies in the scientific and mathematical philosophy of Charles S. Peirce. Ed. by R. M. Martin. The Hague Mouton 1979 s. 386. Studies in Philosophy, 29; 61,35 dol.

Dilman I.: Morality and the inner life. A study in Plato's „Gorgias“. London Macmillan 1979 ss. 205; 15 £.

Erickson K. V.: Plato: true and sophistic rhetoric. Amsterdam Rodopi 1979 ss. 429. Studies in class. antiquity, 3; 66,60 dol.

Miller M. H. Jr.: The philosopher in Plato's „Statesman“. The Hague Nijhoff 1979 ss. XIX, 144. M. Nijhoff class. philos. libr., 2; 28,75 dol.

Wozzley A. D.: Law and obedience. The arguments of Plato's „Crito“. London Duckworth 1979 ss. 168; 9,80 £.

Habermehl W.: Historizismus u. krit. Rationalismus. Einwände gegen Popper Kritik an Comte, Marx u. Platon. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 176; 38 DM.

Lunghi S.: Introduzione al pensiero di Karl. R. Popper. Firenze Felice le Mounier 1979 ss. 350; 22.000 L.

Essays on the philosophy of W. V. Quine. Ed. by R. W. Shahan and C. Swyer. Oklahoma Univ. Press 1979 ss. 197; 12,95 dol.

Fell J. P.: Heidegger and Sartre. An essay on being and place. New York Columbia Univ. Press 1979 ss. 517; 25 dol.

Nersesjanc V. S.: Sokrat. Moskva „Nauka“ 1980 ss. 152; 0,25 rbl.

Rottner E.: Spinoza in Israel: eine krit. Betrachtung. Nieuwkoop Heureka 1979 ss. 216; 18,20 dol.

Corvi R.: La filosofia di P. F. Strawson. Milano „Vita e Pensiero“ 1979 ss. 243; 12.000 L.

Caldera R. T.: Le Jugement par inclination chez saint Thomas d'Aquin. Paris Vrin 1980 ss. 152; 75 ff.

Vico and contemporary thought. Ed. by G. Tagliacozzo, M. Mooney, D. P. Verene. London Macmillan 1980 ss. 256; 12 £.

Fitzgerald J. A.: Alfred North Whitehead's early philosophy of space and time. Washington Univ. Press of America 1979 ss. XVII, 191; 9 dol.

Plamondon A. L.: Whitehead's organic philosophy of science. Albany State Univ. of N. York Press 1979 ss. 144; 19 dol.

Whitehead. Einführung in seine Kosmologie. Hrsg. v. E. Wolf-Gazo. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 168; 28 DM.

Billing H.: Wittgensteins Sprachspielkonzeption. Bonn Bouvier 1980 ss. 139. Abh. z. Philos., Psychol. u Pädag. Bd. 153; 28 DM.

Cavalier R. J.: Ludwig Wittgenstein's „Tractatus logico-philosophicus“. A transcendental critique of ethics. Wa-

shington Univ. Press of America 1980 ss. 238; 9,25 dol.

Arnold A.: Wilhelm Wundt, sein philos. System. Berlin Akademie-Verl. 1980 ss. 293; 22 M.

Ontologia. Metafizyka

Agudov V. V.: Mesto i funkcii „strukturny“ v sisteme kategorij materialističeskoj dialektiki. Moskva „Vysšaja Škola“ 1979 ss. 144; 0,95 rbl.

Bahm A. J.: The philosopher's world model. Westport, Conn. Greenwood Press 1979 ss. 295; 22,95 dol.

Beysade J. M.: La philosophie première de Descartes. Le temps et la cohérence de la métaphysique. Paris Flammarion 1979 ss. 400; 24,15 dol.

Brody B. A.: Identity and essence. Princeton Univ. Press 1980 ss. 162.

Bruaire C.: Pour la métaphysique. Paris Fayard 1980 ss. 292; 54 ff.

Butcharov P.: Being qua being. A theory of identity, existence and predication. Bloomington Indiana Univ. Press 1979 ss. 274; 15 dol.

Conche M.: Temps et destin. Paris Ed. de Mègare 1980 ss. VIII, 106; 50 ff.

Cysarz H.: Das Individuationsprinzip und seine Widerspiele in Natur und Geisteswelt, Geschichte und Gesellschaft. Salzburg Pustet 1979 ss. 208; 248 S.

Haarscher G.: L'ontologie de Marx. Bruxelles Ed. de l'Univ. 1980 ss. 308; 135 ff.

Honnfelder L.: Ens in quantum ens. D. Begriff d. Seienden als solchen als Gegenstand d. Metaphysik nach d. Lehre d. Johannes Duns Scotus. Münster Aschendorff 1979 ss. 468; 98 DM.

Metaphysik und Theologie. Hrsg. K. Kremer, Leiden Brill 1980 ss. 139; 22,60 dol.

Noonan H. W.: Objects and identity: an examination of the relative identity thesis and its consequences. The Hague Nijhoff 1980 ss. XIV, 176. Melbourne intern. philos. series v. 6; 30,75 dol.

The Possible and the actual. Readings in the metaphysics of modality. Ed. by M. J. Loux. Ithaca Cornell Univ. Press 1980 ss. 334; 8,70 dol.

Rabinowicz W.: Universalizability. A study in morals and metaphysics. Dordrecht Reidel 1979 ss. 200; 45 fl.

Rosset C.: L'objet singulier. Paris Ed. de Minuit 1979 ss. 112; 18,20 ff.

Schmidt G.: Subjektivität und Sein. Zur Ontologizität d. Ich. Bonn Bouvier 1979 ss. 182. Abh. z. Philos. Psychol. u. Pädag. Bd. 144; 36 DM.

Strasser P.: Wirklichkeitskonstruktion und Rationalität. Ein Versuch über den Relativismus. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 208; 38 DM.

Trigg R.: Reality at risk. A defence of realism in philosophy and the sciences. Brighton Harvester Press 1980 ss. 240. Harvester Studies in Philos. 12; 20 £.

Teoria poznania

Alt J. A.: Vom Ende der Utopie in Erkenntnistheorie. Poppers evolutionäre Erkenntnislehre u. ihre prakt. Konsequenzen. Königstein/Ts. Forum Academicum 1980 ss. 185. Mon. z. philos. Forsch. Bd. 191; 58 DM.

Broen E. L., Deffenbacher K.: Perception and the senses. Oxford Clarendon Press 1979 ss. 520; 16,95 dol.

Cornman J. W.: Skepticism, justification and explanation. With a bibliographical essay by W. N. Gregory. Dordrecht Reidel 1980 ss. XXIX, 341. Philos. studies series in philos. v. 18; 38,50 dol.

Doubt and dogmatism. Studies in Hellenistic epistemology. Ed. M. Schofield, M. Burnyeat, J. Barnes. Oxford Clarendon Press 1980 ss. 342; 12,50 £.

Espagnat B. d': A la recherche du réel. Le regard d'un physicien. Paris Gauthier-Villars 1979 ss. 184.

Fromm S.: Wittgensteins Erkenntnis-spiele contra Kants Erkenntnislehre. Freiburg/B. Alber 1979 ss. 270. Symposium Bd. 61; 56 DM.

Justification and knowledge. New studies in epistemology. Ed. by G. S. Pap-

pas. Dordrecht Reidel 1979 ss. 218. Philos. studies series in philos. v. 17; 28, 95 dol.

Kaufman L.: Perception. The world transformed. Oxford Univ. Press 1979 ss. 416.

Kontopoulos K. M.: Knowledge and determination: the transition from Hegel to Marx. Amsterdam Grüner 1980 ss. 135; 15,40 dol.

Nathan N. M. L.: Evidence and assurance. Cambridge Univ. Press 1979 ss. 208. Cambridge Studies in Philos; 10,50 £.

Perception and identity. Essays presented to A. J. Ayer with his replies to them. Ed. by G. F. Macdonald. London Macmillan 1979 ss. 358; 15 £.

Prauss G.: Einführung in die Erkenntnistheorie. Darmstadt Wiss. Buchgesllsch. 1980 ss. VII, 226; 37 DM.

Ros A.: Objektkonstitution und elementare Sprachhandlungsbegriffe. Königstein/Ts. Hain 1979 ss. 230; 42 DM.

Shackle G. L. S.: Imagination and the nature of choice. Edinburgh Univ. Press 1979 ss. X, 159; 6 £.

Tennesen H.: Problems of knowledge. Assen Van Gorcum 1980 ss. 88; 9,25 dol.

Trigg R.: Reality at risk. A defence of realism in philosophy and the sciences. Brighton Harvester Press 1980 ss. 240. Harvester Studies in Philos. 12; 20 £.

Würtz D.: Das Verhältnis von Beobachtungs- und theoretischer Sprache in der Erkenntnistheorie Bertrand Russels. Bern Lang 1980 ss. 110; 25 fs.

Filozofia języka

Bach K., Harnish R. M. Linguistic communications and speech acts. Cambridge MIT Press 1979 ss. 327; 19,95 dol.

Ebersole F. B.: Meaning and saying. Essays in the philosophy of language. Washington Univ. Press of America 1979 ss. 556; 9,50 dol.

Gellner E.: Words and things. An examination of, an attack on, linguistic

philosophy. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. 308; 7,95 £.

Le **Langage** en contexte. Etudes philosophiques et linguistiques de pragmatique. Par H. Parret i in. Amsterdam Benjamins 1980 ss. 794. *Linguisticae Investigationes*: suppl. v. 3; 81 dol.

Recanati F.: La transparence et l'énonciation. Pour introduire à la pragmatique. Paris Ed. du Seuil 1979 ss. 215.

Reference, truth and reality. Essays on the philosophy of language. Ed. by M. Platts. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. 350; 12,50 £.

Scheffler I.: Beyond the letter. A philosophical inquiry into ambiguity, vagueness and metaphor in language. London Routledge a. Kegan Paul 1979 ss. 160; 8,50 £.

Studien zur Sprachphänomenologie. Beiträge v. E. W. Orth i in. Freiburg/B. Alber 1979 ss. 186. *Phänomen. Forschungen* Bd. 8; 44 DM.

Historia i filozofia nauki

Bayertz K.: Wissenschaft als historischer Prozess. D. antipositivist. Wende in d. Wissenschaftstheorie. München Fink 1980 ss. 260; 38 DM.

Bretzke W. R.: Zum Problembezug von Entscheidungsmodellen. Tübingen J. C. B. Mohr 1980 ss. XVIII, 280. *Die Einheit d. Gesellschaftswiss.* 29; 78 DM.

Chorev N. V.: Filosofija kak faktor razvitija nauki. Moskva Izd. MGU 1979 ss. 264; 1 rbl.

Essler W. K.: Wissenschaftstheorie. 4. Erklärung und Kausalität. Freiburg/B. Alber 1979 ss. 259; 28 DM.

Fischer K.: Konventionalismus oder Realismus? Vom log. Positivismus zum methodolog. Anarchismus. Greven Fischer 1980 ss. 176. *Studien z. empir. u. system. Wissenschaftsforschung* Bd. 2; 22 DM.

Fortschritt und Rationalität d. Wissenschaft. Hrsg. v. G. Radnitzky u. G. Anderson. Tübingen J. C. B. Mohr 1980 ss. 482. *Die Einheit d. Gesellschaftswiss.* 24; 89 DM.

Gajdenko P. P.: Évoljucija ponjatija nauki. Stanovlenie i razvitie pervych naučnych programm. Moskva „Nauka” 1980 ss. 567. AN SSSR; 2,10 rbl.

Karpovič V. N.: Problema, gipoteza, zakon. Novosibirsk „Nauka” 1980 ss. 175. AN SSSR; 0,90 rbl.

Lazarev F. V., Trifonova M. K.: Struktura poznanija i naučnaja revoljucija. Moskva „Vysšaja Škola” 1980 ss. 127; 0,65 rbl.

Mattessich R.: Instrumental reasoning and systems methodology: an epistemology of the applied and social sciences. Dordrecht Reidel 1978 ss. 396. *Theory and decision library*, 15; 47,25 dol.

Merkulov I. P.: Gipotetiko-deduktivnaja model' i razvitie naučnogo znanija. Problemy i perspektivy metodologičeskogo analiza. Moskva „Nauka” 1980 ss. 189. AN SSSR; 0,85 rbl.

Nowak L.: The structure of idealization: towards a systematic interpretation of the Marxian idea of science. Dordrecht Reidel 1979 ss. 277. *Synthese library* v. 139; 65 fl.

Stegmüller W.: Neue Wege der Wissenschaftsphilosophie. Berlin Springer 1979 ss. 198; 49 DM.

Webb J. Ch.: Mechanism, mentalism and metamathematics: an essay of finitism. Dordrecht Reidel 1980 ss. 263. *Synthese library*, 137; 28,20 dol.

Logika. Metodologia. Semiotyka.

Apel K. O.: Die Erklären-Verstehen-Kontroverse in transzendentalpragmatischer Sicht. Frankfurt/M. Suhrkamp 1979 ss. 355; 30 DM.

Argumentation und Hermeneutik in der Jurisprudenz. Hrsg. v. W. Krawietz i in. Berlin Duncker u. Humblot 1979 ss. 354. *Rechtstheorie, Beih.* 1; 78 DM.

Argumentation und Recht. Vorträge auf d. Tagung d. Dt. Sekt. d. Intern. Vereinigung f. Rechts-u. Sozialphilosophie (IVR) in d. Bundesrep. Deutschland, München, 3–6 Sept. 1978. Hrsg. v. W. Hassemer. Wiesbaden Steiner 1980 ss. 229. *Arch. f. Rechts-u. Sozialphilos. Beih. NF Nr* 14; 48 DM.

Bartnick J.: Prädikatenlogik ohne gebundene Variablen. Bern Lang 1980 ss. 34; 21 fs.

Carney J. D., Scheer R. K.: Fundamentals of logic. New York Macmillan 1980 ss. 461; 9,75 £.

Le Champ sémiologique. Perspectives internationales. Sous la dir. de A. Helbo. Bruxelles Complexe 1979 ss. 424.

Fedorov B. I.: Logika Bernarda Bol'cano. Leningrad LGU 1980 ss. 159; 0,75 rbl.

Gethman C. F.: Protologik. Untersuchungen z. formalen Pragmatik v. Begründungsdiskursen. Frankfurt/M. Suhrkamp 1979 ss. 193; 24 DM.

Glymour C.: Theory and evidence. Princeton Univ. Press 1980 ss. 384.

Gochet P.: Outline of a nominalist theory of propositions: an essay in the theory of meaning and in the philosophy of logic. Transl. from the French. Dordrecht Reidel 1980 ss. 192. Synthese library, 98; 38,50 dol.

Günther G.: Beiträge zur Grundlegung einer operationsfähigen Dialektik. Bd. 2, 3. Hamburg Meiner 1979, 1980 ss. 336, 345; 68 DM, 74 DM.

Gutzmann G.: Logik als Erfahrungswissenschaft. Berlin Duncker u. Humblot 1980 ss. 196; 68 DM.

Handlung, Kommunikation, Bedeutung. Hrsg. v. G. Meggle. Frankfurt/M. Suhrkamp 1979 ss. 480; 40 DM.

Handlungstheorien interdisziplinär. Hrsg. H. Lenk. Bd. 1. Handlungslogik, formale u. sprachwiss. Handlungstheorien. München Fink 1980 ss. 492. Kritische Information, 62; 28 DM.

Hickman L.: Modern theories of higher level predicates. 2 intentions in the Neuzzeit. München Philosophia-Verl. 1980 ss. 190; 98 DM.

Die intensionale Logik bei Leibniz und in d. Gegenwart. Symposion d. Leibniz-Gesellsch., Hannover, 10 u. 11 Nov. 1978, Hrsg. v. A. Heinekamp u. F. Schupp. Wiesbaden Steiner 1979 ss. 153. Studia Leibnitiana. Sonderh. 8; 58 DM.

Issledovanija po neklassičeskim logikam i teorii množestv. Red. A. I. Michajlov. Moskva „Nauka“ 1979 ss. 373. VINITI; 2,10 rbl.

Jacobi K.: Die Modalbegriffe in d. logischen Schriften d. Wilhelm von Shyreswood u. in anderen Kompendien d. 12. u. 13. Jahrh. Funktionsbestimmungen u. Gebrauch in d. logischen Analyse. Leiden Brill 1980 ss. 528. Studien u. Texte z. Geistesgeschichte d. Mittelalters Bd. 13.

The Kleene symposium: a collection of papers on recursion theory and intuitionism. Proceedings of the Symposium held June 18—24, 1978 at Madison, Wisc., USA. Ed. by J. Barwise i in. Amsterdam North-Holland Publ. Co 1980 ss. 421. Studies in logic and the foundations of mathematics v. 101; 64 dol.

Kubiński T.: An outline of the logical theory of questions. Berlin/Ost Akad.-Verl. 1980 ss. 142; 28 M.

Lambert K., Ulrich W.: The nature of argument. New York Macmillan 1980 ss. XIX, 255; 9,75 £.

Lear J.: Aristotle and logical theory. Cambridge Univ. Press 1980 ss. XI, 123; 8,95 £.

Logic and Philosophy. International Institute of Philosophy Symposium in Düsseldorf, 27 August — 1 September 1978. Ed. by G. H. Von Wright. The Hague Nijhoff 1980 ss. VIII, 85; 24,65 dol.

Logičeskie problemy issledovanija naučnogo poznanija. Semantičeskij analiz jazyka. Red. V. S. Mes'kov. Moskva MGU 1980 ss. 133; 0,45 rbl.

Loh W.: Kombinatorische Systemtheorie. Evolution, Geschichte u. logischmathematischer Grundlagenstreit. Frankfurt/M. Campus-Verl. 1980 ss. 289. Campus-Forschung Bd. 135; 40 DM.

Martin R. M.: Pragmatics, truth and language. Dordrecht Reidel 1979 ss. 306. Boston Studies in Philos. of Science v. 38; 42,10 dol.

Nute D.: Topics in conditional logic. Dordrecht Reidel 1980 ss. X, 158. Philos. studies series in philos., 20; 60 fl.

Papineau D.: Theory and meaning.

Oxford Clarendon Press 1979 ss. 210, 9,75 £.

Pawlowski T.: Begriffsbildung u. Definition. Aus d. Poln. Berlin W. de Gruyter 1979 ss. 280. Sammlung Götschen, 2213; 19,80 DM.

Peacocke C.: Holistic explanation. Action, space, interpretation. Oxford Clarendon Press 1979 ss. 219; 9 £.

Petersen U.: Die logische Grundlagen der Dialektik. E. Beitr. z. exakten Begründung d. spekulativen Philosophie. München Fink 1980 ss. 142; 28 DM.

Popovič M. V.: Očerk razvitija logičeskich idej v kul'turno-istoričeskom kontekste. Kiev „Nauk. dumka“ 1979 ss. 243. AN USSR; 1,90 rbl.

Rautenberg W.: Klassische u. nicht-klassische Aussagenlogik. Braunschweig Vieweg 1979 ss. XI, 361. Logik u. Grundlagen d. Mathematik Bd. 22. 39,80 DM.

Risse W.: Bibliographia logica. Bd. 3, 4. Hildesheim Olms 1979 ss. 412, 390; à 98 DM.

Rödig J.: Schriften zur juristischen Logik. Hrsg. v. E. Bund. Berlin Springer 1980 ss. 356; 78 DM.

A Semiotic landscape. Proceedings of the First Congress of the Intern. Assoc. for Semiotic Studies, Milan, June 1974. Ed. by S. Chatman i in. The Hague Mouton 1979 ss. XXX, 1220. Approaches to Semiotics, 26; 143,40 dol.

Semiotics of culture. Ed. by I. P. Winner and J. Umiker-Sebeok. The Hague Mouton 1979 ss. 296. Approaches to Semiotics v. 53; 56,50 dol.

Tieferbrun S. W.: Signs of the hidden. Semiotic studies. Amsterdam Rodopi 1980 ss. 237; 27 dol.

Vajšvila A.: Nauka logiki v Litve 1900—1940. Višnjus „Mintis“ 1980 ss. 206. AN Lit. SSR; 1 rbl. [w jez. lit.].

Vigener G.: Die zeichentheoretischen Entwürfe von F. de Saussure und Ch. S. Peirce als Grundlagen einer linguistischen Pragmatik. Tübingen Narr 1979 ss. 178; 38 DM.

Wartofsky M. W.: Models. Representation and the scientific understanding.

Dordrecht Reidel 1979 ss. XXVIII, 369; 70 fl.

Weimer W. B.: Notes on methodology of scientific research. Hillsdale Wiley 1979 ss. 257; 19,95 dol.

Wolters G.: Basis und Deduktion. Studien z. Entstehung u. Bedeutung d. Theorie d. axiomat. Methode bei J. H. Lambert (1728—1777). Berlin W. de Gruyter 1980 ss. XIII, 194. Quellen u. Studien z. Philos. Bd. 15; 78 DM.

Psychologia

Abul'chanova-Slavskaja K. A.: Dejatelnost' i psihologija ličnosti. Moskva „Nauka“ 1980 ss. 335. AN SSSR; 1,20 rbl.

Angleitner A.: Einführung in die Persönlichkeitspsychologie. Bd. 1. Bern Huber 1980 ss. 338; 38 fs.

Aspects of consciousness. Ed. by G. Underwood and R. Stevens. Vol. 1: Psychological issues. London Academic Press 1979 ss. 268; 12,40 £.

Bunge M.: The mind-body problem. A psychological approach. Oxford Pergamon Press 1979 ss. XVI, 250; 70 DM.

Cognitive psychology. New directions. Ed. by G. Claxton. London Routledge and Kegan Paul 1980 ss. 352. Intern. Libr. of Psychol; 12,50 £.

Dennett D. C.: Brainstorms. Philosophical essays on mind and psychology. Hassocks Harvester Press 1979 ss. 320. Harvester Studies in Philos, no 8; 30 dol.

L'Explication en psychologie. Colloque réal. sous les auspices de l'Assoc. de Psychol. Scient. de Langue Franç. Sous la dir. de M. Richelle et X. Seron. Paris PUF 1980 ss. 272; 78 ff.

Frey G.: Theorie des Bewusstseins. Freiburg/B. 1980 ss. 204; 38 DM.

Methods of treatment in analytical psychology. VII Intern. Congress of the Intern. Assoc. for Anal. Psychol. Ed. I. F. Baker. Fellbach Bonz 1980 ss. 247; 39 DM.

Panahi B.: Die wissenschaftlichen u. philosophischen Grundlagen der Tiefenpsychologie u. d. modernen Psychotherapie. Berlin Duncker u. Humblot 1980

ss. 264. Erfahrung u. Denken Bd. 59; 76 DM.

Philosophical perspectives in artificial intelligence. Ed. M. Ringle. Brighton Harvester Press 1979 ss. 256. Studies in Cognitive Science, no 7; 37,25 dol.

Robinson D. N.: Systems of modern psychology. A critical sketch. New York Columbia Univ. Press 1979 ss. 332; 28,10 dol.

Schuler H.: Ethische Probleme psychologischer Forschung. Göttingen Verl. f. Psychol. Hogrefe 1980 ss. 249; 56 DM.

Vroon P. A.: Intelligence. On myths and measurement. Amsterdam North-Holland Publ. Co 1980 ss. XIV, 178. Advances in Psychology, 3; 28,20 dol.

Zillmer H.: Psychologen im Beruf. Method. Entwurf zur Analyse von Bedingungen u. Formen d. Anwendung psycholog. Fachwissensch. Weinheim Beltz 1980 ss. 306; 56 DM.

Antropologia filozoficzna

Burridge K.: Some one, no one. An essay on individuality. Princeton Univ. Press 1979 ss. XI, 270.

Ebeling H.: Selbsterhaltung und Selbstbewusstsein. Zur Analytik von Freiheit und Tod. Freiburg/B. Alber 1979 ss. 164. Symposium Bd. 60; 30 DM.

Livet P.: Penser le Pratique. Communauté et critique. Paris Klincksieck 1979 ss. 331. Philosophia no 4.

Müller M.: Der Kompromis oder vom Unsinn und Sinn menschlichen Lebens. Vier Abhandlungen zur historischen Daseinstruktur zwischen Differenz u. Identität. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 192; 29 DM.

Renault M.: Le Singulier. Essai de monadologie. Paris Bellarmin/Desclée 1979 ss. 130; 9 £.

Sugarman R. I.: Rancor against time. The phenomenology of „ressentiment“. Hamburg Meiner 1980 ss. XIV, 157; 38 DM.

Aksjologia

Fischer-Kerli I.: Normen, Werte u. Lebenssituation. Prädikationstheoret.

Grundlagen für d. log. Rekonstruktion d. funktionalist. Redeweise über soziale Normen u. kulturelle Werte. Bern Lang 1979 ss. V, 308; 50 fs.

Etyka i teoria postępowania

Aune B.: Kant's theory of morals. Princeton Univ. Press 1979 ss. 218.

Beauchamp T. L., Childress J. F.: Principles of biomedical ethics. Oxford Clarendon Press 1979 ss. 314; 13,95 dol.

Boer W. den: Private morality in Greece and Rome: some historical aspects. Leiden Brill 1979 ss. 305. Mnemosyne suppl. 57; 42,10 dol.

Brody H.: Placebos and the philosophy of medicine. Clinical, conceptual and ethical issues. Chicago Univ. of Chicago Press 1980 ss. 164; 17,55 dol.

Cavalier R. J.: Ludwig Wittgenstein's „Tractatus logico-philosophicus“. A transcendental critique of ethics. Washington Univ. Press of America 1980 ss. 238; 9,25 dol.

Cavell S.: The claim of reason. Wittgenstein, skepticism, morality and tragedy. Oxford Univ. Press 1979 ss. XXII, 511; 12,50 £.

Cooper D. E.: Illusions of equality. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. X, 178; 8,95 £.

French P. A.: The scope of morality. Minneapolis Univ. of Minnesota Press 1979 ss. XXII, 212; 25 dol.

Haksar V.: Equality, liberty and perfectionism. Oxford Clarendon Press 1979 ss. 302; 12 £.

Harris J.: Violence and responsibility. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. VII, 177; 8,50 £.

Havelock E. A.: The Greek concept of justice. From its shadow in Homer to its substance in Plato. Cambridge, Mass. Harvard Univ. Press 1980 ss. 381; 11,55 dol.

Krings H.: System und Freiheit. Gesammelte Aufsätze. Freiburg/B. Alber 1980 ss. 240. Praktische Philosophie, 12; 29 DM.

Lucas J. R.: On justice. Oxford Univ. Press 1980 ss. 270; 10 £.

Mackie J. L.: Hume's moral theory. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. VII, 166. Intern. Libr. of Philos; 8,95 £.

Mader J.: Moral, Philosophie und Wissenschaft. Probleme d. Ethik in Tradition u. Gegenwart. München Oldenbourg 1979 ss. 240; 38 DM.

Perelman Ch.: Introduction historique à la philosophie morale. Bruxelles Ed. de l'Univ. 1980 ss. 216; 77,50 ff.

Prinzip Freiheit. Eine Auseinandersetzung um Chancen u. Grenzen transzendentalphilos. Denkens. Zum 65 Geburtstag v. Hermann Krings. Beiträge v. K. O. Apel i in. Hrsg. v. H. M. Baumgartner. Freiburg/B. Alber 1979 ss. 421. Praktische Philosophie Bd. 10; 48 DM.

Rational action. Studies in philosophy and social science. Ed. by R. Harrison. Cambridge Univ. Press 1979 ss. 192; 8,75 £.

Rechtman H. J. Über Wahrheit und Unwahrheit im moralischen Sinne. Bonn Bouvier 1979 ss. 99. Abhandl. z. Philos., Psychol. u. Pädag. Bd. 143; 18 DM.

Rosen H.: The development of socio-moral knowledge. A cognitive — structural approach. New York Columbia Univ. Press 1980 ss. 198.

Rössler W.: Argumentation u. moralisches Handeln. Zur Kantrekonstruktion in d. Konstruktiven Ethik. Bern Lang 1980 ss. 150; 29 fs.

Singer P.: Practical ethics. Cambridge Univ. Press 1980 ss. 248; 10 £.

Stoljar S.: Moral and legal reasoning. London Macmillan 1980 ss. 172; 8,95 £.

Walton D. N.: On defining death. An analytic study of the concept of death in philosophy and medical ethics. Montréal McGill-Queen's Univ. Press 1979 ss. XII, 189; 15,95 dol.

Estetyka i filozofia sztuki

Bolz N. W.: Geschichtsphilosophie des Ästhetischen. Hermeneutische Rekonstruktion d. „Noten zur Literatur“ Th. W. Adornos. Hildesheim Gerstenberg 1979 ss. X, 380; 19 DM.

Dufrenne M.: Main trends in aesthetics and the sciences of art. New York

Holmes a. Meier Publ. 1979 ss. XV, 418; 14,95 dol.

Martin Heidegger and the question of literature. Toward a postmodern literary hermeneutics. Ed. by W. V. Spanos. Indiana Univ. Press 1980 ss. 327; 15 dol.

Herrmann F. W. von: Heideggers Philosophie der Kunst. Eine systemat. Interpretation d. Holzwege-Abhandlung „Der Ursprung des Kunstwerkes“. Frankfurt/M. Klostermann 1980 ss. XXVI, 380; 84 DM.

Kohler G.: Geschmacksurteil und ästhetische Erfahrung. Beiträge zur Auslegung von Kants „Kritik der ästhetischen Urteilskraft“. Berlin W. de Gruyter 1980 ss. XVIII, 381. Kant-Studien. Ergänzungsheft 111; 86 DM.

Losev A. F.: Istorija antičnoj éstetiki. Pozdnij éllinizm. Moskva „Iskusstvo“ 1980 ss. 766; 4,20 rubl.

Rehfus W.: Kunsttheorien. Philosophische Ästhetik u. Interpretationsästhetik. Düsseldorf Bagel 1979 ss. 154; 14,20 DM.

Tatarkiewicz W.: A history of six ideas: an essay in aesthetics. The Hague Nijhoff 1980 ss. 383. Melbourne intern. philos. series, 5; 51,30 dol.

Zimmermann J.: Sprachanalytische Ästhetik. Ein Überblick. Stuttgart Frommann-Holzboog 1980 ss. 219. Problemata 60; 46 DM.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Zagadnienia ogólne. Historia

Baumgartner W.: Naturrecht u. Toleranz. Unters. zur Erkenntnistheorie u. polit. Philosophie bei John Locke. Würzburg Königshausen u. Neumann 1979 ss. 226. Epistemata Reihe: Philosophie Bd. 2; 38,80 DM.

Crocker L. H.: Positive liberty: an essay in normative political philosophy. The Hague Nijhoff 1980 ss. 156. Melbourne intern. philosophy series v. 7; 28,20 dol.

Kaufmann W.: Tragödie und Philosophie. Tübingen J. C. B. Mohr 1980 ss. 429. Die Einheit d. Gesellschaftswiss., 26; 98 DM.

MacCarney J.: The real world of ideology. Hassocks Harvester Press 1980 ss. 168. Philosophy Now 9; 12,50 £.

Manuel F. E., Manuel F. P.: Utopian thought in the Western world. Oxford Blackwell 1979 ss. 896; 19,50 £.

Pettit P.: Judging justice. An introduction to contemporary political philosophy. London Routledge a. Kegan Paul 1980 ss. XII, 193; 8,50 £.

Rational action. Studies in philosophy and social science. Ed. by R. Harrison. Cambridge Univ. Press 1979 ss. 192; 8,75 £.

Thomas D.: Naturalism and social science. A post-empiricist philosophy of social science. Cambridge Univ. Press 1980 ss. 213; 12,50 £.

Wolf D.: Hegels Theorie der bürgerlichen Gesellschaft. Eine materialistische Kritik. Hamburg VSA-Verlag 1980 ss. 217; 28 DM.

Zudeick P.: Die Welt als Wirklichkeit und Möglichkeit. Die Rechtfertigungsproblematik der Utopie in der Philosophie Ernst Blochs. Bonn Bouvier 1980 ss. 350.

Filozofia prawa

Aarnio A.: Denkweisen der Rechtswissenschaft. Einführung in d. Theorie d. rechtswissenschaftl. Forschung. Wien—New York Springer 1979 ss. 246. Forschungen aus Staat u. Recht, 48; 84 DM.

Argumentation und Hermeneutik in der Jurisprudenz. Hrsg. v. W. Krawietz. Berlin Duncker u. Humblot 1979 ss. 354. Rechtstheorie, Beih. 1; 78 DM.

Argumentation und Recht. Vorträge auf d. Tagung d. Dt. Sekt. d. Intern. Vereinigung für Rechts-u. Sozialphilosophie (IVR)... München, 3—6. Sept. 1978. Hrsg. v. W. Hassemer. Wiesbaden Steiner 1980 ss. 229. Arch. f. Rechts-u. Sozialphilos. Beih. NF Nr 14; 48 DM.

Busch W.: Die Entstehung der kritischen Rechtsphilosophie Kants 1762—1780. Berlin W. de Gruyter 1979 ss. 176. Kant-Studien. Ergänzungsheft 110; 82 DM.

Eikema Hommes H. J. van: Major trends in the history of legal philoso-

phy. Amsterdam North-Holland Publ. Co. 1979 ss. 442; 52,75 dol.

Kriele M.: Recht u. praktische Vernunft. Göttingen Vandenhoeck u. Ruprecht 1979 ss. 152; 15,80 DM.

Morawetz Th.: The philosophy of law. New York Macmillan 1980 ss. 240.

Neumann U.: Rechtsontologie u. juristische Argumentation. Zu d. ontolog. Implikationen jurist. Argumentierens. Heidelberg v. Decker 1979 ss. VIII, 108. R. von Deckers Rechts-u. sozialwissenschaftl. Abhandlungen Bd. 4, 42 DM.

Recht und Moral. Beiträge von E. Höffe i in. Hrsg.: R. Bubner. Göttingen Vandenhoeck u. Ruprecht 1979 ss. 125. Neue Hefte f. Philos. H. 17; 23 DM.

Rödiger J.: Schriften zur juristischen Logik. Hrsg. v. E. Bund. Berlin Springer 1980 ss. VI, 356; 78 DM.

Stoljar S.: Moral and legal reasoning. London Macmillan 1980 ss. 172; 8,95 £.

Suter H.: Wertpluralismus u. Recht. Zürich Schulthess 1979 ss. 115. Zürcher Studien z. Rechts-u. Staatsphilos., 1; 32 DM.

Wissenschaften und Philosophie als Basis der Jurisprudenz. Referate von d. intern. Symposium d. Österr. Sekt. d. Intern. Vereinigung f. Rechts-u. Sozialphilosophie in Retzhof bei Graz vom 7—12 Mai 1979. Hrsg. v. F. Rotter. Wiesbaden Steiner 1980 ss. VIII, 256. Archiv f. Rechts-u. Sozialphilos. Beih. NF Nr 13; 48 DM.

Filozofia kultury

Goudsblom J.: Nihilism and culture. Oxford Blackwell 1980 ss. 213; 15 £.

Rougier L.: Du paradis à l'utopie. Paris Copernic 1979 ss. 290.

Filozofia historii i nauk historycznych

Yowel Y.: Kant and the philosophy of history. Princeton Univ. Press 1980 ss. 326.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Antike Atomphysik. Texte zur antiken Atomlehre u. ihrer Wiederaufnahme in

d. Neuzeit. Griech., lat., ital., dt. zsgest., übers. u. erl. von A. Stückelberger. München Heinemann 1979 ss. 336; 42 DM.

Aspekte der physikalischen Begriffsbildung. Theoretische Begriffe u. operationale Definitionen. Hrsg. v. W. Balzer, A. Kamlah. Braunschweig Vieweg 1979 ss. 255. Wissenschaftstheorie, Wissensch. u. Philos. Bd. 16; 42 DM.

Brody H.: Placebos and the philosophy of medicine. Clinical, conceptual and ethical issues. Chicago Univ. of Chicago Press 1980 ss. VII, 164; 17,55 dol.

Kanitscheider B.: Philosophie u. moderne Physik. Systeme, Strukturen, Synthesen. Darmstadt Wiss. Buchgesellsch. 1979 ss. 450; 99 DM.

Löw R.: Philosophie des lebendigen. Der Begriff des Organischen bei Kant, sein Grund und seine Aktualität. Frankfurt/M. Suhrkamp 1980 ss. 358; 68 DM.

Mehlberg H.: Time, causality and the quantum theory: studies in the philosophy of science. Transl. from the French. Vol. 1: Essay on the causal theory of

time. Dordrecht Reidel 1980 ss. 299. Boston studies in the philos. of science, 19; 38,50 dol.

Rybarezyk M. L.: Die materialistischen Entwicklungstheorien im 19. u. 20. Jahrhundert. Darstellung u. Kritik. Königstein/Ts. Forum Academicum 1979 ss. 235. Monogr. z. philos. Forschung Bd. 171; 48 DM.

Time and cause. Essays presented to Richard Taylor. Ed. by P. van Inwagen. Dordrecht Reidel 1980 ss. 300. Philos. studies series in philos., 19; 33,35 dol.

Fiiozofia religii

Brechtken J.: Die praxisdialektische Kritik des Marxschen Atheismus. Studien zum antropozentr. -krit. Wirklichkeitsbegriff vom Standpunkt d. geschichtl. Praxis u. zu seinen religionsphilos. Konsequenzen. Hegel, Kierkegaard, Marx. T. 1—3. Königstein/Ts. Forum Academicum 1979 ss. 968+236. Monogr. z. philos. Forschung Bd. 181—183; 58 DM, 48 DM, 48 DM.

Wissenschaften und Philosophie als Basis der zeitgenöss. Debatte von d. intern. Symposium d. Österr. Soziol. Inst. u. d. Max-Planck-Ges. zur Ges. u. Wiss. v. 12. Mai 1978 Hrsg. v. E. Hutter. Wien-Baden 1980 ss. VIII, 328. Archiv f. Rechts- u. Sozialphilos. Bd. 17, Nr. 1; 48 DM.

Fiiozofia kultury

Gaudebium J. William and culture. Oxford Blackwell 1980 ss. 218; 18 £.

Kanitz L.: De canadis à l'Europe. Paris 1978 ss. 200.

Fiiozofia historii

Yovel Y. Kant and the philosophy of history. Princeton Univ. Press 1980 ss. 328.

Fiiozofia praxedy

André Aronowitz: Textes sur l'analyse u. l'art. Wabernheim in

und Methoden der Utopie in der Philosophie. Bonn Bouvier 1980 ss. 190.

Fiiozofia nauky

Aarnio A.: Denkweisen der Rechtswissenschaft. Einführung in d. Theorie d. rechtswissenschaftl. Philosophie. Wien-New York Springer 1979 ss. 246. Forum Academicum 1979 ss. 246. 48 DM.

Argumentation und Hermeneutik in der Jurisprudenz. Hrsg. v. W. Krawinkel. Berlin Deutscher u. Humoldt 1978 ss. 254. Rechtslehre Bd. 1; 78 DM.

Argumentation and Recht. Vorträge und d. Tagung d. D. Recht. d. Intern. Vereinigung für Rechts- u. Sozialphilos. phil. (VfR) München, 3.—6. Sept. 1978. Hrsg. v. W. Hasenauer. Wabernheim Baden 1980 ss. 220. Archiv f. Rechts- u. Sozialphilos. Bd. 17, Nr. 1; 48 DM.

Bosch W.: Die Entstehung der kritischen Rechtsphilosophie. Mainz 1980—1980. Berlin W. de Gruyter 1979 ss. 178. Kant-Studien. Ergänzungsh. 110; 88 DM.

Edmund Husserl. H. J. van Marle. Leuven in the history of legal philosophy.

Wiadomości bieżące

Wiadomości wydawnicze

Publikacje jednostkowe

Geörgy Lukács; Młody Hegel, O powiązaniach dialektyki z ekonomią (przełożył i wstępem poprzedził Marek J. Siemek, Biblioteka Klasyków Filozofii, PWN, Warszawa 1980, ss. XLIX+1011, cena 180 zł). Treść: Marek J. Siemek — Hegel i problemy filozoficznej samowiedzy marksizmu; Młody Hegel: Wprowadzenie; Rozdział pierwszy: Republikański okres młodego Hegla (Berno 1793—1796) — 1. „Teologiczny” okres młodego Hegla: reakcyjna legenda, 2. Co znaczy u młodego Hegla „pozytywność?”, 3. Pojmowanie dziejów i teraźniejszość, 4. Republiki starożytne, 5. Chrześcijaństwo: despotyzm i zniewolenie człowieka, 6. Znaczenie „pozytywności” dla myślowej ewolucji Hegla. Rozdział drugi: Kryzys w rozwoju myśli społecznej Hegla i początki kształtowania się jego metody dialektycznej (Frankfurt 1797—1800). — 1. Ogólna charakterystyka okresu frankfurckiego, 2. Dawne i nowe wątki w pierwszych latach frankfurckich, 3. Dwa fragmenty broszur o aktualnych kwestiach niemieckich, 4. Krytyczny obrachunek z etyką Kanta, 5. Pierwsze studia ekonomiczne, 6. „Duch chrześcijaństwa” i jego los, 7. Frankfurcki „Fragment systemu”, 8. Nowe sformułowanie problemu „pozytywności”. Rozdział trzeci: Ugruntowanie i obrona idealizmu obiektywnego (Jena 1801—1803). — 1. Rola Hegla w konflikcie między Schellingiem a Fichtem, 2. Krytyka idealizmu subiektywnego, 3. Przeciw abstrakcyjnemu indywidualizmowi w etyce, 4. Hegłowska koncepcja dziejów w pierwszych latach jenajskich, 5. Ekonomia okresu jenajskiego; Praca i problem teleologii, 6. Granice heglowskiej ekonomii, 7. „Tragedia w łonie etyczności”. Roz-

dział czwarty: Zerwanie z Schellingiem i „Fenomenologia ducha” (Jena 1803—1807) — 1. Narastanie rozbieżności między Schellingiem a Heglem, 2. Hegłowska postawa polityczna i koncepcja dziejów w okresie „Fenomenologii ducha”, 3. „Fenomenologia ducha” — zarys struktury („Duch subiektywny”, „Duch obiektywny”, „Duch absolutny”), „Eksterioryzacja” jako centralne pojęcie filozoficzne „Fenomenologii ducha”.

Zbigniew Drozdowicz: Kartezjusz a współczesność (Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Filozofia i Logika, nr 29, Poznań 1980, ss. 138, cena 40 zł). Résumé: (Descartes et notre époque) — Appeler Descartes un grand imaginaire peut susciter l'étonnement des personnes attachées aux appréciations ancrées depuis longtemps dans l'histoire de la philosophie. Cependant appeler utopie cette orientation de l'esprit à laquelle appartiennent ses opinions peut tout au moins éveiller l'incrédulité. Ne faudrait-il pas pourtant reconnaître ce philosophe pour „père spirituel” du rationalisme moderne, et ses idées pour exposé le plus inspirant au point de vue cognitif? Sa vie ne devrait-elle pas être considérée le plus évident exemple de l'ascétisme rationaliste? Ne faudrait-il pas, enfin, apprécier à sa juste valeur l'importance des découvertes scientifiques effectuées dans de si nombreuses disciplines? Ce sont des faits connus que je ne mets pas en doute. Je ne cherche pas, non plus, de rêverie utopique dans le fait que Descartes a cru à la certitude absolue et à la vérité des théorèmes mathématiques. Jusqu'à la fin du XIXe siècle toute l'Europe instruite y croyait. Ce n'était même pas l'expression d'une attitude rationaliste, car les sceptiques d'alors y croyaient aussi. Sur les positions du rationalisme Descartes ne passa que lorsqu'il admit que les mathématiques pouvaient devenir le modèle de pensée et d'activité

scientifiques. Lorsque cependant il reconnut ce modèle pour universel, c'est-à-dire efficace au point de vue cognitif dans chaque situation problématique et menant vers un savoir absolu, c'est à ce moment là qu'il tomba dans une rêverie utopique. Dans ses convictions Descartes ne fut pas isolé. Comme lui pensaient la plupart des penseurs représentatifs du XVIIe siècle. Et lorsque dans leurs recherches scientifiques ils ont commencé à obtenir d'excellents résultats, ils gagnèrent tant de partisans que vers la fin de ce siècle le cartésianisme devint la doctrine dominante dans les cercles „éclairés”. Bien qu'à la fin du siècle le cartésianisme ne put s'opposer au criticisme éveillé par soi même, il laissa néanmoins une empreinte durable sur la culture intellectuelle de l'Europe. Il lui greffa, tout d'abord, le goût pour l'expression claire et nette de la pensée, ainsi que la prédilection pour la conséquence dans l'action. C'est lui qui contribua, en outre, à un certain culte dont, dans la connaissance et les résultats de celle-ci, est entourée la simplicité. C'est le cartésianisme enfin qui contribua grandement à un certain culte pour les résultats quantitatifs, les plus faciles à obtenir à l'aide des méthodes dont opèrent les sciences naturelles mathématisées. Indépendamment de l'appréciation de cet apport du cartésianisme il faudra convenir que celui-ci était un phénomène important au point de vue historique, phénomène dont les conséquences continuent à se manifester jusqu'à nos jours. Il serait difficile de ne pas admirer Descartes pour l'élan de ses projets et l'audace avec laquelle il entreprit leur réalisation. Il fut bien l'homme de son temps, car il a voulu connaître tout, jusqu'aux mystères le plus profondément cachés, y inclus ce en quoi réside [...], le mystère de tous les mystères. Il dépassait toutefois l'époque dans laquelle il vivait. Lorsqu'il se rendit compte qu'il existait un énorme espace difficilement accessible aux facultés cognitives innées de l'homme, il n'hésita pas à procéder à la reformulation de son programme, tellement attrayant mais impossible à réaliser. Il commença son oeuvre trop tard et ne put la mener à bien. C'est pourquoi dans ses idées réflexives il coexiste deux trames, s'excluant en principe: (a) absolutiste, se prononçant pour la validité unique d'un savoir absolument certain et vrai, (b) relativiste, essayant de valider la valeur d'un savoir incomplet et de la

connaissance approximative. Cette seconde trame annonce l'avènement d'une nouvelle époque dans l'histoire de la culture européenne — le Siècle des Lumières. Dans cette nouvelle période on renonça — ne fut-ce qu'en théorie — à la recherche de vérités définitives. On y renonça tout en effectuant une critique radicale des valeurs offertes par Descartes et ceux qui lui ressemblaient. C'est ce qui, au moins, semblait alors à beaucoup de gens. Lorsque cependant passa le temps d'affectation et d'enthousiasme, il s'est avéré qu'il était extrêmement difficile de renoncer à ces valeurs. Dans l'optique des connaissances actuelles on pourra constater avec assurance que nombre de solutions essentielles, très en vogue au Siècle des Lumières, ont apparu au XVIIe siècle déjà. On pourra, en outre, constater, que comme les „voltairiens” s'étaient avérés les fils ressemblants des cartésiens, de même les penseurs postérieurs, faisant leur entrée sous des étendards assez divers, ont été et continuent à être apparentés, de façon plus ou moins proche, avec les uns et les autres. Il est évident qu'il ne s'agit pas d'estomper les différences entre les phénomènes du passé et ceux d'aujourd'hui; elles sont certainement parfois profondes. Il s'agit plutôt de faire ressortir quelques similitudes, non moins profondes, se manifestant pour la plupart indirectement, à travers leurs conséquences, le plus souvent peu ou pas du tout conscientes. Ainsi il n'y aura pas beaucoup de gens qui, de nos jours, avoueront ouvertement croire à la possibilité de justifier pleinement leurs convictions. Nombreux sont toutefois encore ceux, enclins à attendre une telle justification, au moins par rapport aux plus simples assertions. Allons plus loin: peu de gens de notre époque demanderont sérieusement que les pensées exprimées soient entièrement claires et nettes; par contre, nombreux sont ceux enclins à douter de la valeur des choses étant, ne fut-ce qu'en partie, obscures pour eux. Finalement, on ne trouverait pas beaucoup de gens disposés à déclarer leur confiance totale en évidence. Nombre, toutefois, mesurent le degré de leur certitude justement par l'évidence. Dans la présente dissertation la réflexion est concentrée autour de ces problèmes, ainsi que des problèmes semblables. Il y va évidemment, en premier lieu, des problèmes posés par Descartes ainsi que de la valeur des solutions offertes par celui-ci. Il y va,

en outre, de quelque chose de plus, à savoir de montrer que la voie menant vers la rationalité n'est ni simple, ni facile, même pour des esprits aussi remarquables que Descartes. Il s'agit aussi de démontrer comment les convictions qui, à première vue, paraissent entièrement sûres et vraies, peuvent s'avérer trompeuses. L'intention de l'auteur est enfin celle de faire appercevoir combien il faut de précaution pour ne pas tomber dans une fausse présomption que la vérité déjà été atteinte.

Treść: Rozdział I — Pojmowanie wiedzy naukowej: 1) Siedemnastowieczny postulat „porządku”, 2) Kartezjańskie pojmowanie wiedzy, 3) Niektóre konsekwencje kartezjańskiego pojmowania wiedzy, 4) Kartezjański socjologizm poznawczy; Rozdział II — Racjonalistyczny konstruktivism poznawczy: 1) Sceptycyzm a konstruktivism poznawczy w XVII w., 2) Postulat tzw. sceptycyzmu metodycznego, 3) Krytycyzm kartezjański; Rozdział III — Normy poznawcze i reguły metodologiczne: 1) Gwaranty poznania pewnego i prawdziwego, 2) Oczywistość jako kryterium pewności, 3) Jasność i wyraźność jako kryterium prawdziwości, 4) Redukcjonizm kartezjański; Rozdział IV — Filozofia cogito: 1) Sens poszukiwania cogito, 2) Logiczno-metodologiczny kontekst odkrycia cogito, 3) Wartość poznawcza cogito; Rozdział V — Za czy przeciw kartezjańskiemu racjonalizmowi?: 1) Kilka uwag ogólnych w kwestii sensu pojęcia „racjonalizm poznawczy”, 2) Kilka uwag ogólnych w kwestii sposobu ujęcia kartezjańskiego racjonalizmu, 3) Kilka uwag ogólnych w kwestii zasadności kartezjańskiej teorii i praktyki poznawczej.

Filozofia i kultura włoska. Zagadnienia współczesne (praca zbiorowa pod redakcją Mirosława Nowaczyka, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Ossolineum 1980, ss. 272, cena 48 zł). Treść: M. Nowaczyk, Słowo wstępne; B. Biliński — Dalle cronache dell'amicizia e simpatia italo-polacca (1912—1918). Nel 60-mo anniversario della rinascita del nuovo Stato polacco; N. Badaloni — Polityka i historia w myśli Gramsciego — uwagi ogólne; C. Gallini — Gramsci i folklor; V. Gerratana — Gramsci jako myśliciel rewolucyjny, albo: Pojęcie rewolucji w myśli Gramsciego; S. Krzemień — O jak — Gramsci o filozofii i filozofowaniu; M. Nowaczyk — Palmiro Togliatti o polityce kulturalnej Włoskiej Partii Ko-

munistycznej; A. Nowicki — Włoska filozofia kultury; G. Prestipino — Państwo i „społeczeństwo obywatelskie” w myśli Antonia Gramsciego; J. Ugniewska — Dyskusje nad pojęciem kultury we Włoszech w latach 1945—1947; K. Zaboklicki — Carlo Salinari: marksistowski historyk literatury włoskiej.

Tadeusz Płuzański: Humanizm i struktury (PWN, Warszawa 1980, ss. 315, cena 45 zł). Treść: Rozdział I — Człowiek w strukturalizmie Lévi-Straussa. Rozdział II — Jean Piaget — strukturalizm genetyczny. Biologiczne aspekty psychologii genetycznej; Epistemologia genetyczna i społeczeństwo; Osobowość dynamiczna i otwarta; Przeciwności psychologii postaci; Czynniki rozwoju psychicznego; Struktury fizyczne i logiczne; Czym jest struktura?; Piagetowski nurt w psychologii; Na pograniczu psychologii i filozofii. Rozdział III — Piaget contra Lévi-Strauss. Rozdział IV — Struktury znaczące i wizja świata; Fakt społeczny; Światopogląd narzędziem poznania; Dynamiczne struktury znaczące; Struktury „znaczące” i człowiek; Jednostka i społeczność; Libido a człowiek społeczny. Rozdział V — Humanizm czy antyhumanizm Althussera? Metoda „czysto epistemologiczna”; Marks „teoretycznym antyhumanistą”?; Destrukcja humanizmu; Destrukcja podmiotowości; Destrukcja historyzmu. Rozdział VI — Spotkanie z Louis Althusserem. Czy Althusser jest strukturalistą?; „Błąd teoretyzmu”; Nie Hegel, lecz Spinoza; „Bezprzedmiotowy proces”; „Teoretyczny antyhumanizm”.

Andrzej Grzegorzczak: Filozofia czasu próby (Éditions du Dialogue, Société d'Éditions Internationales, Paris 1979, ss. 219). Treść: Przedmowa; I. Podstawy syntetycznego obrazu ludzkiego losu; II. Kilka rysów sytuacji konfliktowych; III. Rola nauki; IV. Przyjęcie świata punktem wyjścia w kształtowaniu postawy; V. Akceptacja drugiego człowieka; VI. Humanistyczna utopia przyszłości i strategia dążenia; VII. Ostateczne wyzwanie; Zakończenie.

Edmund Mokrzycki: Filozofia nauki a socjologia. Od doktryny metodologicznej do praktyki badawczej (PWN, Warszawa 1980, ss. 275, cena 50 zł). Treść: 1. Wprowadzenie, 2. „Historyczny” nurt w filozofii nauki — przełom czy kontynuacja?, 3. Filozofia nauki w perspektywie teorii kultury, 4. Jedność nauki

jako „logiczna konieczność”, 5. Od doktryny metodologicznej do praktyki badawczej, 6. Przykład I. Lazarsfeld: Od pojęć do wskaźników, 7. Przykład II. Metodologia badań porównawczych, 8. Metodologiczna autonomia dyscypliny naukowej.

Elżbieta Pietruska-Madej; W poszukiwaniu praw rozwoju nauki (PWN, Warszawa 1980, ss. 246, cena 10 zł). Treść: Część pierwsza — Zagadnienia wstępne — 1. Filozoficzna analiza nauki a kontekst uzasadniania; 2. Wiedza naukowa „in statu nascendi” a filozofia nauki. Część druga — O determinantach treści nauki — 1. Dwa aspekty problemu determinantów rozwoju nauki; 2. O autonomicznych i heteronomicznych modelach rozwoju nauki: Synchroniczna charakterystyka nauki, Diachroniczna charakterystyka nauki, Dwa typy modeli rozwoju nauki. Definicje i przykłady, Kwestia diachronicznej charakterystyki nauki. Spory i niejasności, O mechanizmach ingerencji czynników społeczno-kulturalnych w treść nauki. Część trzecia — Relacje pomiędzy kolejnymi stadiami rozwojowymi nauki — 1. Kumulatywizm; 2. Antykumulatywizm; 3. Korespondencyjny schemat rozwoju nauki; 4. Falsyfikacjonizm a kwestia stosunku pomiędzy kolejnymi fazami rozwojowymi nauki; 5. Kilka uwag w sprawie postępu w nauce. Część czwarta — Ku całościowej teorii rozwoju nauki — 1. Trzy płaszczyzny badań nad dynamiką nauki: Badanie rozwoju realnej nauki (aspekt opisowy), Badanie rozwoju nauki (aspekt normatywny), Badanie rozwoju nauki (aspekt gnoseologiczno-aksjologiczny); 2. Kilka kontrowersyjnych kwestii związanych z badaniem rozwoju nauki: Jeszcze o sprawie odmienności tez opisowych i normatywnych w metodologii, Praktyka nauki a uzasadnianie koncepcji metodologicznych, Praktyka nauki a dodatkowe kryteria oceny metodologii normatywnej, Koncepcje normatywne w obliczu niezgodności z rzeczywistością nauki, Czy normatywne i opisowe modele rozwoju nauki można traktować jako konkurencyjne, Czy istnieją dwie sprzeczne orientacje w marksistowskich badaniach nad nauką?; 3. Ku trójaspektowej filozoficznej teorii rozwoju.

Barbara Tuchańska; Czynniki — wielkość — związek — zależność. Próba rozszerzenia idealizacyjnej koncepcji nauki (PWN, Warszawa — Poznań 1980, ss. 73, cena 25 zł). Summary (Factor,

magnitude, and dependence. An attempt to extension of the idealizational theory of sciences): A main purpose of this book is to analyse this part of research processes which are usually called a formation of concepts. One type of concepts, i.e. concepts relating to factors (variables) are called here images of factors or the magnitudes. The magnitude is composed of two homomorphical relational systems. One of them is a family of classes of abstraction distinguished by an investigator. He believes that this family of classes is identical with the factor which interests him. The second element of the magnitude is a mathematical representation of the factor (This idea is presented in my article: *Factor versus Magnitude* published in *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, vol. 2, No. 3, 1976). The distinction between the factor and its image, i.e. magnitude shows the problem of adequacy of concepts constructed by an investigator. It also makes possible the explanation of difference between theoretical and operational concepts. The latter are constructed when instruments of measure of the factor are defined, i.e. are chosen by the investigator (Theoretical and operational images of factors are analysed in my article: *An Idealizational View on Measurement and Indicator-Based Reasoning* in *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, vol. 3, No. 1—4, 1977). Similar distinction is made between a connection (function) which joins factors, and a dependence which is its image. The dependence is also composed of two parts. The first is a function defined upon these families of classes of abstraction which an investigator previously distinguished. The second part is a number function which is mathematical representation of the connection that the investigator is interested in. These two distinctions imply several modifications in the idealizational theory of sciences held so far. The consequences are analysed in the second part of the book. The main consequence is that images of essential structures, and nomological structures do not contain factors, and connections as their is that images of essential structures, and the nomological structures) do. They contain magnitudes and dependencies. Treść: Część I (Konstrukty badacza) — 1. Czynniki a wielkość: Pojęcie czynnika. Wielkość jako teoretyczny obraz czynnika. Trafność wielkości. Wielkości

jednowymiarowe i wielowymiarowe. Marksowski model struktury klasowej. 2. Związek a zależność: Pojęcie związku i pojęcie struktury nomologicznej badanego czynnika. Zależność jako obraz związku. Związki bezwyjątkowe i statystyczne; Część II (Etapy postępowania badawczego) — 3. Procedury esencjalistyczne: Obraz struktury esencjalnej. Eksploracyjne i weryfikacyjne procedury esencjalistyczne. Techniki otrzymywania materiałów empirycznych stosowane w socjologii. 4. Teoria idealizacyjna: Struktura i adekwatność twierdzenia idealizacyjnego. Konkretyzacja prawa idealizacyjnego. Adekwatność teorii idealizacyjnej. 5. Sprawdzanie teorii idealizacyjnej: Pomiar w ujęciu idealizacyjnym. Wielkość zoperacjonalizowana. Zgodność wielkości zoperacjonalizowanej z wielkością i czynnikiem. Sprawdzanie prawa idealizacyjnego. Rodzaje pomiaru. Wnioskowanie wskaźnikowe w badaniach socjologicznych; Podsumowanie.

Jacek Szmatka: Jednostka i społeczeństwo. O zależności zjawisk indywidualnych od społecznych (PWN, Warszawa 1980, ss. 225, cena 40 zł). Summary (Individual and society. On the dependence of the individual phenomena on social ones). 1. The treatment of social reality as a whole unit though consisting of several mutually emergent levels (in relation to which the global society is one of these levels) brings about a number of significant consequences both in the field of the philosophy of social sciences as well as in the field of more detailed theoretical solutions. If the structure of the social world consists of several levels (which is the ontological thesis of this book), then there emerge problems which cannot be solved on the basis of either methodological holism or methodological individualism. First of all, it becomes evident that such an emergent, multilevel perspective of the structure of the social world requires application of other general rules of explanation of social phenomena, which cannot be formulated on the grounds of either individualistic or holistic rules of explanation. These problems however can be solved on the basis of methodological reductionism — the conception put forward in this book. 2. The acceptance of the above-mentioned philosophical perspective imposes certain theoretical solutions. The dependence of the individual on society and individual phenomena on

social ones is the sole theoretical problem dealt with in the book. The role theory suggests the existence of only one kind of mediating structures between the individual and society — the social role. In contradistinction the reductionistic perspective treated as an idealising assumption leads to the conclusion that there are more than one of mediating structures. Mediating structures of different emergent properties appear on each level of reality. Therefore the dependence of the individual on society is a far more complex process than the role theory suggests. Interaction between the individual and society is different on each level of the social world, hence this interaction is a multilevel phenomenon. Such a conception is indicated by more detailed theories explaining the interaction between individual and social microstructures — theory of mediating structures I as well as the theory which explains the interaction of the individual and global society — theory of mediating structures III. 3. This reinterpretation of philosophical assumptions leads not only to certain modifications in the sphere of sociological theory, but also brings about significant changes in methods and techniques of empirical social research. The acceptance of the assumptions of methodological reductionism demands a strict adherence to the holistic approach to the social world. Yet a brief analysis of the current methods employed in social research shows them to be extremely individualistic. Therefore in this sphere lies one of the principal theoretico-methodological problems: how can a radical turn of sociology of society be affected? 4. The model of explanation of social phenomena proposed by methodological reductionism consists in relating reductionistic rules of explanation to the assumptions of ontological holism. A new type of reductionism entirely different from Homan's psychological reductionism is arrived at which cuts off reductionistic explanation from its neo-positivistic roots. 5. The centre of gravity of the suggested propositions is moved to the ontological perspective since the remaining propositions are but consequences of the accepted ontological assumptions. I am deeply convinced, that this multilevel vision of the social world is one of the directions in which marxism should be developed. Not without a reason I endeavour to prove that Marx' holism is, as it were,

part of methodological reductionism. I am also convinced that my arguments for an attempt to build marxist micro-sociology are strong enough. It would constitute an important stage in the development and enrichment of marxist sociology. Treść: Rozdział I. Filozofia nauk społecznych; 1. Emergencja własności i procesów społecznych, 2. Redukcjonizm metodologiczny kontra holizm i indywidualizm, 3. Redukcjonizm teoretyczny — strategia budowy teorii socjologicznej; Rozdział II. Teoria socjologiczna: 4. Struktury pośredniczące I — instrumentalne i ekspresyjne role społeczne, 5. Struktury pośredniczące II — formalne i nieformalne małe grupy społeczne, 6. Struktury pośredniczące III — grupy pierwotne, 7. Jednostka i społeczeństwo: jedność czy przeciwieństwo?, 8. Mikrosocjologia a makrosocjologia — przyczynek do socjologii wiedzy; Rozdział III. Badania empiryczne: 9. Zwrot ku jednostce czy ku społeczeństwu?, 10. Ku redukcyjnej socjologii empirycznej.

Maria Nowakowska: Nowe idee w naukach społecznych (Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Ossolineum 1980, ss. 366, cena 63 zł). Treść: Rozdział 1. Nowy model decyzji w sytuacji ryzyka; Rozdział 2. Postrzeganie mocy społecznej; Rozdział 3. Zarys teorii zmiany społecznej; Rozdział 4. Metodologiczne problemy pomiaru pojęć nieostrych w naukach społecznych; Rozdział 5. Logiczne i stochastyczne aspekty dyskusji; Rozdział 6. Formalna teoria tekstów; Rozdział 7. Podstawy semiotyki formalnej: obiekty i ich kopie werbalne; Rozdział 8. System działań i jego zastosowania.

Jerzy Muszyński: Dyktatura Proletariatu (PWN, Warszawa 1981 ss. 377, cena 80 zł). Treść: Część pierwsza (Geneza i kształtowanie teorii dyktatury proletariatu. Próba ustanowienia dyktatury proletariatu — Komuna Paryska) — 1. Kształtowanie się koncepcji Marksa i Engelsa w kwestii władzy proletariatu, 2. Komuna Paryska — prototypem dyktatury proletariatu, 3. Uogólnienie doświadczeń Komuny Paryskiej — nowym ogniwem teorii dyktatury proletariatu. Część druga (Rozwój teorii dyktatury proletariatu. Urzeczywistnienie dyktatury proletariatu) — 4. Wkład Lenina, 5. Rosyjska Republika Rad — pierwszym państwem dyktatury proletariatu, 6. Uogólnienie doświadczeń radzieckich przez Lenina, 7. Wkład Międzynarodówki Komunistycznej, 8. Dyk-

tatura proletariatu w krajach Europy środkowej i południowo-wschodniej. Teoretyczne uogólnienie doświadczeń tych krajów, 10. Dyktatura proletariatu w krajach azjatyckich. Teoretyczne uogólnienie doświadczeń tych krajów, 11. Dyktatura proletariatu na Kubie. Wkład Komunistycznej Partii Kuby do teorii dyktatury proletariatu, 12. Wnioski z dotychczasowego rozwoju teorii dyktatury proletariatu. Część trzecia (Istota dyktatury proletariatu) — 13. Podstawowe założenia dyktatury proletariatu, 14. Mechanizm władzy w systemie dyktatury proletariatu, 15. Funkcje państwa w systemie dyktatury proletariatu, 16. Formy dyktatury proletariatu. Zakończenie.

Pensee Hispanique et Philosophie Française des Lumières ouvrage collectif de l'Equipe de Recherches (CNRS), (Association de Publications de l'Université de Toulouse-le-Mirail, ss. 200, cena 65 F). Treść: J. L. Abellán — Préface; A. Guy — Ramón Campos, disciple de Condillac; D. Quentin-Mauroy — Un disciple argentin de Rousseau à Bueonos Aires en 1810: Mariano Moreno; G. Azam — Jovellanos est-il un Physiocrate?; J. Cobos — La liberté de la presse: sa discussion aux Cortès de Cadix; L. Domergue — La „Rivista Blanca” et les philosophes français du XVIIIème siècle: anarchisme et Lumières; J. Rieunaud — Rousseau et Unamuno; R. Guy — Le rousseauisme de Joaquim Xirau; A. Mansau — Le Siècle des Lumières, vu par Alejo Carpentier.

Jean Granier: Pense la praxis, (Collection Philosophie d'Aujourd'hui, Presses Universitaires de France, 1980, ss. 335). Première partie: Praxis et illusion (I- L'illusion comme idéologie, II — Méconnaissance et clairvoyance philosophiques, III — l'équivoque marxiste); Deuxième partie — Le marxisme comme interprétation (IV — L'insistance de l'être chez Marx, V — La découverte de la praxis, VI — Le projet révolutionnaire, VII — Science et théorie de la praxis); Troisième partie — Idées pour une philosophie de la praxis (VIII — Vers une analytique intégraliste de la praxis comme production, IX — Praxis et valeur, X — Praxis et matérialité, XI — Economie et organisation sociale, XII — Négativité plurielle ou dialectique?); Conclusion — De la praxis à l'initiation.

Gilbert Hottois: L'inflation du langage dans la philosophie contemporaine; causes, formes et limites (préface de J. Ladrière, Faculté de Philosophie et Lettres, Éditions de l'Université de Bruxelles, ss. 391, cena 750 FB). Préface — Introduction; La forclusion du cosmos; Le secondaire (Ebranlements secondaires simples): l'insistance diverse de la „question du langage”. Philosophie du langage — Phénoménologie et langage — Le rationalisme dialogique. Le monde et la chose secondaires ou le sens comme référence. Monde de langage, néonymie, monde de sens — Le monde de sens chez Merleau-Ponty — La chose et le monde de Gadamer. Le secondaire avancé. Disjonctions négatives, produits contradictoires, tiers inclus et autres mixtes — Le paradigme discursif de la structure — Figures dialogiques — Le secondaire herméneutique — Machines phénoménologicodialectiques — Séries, mises en abyme dérapées et chaîne d'effondrement du discours. Le mur cosmique — Hantise et détournement secondaires. Perception et détournement du mur cosmique chez Heidegger — Le détournement du mur cosmique dans l'écriture ou les fastes ultimes de la secondarité dialectique — Tentations secondaires sur le front de la techno-science. L'émergence de l'humain. Vers l'émergence de l'humain — Le secondaire comme émergence de l'humain. Philosophie et futur. Résistance de l'humain et inflation du langage sur le front de la techno-science — Désinvestissement et déflation du langage — La dimension du futur — Mutations et pontages non langagiers — Le mur cosmique: opacité et ouverture radicales — Le nouvel imaginaire — La prospection cosmique — La question — éthique? — fondamentale.

Stefano Poggi: I sistemi dell'esperienza. Psicologia, Logica e teoria della scienza da Kant a Wundt (Il Mulino, Bologna 1977, ss. 674). I — Scienza dell'animare „deduzione” — psicologica; La nuova critica della ragione: Consenza evidente e costruzione sistematica della scienza, l'autorità del dato e l'elaborazione dei concetti. II — Il giudizio come atto psichico: La rappresentazione e i suoi postulati ideali, Formalismo logico e metodo genetico, Fondazione logica e dipendenza ontologica: Le relazioni del reale ed il luogo trascendentale del concetto, Inferenza formale e idealizzazione del dato. III — L'energia dei sensi e la vita dell'anima, Le leggi

della natura e le leggi dello spirito, La forza del inconscio, La percezione et la coscienza: la simbolo e lo specchio del mondo.

Max Stirner ou la première confrontation entre Karl Marx et la pensée anti-autoritaire, (ouvrage collectif, l'Age d'Homme, Lausanne 1979, ss. 270). E. Fleischmann — Le rôle de l'individu dans la société pré-révolutionnaire: Stirner, Marx, Hegel; H. Arvon — L'actualité de la pensée de Max Stirner; R. de Weiss — Stirner, classicisme et prophétie; H. G. Helms — Max Stirner, Le langage de l'idéologie; J. G. Rens — La Hése chez Stirner; G. Penzo — L'influence de Stirner dans certains pays de langue latine. Warto przypomnieć, że dotąd najważniejsze analizy o Stirnerze to prace: H. Arvon — *Aux sources de l'existentialisme: Max Stirner* (1954) oraz G. Penzo — *Max Stirner: La rivolta esistenziale* (1971).

Francis Kaplan, La vérité et ses figures („Philosophie de l'esprit”, Aubier-Montaigne, Paris 1977, ss. 314). Książka zawiera rozdziały zatytułowane: 1. La vérité définie par le réel; 2. La vérité définie par la seule connaissance; 3. La négation du pur spéculatif; 4. Le réalisme post-idéaliste; 5. La vérité comme Universel; 6. Au-delà de la vérité.

La Rationalité aujourd'hui, éd. Théodore F. Gercets (The University of Ottawa, 1979, ss. XV+501, cena 18.00 \$). Książka zawiera prace przedstawione na Colloque International sur „La rationalité aujourd'hui”, w Ottawie w dniach 27-30 X 1977 r. Wprowadzenia: H.-G. Gadamer — Historical Transformations of Reason; M. Dufrenne — La raison aujourd'hui; G. G. Granger — Ya-t-il des dialectiques internes du développement scientifique?; C. G. Hempel — Scientific Rationality: Analytic vs Pragmatic Perspectives; J. Vuillemin — La raison en regard de l'instauration et du développement scientifiques; J. Kockelmans — Sociology and the Problem of Rationality; M. Henry — La rationalité selon Marx; L. Dupré — Rationality in Marx's Concept of History; P. Ansart — Irrationalité et idéologie politique; J. Habermas — Aspects of the Rationality of Action; C. Perelman — The Rational and the Reasonable; P. Ricoeur — La raison pratique; K. Nielsen — Reason and Sen-

timint: Skeptical remarks about reason and the „Foundations of Morality”; D. Dubarle — Raison et religion, raison et foi; K. O. Apel — Types of Rationality Today: the Continuum of Reason between Science and Ethics; J. Agassi, I. C. Jarvie — The Rationality of Dogmatism; D. M. Hausman — Objectification, Rationality and Ideology in Economics; G. B. Medison — Pour une dérationnalisation de la raison; B. Garcean — Critique et Hermeneutique en Philosophie de la Religion; J. Kekes — Logic and Rationality; B. Szabados — A Note on Irrationality; M. Gagnon — La raison selon Bachelard; Y. Gauthier — Constructivisme, Mathématiques et Rationalité; T. Kisiel — The Rationality of Scientific Discovery; J. D. Rabb — Incommensurable Paradigms and Psycho-Metaphysical Explanation; M. Haynes — Evolution and Reason: toward a theory of the growth of Knowledge; A. Lugg — Disagreement, Rationality and Discourse; L. Goroux — Heidegger face à la rationalité; J. Theau — Remarques à propos du procès de la Raison philosophique dans „Les Maîtres Penseurs”; P. Burke — Rationality in Religion; B. Keenan — The Bounds of Social Explanation; L. Marcil-Lacoste — Féminisme et rationalité; J. Roy — La „tolérance répressive”, nouvelle ruse de la Raison d'État?; L. Armour — The Dialectics of Rationality: Bosanquet, Newman and the Concept of Assent; R. Wehrell — The sense and the rationality of a delusion.

Eggert Winter: Ethik und Rechtswissenschaft, Eine historischsystematische Untersuchung zur Ethik-Konzeption des Marburger Neukantianismus im Werke Hermann Cohens (Duncker Humblot, Berlin—München 1980, ss. 474, cena 128 DM). Inhaltsübersicht: Einleitung. Erster Teil: Die historischen und systematischen Grundlagen. — 1. Philosophiegeschichtliche Einführung, Die Entwicklung der Hegelschen Schule — Vulgärmaterialismus und das neue Verhältnis der Philosophie zu den positiven Wissenschaften — Positivismus und De-Facto-Positivismus — Philosophie als Geschichte der Philosophie in der Hegelschen Rechten — Irrationalismus und Pessimismus: Schopenhauer — Der erkenntnistheoretische Einsatzpunkt der auf Kant zurückgehenden philosophischen Bemühungen. — 2. Der Begriff der Philosophie im Cohenschen

Kritizismus Die „Wiederherstellung der Kantischen Philosophie” — Der Umbau der Kantischen Philosophie — Der entwickelte Begriff der Philosophie im „System der Philosophie” — Das methodische Zentrum: Die „Logik der reinen Erkenntnis” als die Grundlage des Systems; Zweiter Teil: Cohens Begründung der Ethik — 1. Entwicklungsphasen der Ethik-Konzeption, Historische Vergegenwärtigung: Cohens Ethik im Verhältnis zu den ethischen Konzeptionen am Ausgang des 19. Jahrhunderts — Die Entwicklung der Auffassungen Cohens zum Zusammenhang von Logik und Ethik — Die Methodische Disposition der „Deduktion der Ethik”. 2. Ethik als Lehre vom Menschen: Die Leitgedanken der „Ethik des reinen Willens” (Cohens Vorbegriff von der Richtung der zu lösenden ethischen Probleme — Bemerkungen zum Problem des Verständnisses der Cohenschen „Ethik des reinen Willens” — Die „Gemeinschaft moralischer Wesen” aus „Kants Begründung der Ethik” als Leitidee der „Ethik des reinen Willens”). 3. Die Konstitution des Subjekts der Sittlichkeit — (Klärung der „Zweideutigkeiten” im Begriffe des Individuums nach den Ergebnissen der „Logik der reinen Erkenntnis” — Die „erzeugenden Begriffe der Rechtswissenschaft” als Material für den Begriff des ethischen Subjekts — Abweisung des Begriffs der Gemeinschaft für die Bestimmung des ethischen Subjekts — Das ethische Subjekt seinem Inhalte nach: der Staat als Subjekt der Sittlichkeit — Zusammenfassung: Das Problem der Konstitution des Subjekts der Sittlichkeit). 4. Die Handlungsform des Staates — das Gesetz (Einleitung — Gesetz und Zwang — Gesetz und Imperativ — Rechtsgesetz und Naturgesetz — Gesetz und Allgemeinheit). 5. Cohens Begriff der Autonomie (Autonomie und das „Problem der alten Metaphysik”) die Freiheitsfrage — Selbstgesetzgebung — Selbstbestimmung — Selbstverantwortung — Selbsterhaltung; Anhang: Hermann Cohen — Kurzbiographie.

Allain S. Janik: Stephen E. Toulmin: Wittgenstein, Vienne et la modernité (Presses Universitaires de France, Paris 1978, ss. 239). Ten przekład francuski, książki wydanej po raz pierwszy w 1973 r. w Stanach Zjednoczonych, ukazał się w serii Perspectives Critiques redagowanej przez Rolanda Jaccarda. Przekładu dokonała Jacqueline Bernard. Celem, jaki postawili sobie autorzy było ustalenie ważności związków Wittgen-

steina z myślą i sztuką austriacką końca XIX i początku XX wieku. Dom rodziców tego filozofa stanowił bowiem w latach 1895—1914 swoiste foyer kultury wiedeńskiej, szczególnie wówczas bogatej w dzieła sztuk plastycznych, muzyki, literatury, psychologii i filozofii. Wpływ środowiska jest więc — zdaniem autorów — istotny dla zrozumienia dzieł Wittgensteina. Cel, do którego autorzy zmierzali, zmusił ich do zgromadzenia obszernej dokumentacji i przeprowadzenia studiów nad działalnością i twórczością osób stosunkowo mało znanych, jak np. Karola Krausa czy Fryca Mauthnera. Na wstępie autorzy omówili problemy nasuwające się im w badaniach oraz zastosowane przez nich metody. Rozdział drugi naświetla część historii Wiednia z ostatnich trzydziestu lat panowania Habsburgów. W następnym rozdziale przedstawiona została próba filozoficznej, a zwłaszcza etycznej, interpretacji idei i pism Karola Krausa, wyraziciela moralności środowiska, w którym obracał się i dojrzewał Wittgenstein oraz człowieka, który dzięki swemu talentowi polemisty i krytyce języka wywarł wielki wpływ na poglądy współczesnych. Następnie autorzy zajęli się ówczesnym światem artystyczno-literackim Wiednia. Mowa jest tu o malarzach takich jak: Klimt i Kokoschka; o architekcie Loosie; o muzykach: Mahlerze i Schoenbergu; o pisarzach: Schnitzlerze, Hofmannsthalu i Musilu oraz o filozofach: Hertzcu i Machu. Dalsze rozdziały poświęcone są Wittgensteinowi, widzianemu jako typowy wytwór dekadentckiego miasta. Próbuje się tutaj uzasadnić tezę, że autor *Traktatu* miał przede wszystkim na względzie kwestie moralne, a język interesował go tylko jako element obszerniejszej problematyki żywo rozpatrywanej przez współobywateli. W tym to duchu dokonano w omawianej książce krytycznej analizy samego *Traktatu* oraz ewolucji poglądów jej autora. Rozdziały dotyczące kultury wiedeńskiej napisał głównie A. Janik, podczas gdy część omawiająca poglądy Wittgensteina wyszła zasadniczo spod pióra S. E. Toulmina. Książka zawiera dość bogatą bibliografię, lecz brak w niej indeksów. [L. G.]

Alwin Diemer: Elementarkurs Philosophie — Dialektik (ECON Verlag, Düsseldorf — Wien 1976, ss. 224, cena 26 DM). Tomem tym wydawnictwo ECON rozpoczęło nową serię naukową zatytułowaną „Elementarny kurs filozofii”. Koncepcja tego kursu jest wynikiem

wieloletniej współpracy wydawnictwa z prof. A. Diemerem (ur. 1920), który jest dyrektorem Instytutu Filozoficznego Uniwersytetu w Düsseldorfie, a także współwydawcą „Zeitschrift für allgemeine Wissenschaftstheorie” i „Archiv für Rechtsund Sozialphilosophie”. Ten pierwszy tom serii jest pomyślany jako wprowadzenie w problematykę dialektyki. Przede wszystkim autor wyodrębnił różne znaczenia wyrazu „dialektyka”, a potem rozważa w ujęciu historycznym i systematycznym rozmaite związane z tą problematyką pojęcia, jak: sprzeczność, przeciwieństwo itp. Omawiając historię dialektyki, przedstawia zarówno poglądy niektórych reprezentatywnych myślicieli, np. Platona, Arystotelesa, Kanta, Hegla, Marksa, jak też ogólne drogi rozwojowe problematyki. Punkt ciężkości położony jest jednakże na okres od niemieckiego idealizmu po czasy współczesne. Kończąca część, systematyczna, stanowi próbę oceny innych stanowisk i zarysowania własnej koncepcji dialektyki. W książce zwraca uwagę duża liczba diagramów i schematów mających cel wyraźnie dydaktyczny: unaozczenie relacji pomiędzy omawianymi pojęciami. Dołączono też obszerną bibliografię w układzie rzeczowym oraz wykaz sporządzony w oparciu o system komputerowy banku informacji Instytutu Filozoficznego Uniwersytetu w Düsseldorfie. Książka zawiera ponadto indeks rzeczy i nazwisk. [L. G.]

Alwin Diemer: Elementarkurs Philosophie — Allgemeine Hermeneutik (ECON Verlag, Düsseldorf — Wien 1977, ss. 296, cena 32 DM). Jest to drugi tom serii „Elementarny kurs filozofii”. Autor zaczyna od historycznego i systematycznego omówienia zakresu wieloznacznego terminu „hermeneutyka”, do którego zbliżone są pod względem znaczeniowym wyrazy takie jak: „wyłożenie”, „zinterpretowanie”, „wyjaśnienie”, a przede wszystkim „rozumienie”. Następnie przedstawia historyczny rozwój problematyki od starożytności po współczesność, a także powstałe w ciągu tego rozwoju stanowiska i kierunki. Uwzględnił m.in. poglądy Schleiermachera, Wolfa, Herdera, Savigny, Collingwooda, Windelbanda, Cassirera, Husserla, Freuda, Heideggera, Wittgensteina, Poppera, Bartha, Gadamera, Habermasa oraz marksistów. Dalej autor przechodzi do ujęcia systematycznego, proponując pewną typologię hermeneutyki, przy czym rozróżnia formalną i materialną hermeneutykę. Rozpoczyna od rozwa-

zań na temat fenomenu rozumienia, a potem koncentruje uwagę m.in. na zagadnieniach założeń i horyzontów rozumienia oraz roli języka. Diemer rozważa z kolei stosunek hermeneutyki do dziedzin pokrewnych: logiki, dialektyki, retoryki i semiotyki, a także stosunek hermeneutyki do nauk szczegółowych, zwłaszcza dyscyplin humanistycznych. Końcowa część książki poświęcona jest zastosowaniom praktycznym hermeneutyki, przy czym uwypuklono zwłaszcza kwestię kanonów hermeneutycznych i ich funkcji. Oprócz indeksu rzeczy i nazwisk znajdujemy tu bibliografię w układzie rzeczowym oraz specjalny wykaz według systemu komputerowego informacji Uniwersytetu w Düsseldorfie. [L. G.]

Norbert Meder: Prinzip und Faktum. Transzendentalphilosophische Untersuchungen zu und Zeit Gegenständlichkeit im Anschluss an Richard Höningwald (Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Bonn 1975, Abhandlungen zur Philosophie, Psychologie und Pädagogik, Bd. 104). Autor przedstawia transcendentalnofilozoficzne badania czasu i przedmiotowości. W związku z systemem Richarda Höningwalda dokonuje on krytycznej analizy refleksyjnej struktury przeżywania w jej konstytutywnych momentach. Określa on zarówno przedmiotowe ukierunkowanie przeżycia, jak i jego monadyczną strukturę i pokazuje dwustronność wzajemnego związku obu tych momentów. Omówienie tego wzajemnego stosunku ukazuje czasowość przeżycia jako jedność zakładanej zasady i uznawanego w bycie faktu. Treść: O pojęciu filozofii. Problem filozoficznego początku; I. Teoria przedmiotu — 1. Określoność (Moment bycia, Moment znaczenia, Moment ważności, Rozmaitość metod); 2. Pojęcie (Pojęcie jako relacja, Pojęcie jako substrat, Przedmiot jako koincydencja relacji i substratu w pojęciu, O orzekaniu); 3. Metoda jako dialektyka (Jedność metody, Przedmiot jako początek i cel, Metoda jako sukcesywne określanie: porządek i dialektyka, Przedmiot jako zadanie: pełne określenie metody, Rzut oka wstecz na dotychczas dokonane ustalenia korelacji); II. Monadologia — 1. „Ja-myślę” i jego opis (Jedność świadomości, Przeżywanie jako samoodniesienie, „Szereg-ja” jako określoną korelację między „ja-myślę” i samoodniesieniem); 2. Monada (Indywidualność monady, Zasadnicza wielość monad, Wspólnota porozumienia, Problem języka); 3. Intersubiektywność

(Przestrzenna określoność monad, Czasowa określoność monad, Organiczna określoność monad jako jedność określoności przestrzennej i czasowej, Problem czasu); III. Pojęcie czasu — 1. Czas wykazywany przy uznawaniu w bycie i zakładaniu (Uznawanie w bycie jako protencja, Zakładanie jako retencja, Jedność retencji i protencji: przedmiotowość jako obecność); 2. Czas immanentny: jednoczasowość jako czas podmiotu (Całość, Rozczłonkowanie, Jednoczasowość, Jednoczasowość i określoność, szkieletowość); 3. Czas upływający: czasowość przedmiotów doświadczenia (Rozciągłość czasu, Wcześniej — później jako granice, czysty porządek następstwa, Równoczesność); 4. Przestrzeń: przepływająca obecność (Wszechobecność teraz, Tu — tam jako granice, relacja „obok”, Trójwymiarowość przestrzeni, więcejwymiarowe przestrzenie i ich antycypacja obecna w całości); Wnioski; Odnośnie problemu faktycznej subiektywności; Filozofia jako nauka o sobie samej; Supplement: Schemat układu zasad. [J. C.]

Rupert Neudeck: Die politische Ethik bei Jean-Paul Sartre und Albert Camus, Bouvier Verlag Herbert Grundmann Bonn 1975, ss. 455. (Studien zur französischen Philosophie des 20. Jahrhunderts, Bd. 4). Autor próbuje wydobyć z pism J. P. Sartre'a i A. Camusa ich polityczną etykę, której oni sami wyraźnie nie sprecyzowali. Droga Sartre'a jest przy tym bardziej powikłana: wychodzi on od intersubiektywnych stosunków międzyludzkich i kończy — po nieudanej „przygodzie” z partią komunistyczną — na syndykalistycznym anarchizmie. Camusa dręczący, po okresie silnego politycznego zaangażowania w ruchu oporu, kwestia wartości, jakie powinny określać nasze polityczne działania. Codzienna polityczna walka nasuwa mu wiele trudnych do usunięcia wątpliwości, ale mimo to ugruntowuje on wartościowe do dziś, zdaniem autora, zasady humanistycznej polityki, z których nie można rezygnować, zastępując je wiarą w historię albo też roszczeniem do absolutnych rozstrzygnięć. Treść: 1. Problem „właściwego współżycia”; 2. „Moment polityczny” w warunkach „fundamentalnego upolitycznienia”; 3. „Etyka polityczna” obu autorów (Camus, Sartre, Dalsze konsekwencje porównywanych stanowisk); 4. Wartości (Sartre: możliwość nowego ugruntowania wartości po uprzedniej destrukcji; Camus: możliwość ugruntowania humanistycznych wartości po przejściu przez nihi-

lizm (Nietzsche)); 5. Możliwość urzeczywistnienia dobrego ustroju społecznego; 6. Sartre: Marks contra Camus: Kierkegaard? 7. Uzasadnienie sposobu stawiania problemu. A. Analiza — I. Sartre — 1. La Nausée (Mdłości); 2. La Chambre (Izba); 3. Morts sans Sépulture (Umarli bez pogrzebu); 4. Qu'est-ce que la Littérature? (Czym jest literatura?); 5. Les Mains Sales (Brudne ręce); 6. Kean (Kean); 7. Les Séquestrés d'Altona (Więźniowie z Altony); 8. Question de Méthode (Problem metody); 9. Critique de la Raison Dialectique (Krytyka dialektycznego rozumy); 10. Merleau-Ponty vivant (Merleau-Ponty żywy); 11. Les Damnés de la terre (Wyklęci na ziemi); 12. Les Troyennes (Trojanki); II. Camus — 1. Les Noces (Zaślubiny); 2. Lettres à un Ami Allemand (Listy do przyjaciela niemieckiego); 3. La Peste (Dżuma); 4. L'Homme Révolté (Człowiek zbuntowany); 5. Réflexions sur la Peine Capitale (Rozmyślania o karze śmierci); 6. La Chute (Upadek). B. Systematyka — I. Sartre — 1. Obszar możliwości; 2. Subiektywność; 3. Wolność i wyzwolenie; 4. Prawda i taktyka; 5. Przemoc i terror; 6. Instytucje; 7. Rewolucja i organizacja; (Etyka „permanentnej walki”, Widoki na „lepszy świat?”). II. Camus — 1. Życie ludzkie; 2. Wolność; 3. Prawda i jasność; 4. Przemoc i terror; 5. Sprawiedliwość; 6. Instytucje; 7. Litość i sympatia — wartość wrażliwości; 8. Godność; 9. Szczerść (Widoki na „lepszy świat”). [J. C.]

Henry Walter Brann: Schopenhauer und das Judentum (Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Bonn 1975, ss. 114. Abhandlungen zur Philosophie, Psychologie und Pädagogik, Bd. 97). Praca przedstawia przede wszystkim stosunek Schopenhauera do Starego i Nowego Testamentu. Autor pokazuje, że ataki Schopenhauera na żydowską religię kierują się w istocie rzeczy przeciw tzw. filozofom z katedry (poruszającym się w kręgu myśli wyznaczonym przez Fichtego, Hegla i Schellinga) z ich przywracaniem do życia dowodów na istnienie Boga obalonych przez Kanta. Jednocześnie autor stara się wykazać, że Schopenhauer nie był w sposób bezwarunkowy antysemitą, za jakiego można by go uważać z powodu jego złośliwych wypowiedzi, i że pod grubiańskim wymyślaniem na Żydów tkwi ukryty podziw dla nich. Na koniec praca oświetla jeszcze stosunek Schopenhauera do Żydów w jego życiu prywatnym. Treść: Wprowadzenie: „antysemityzm” Schopenhauera: pozorna

oczywistość i ukryta sprzeczność. I. Schopenhauer a religia żydowska — Teizm, ateizm, panteizm, kabała i gnoza; Optymizm i pesymizm; Uwagi Schopenhauera do Starego i Nowego Testamentu; Schopenhauer a Ibn Gabirol, Moses Mendelssohn. II. Schopenhauer a Spinoza. III. Schopenhauer a naród żydowski — Naród i emancypacja; Chrześcijaństwo Żydów i małżeństwa mieszane; Schopenhauer a syjonizm; Postawa Żydów wobec kobiet i zwierząt. IV. Ukryty podziw Schopenhauera dla Żydów — Pogodny charakter Żydów; Ich uporczywość i wytrwałość; Fenomen słuźmionego przyciągania: żydowska „niesamowitość”. V. Żydowscy przyjaciele, współpracownicy i wielbicieli Schopenhauera — Trzej „arcyapostołowie” i czwarty umiłowany zwolennik (Julius Frauenstädt, Ernst Otto Thimotheus Lindner, David Asher i Martin Emden); Brak niechęci wobec Żydów w życiu prywatnym. [J. C.]

Philosophy as it is: M. F. Burnyeat, T. Honderich (editors) (London, Allen Lane 1979, ss. 540, cena 9.50 £). Wybór zawierający następujące teksty: P. Foot — Morality and Art; B. Williams — A critique of utilitarianism; J. Rawls — A theory of justice; R. Nozick — Distributive justice: the entitlement theory; R. Wollheim — Art as a form of life; G. Taylor — Love; D. Parfit — Personal identity; D. Davidson — Mental Events; T. Honderich — One determinism; S. Hampshire — Some difficulties in knowing; P. J. Ayer — Construction of our theory of physical world; H. Putnam — The „corroboration” of theories; A. Plantinga. — God, Possible worlds and the problem of evil; R. C. Stalnaker — Possible worlds; S. Kripke — Identity and necessity; P. F. Strawson — Meaning and truth.

Nelson Goodman: Ways of Worldmaking (Sussex Harvester Press 1978, ss. 142, cena 6.95 £). Książka zawiera trzy teksty Goodmana drukowane po raz pierwszy: 1. A puzzle about perception; 2. The fabrication of facts; 3. On rightness of rendering oraz cztery wcześniej znane prace; 4. Words, works, worlds; 5. The status of style; 6. Some questions concerning qustation; 7. When is art.

Ewa Schaper: Studies in Kant's Aesthetics (The Edinburgh University Press, Edingburgh 1979). Książka zawiera eseje podejmujące problemy dyskursu estetyki

oraz subiektywności sądów o smaku estetycznym. Wśród nich: „Epistemological Claims and Judgements of Taste”, „Aesthetic Appraisals”, „The 'As-if' Element in Aesthetic Thought”. Jest również esej rozpatrujący związki estetyki Schillera z Kantem.

Friedrich Waismann: Philosophical Papers, edited by Brian Mc Guinness. (Dordrecht Reidel 1977, „Vienna Circle Collection, vol. 8”, ss. 190, jł 75/45). Książka obejmuje wszystkie prace Waismanna łącznie z niepublikowanymi artykułami. Wiele z nich pojawia się po raz pierwszy w jęz. angielskim. Treść: Introduction-Editor's note; The nature of the axiom of reducibility; A logical analysis of the concept of probability; The concept of identity; M. Schlick's significance for philosophy; Hypotheses; Is logic a deductive theory; The relevance of psychology to logic; What is logical analysis; Fiction; A note of existence; A remark on experience; The linguistic technique; Belief and knowledge; Two accounts on knowing.

R. M. Martin: Events, Reference and logical form (Washington Catholic University of America, 1978, ss. 261, cena 19.95 \$). Książka zawiera niepublikowane prace z teorii zdarzeń, traktowanej jako podstawa do badań w filozofii logiki i matematyki, filozofii nauki, filozofii języka i metafizyki analitycznej. Treść: Events; Some logico-meta-physical principles; On truth reference and acts of utterance; The pragmatism of counting; A Plethora of logical forms; On how some adverbs work; On Hiz's Alethic Semantics and non-translationality; On Carnap's Semantics, Hiz's notion of consequence and deep structure; On Fitch's propositions and startes of affairs; On Quine's Philosophy of logic; On Popper's Third World of Objective Spirit; Some remarks on the language of mathematical Intuitionism; Some structure of three Sellarsian themes; On Lorenzen's normative logic and ethics; In defence of nominalism.

Wydawnictwa ciągłe i czasopisma

Powstało nowe czasopismo **Studia Cartesiana** — międzynarodowy i multidyscyplinarny rocznik poświęcony Kartezjuszowi i kartezjanizmowi. Skład Editorial Committee: H. Caton (Australia), G. Crapulli (Włochy), P. Dibon (Francja), A. Gabbey (Irlandia Płn.), M. Lennon (Kanada), G. A. Lindenboam (Ho-

landia), G. Rodis-Lewis (Francja), W. Röd (Austria); J. P. Scholinger (Szwajcaria), G. Sebba (USA); Korespondencja i kontakt z redakcją poprzez: secretary P. M. Miny Chustka, Quadratures, Postbus 6463, 1005 El Amsterdam. Rocznik wychodzi od 1980 roku.

Powstało nowe czasopismo **Ultimate Reality and Meaning**; poświęcone tematyce: filozofia — religia — kultura. Jest wydawane przez University of Toronto Press. Szczegółowe informacje od: Martin A. Bertman, NEH Visiting Professor of Philosophy, University of Scranton, Scranton, Pa. 18510 USA.

Organizacje

W końcu 1980 roku powstało **North American Nitzsche Society**. Wszelkie informacje można uzyskać od: Bernard Magnus, Department of Philosophy, University of California, Riverside, California 92521 USA.

Powstało **The Society for Rousseau Studies**. Jego Komitet Wykonawczy: Jean Terrasse (Mc Gill), Guy Lafrance (Ottawa), Jenny Bartlay (Rockville), Mc Aubrey Roseberg (Toronto), Howard R. Cell (Glassboro State College). Pierwsze spotkanie odbyło się 14—17 maja 1981 w University of Toronto. Informacji udziela: Jenny Batlay, Grosvenor Park, 10228 Rockville Pike, Rockville, Maryland 20852 USA.

Odczyty, wykłady, referaty

Oddział PTF w Toruniu i Komisja Filozoficzna TNT zorganizowały 25 marca 1981 r. posiedzenie dla uczczenia pamięci Profesora Tadeusza Czeżowskiego. Referaty wygłosili: prof. dr hab. L. Gummański — Tadeusz Czeżowski, jako człowiek; dr H. Moese — O „działaniu planowym” na podstawie uwag Tadeusza Czeżowskiego; doc. dr S. Soldenhoff — Poglądy aksjologiczne Tadeusza Czeżowskiego; mgr A. Wachowiak — Elementy etyki Tadeusza Czeżowskiego; mgr C. Wicher — Spotkania filozoficzne z Profesorem.

Oddział PTF w Krakowie przesłał szczegółowe sprawozdanie z działalności za rok 1980. W okresie sprawozdawczym krakowski Oddział PTF odbył 1 zwyyczajne walne zgromadzenie (14 I 1980 r.),

4 zebrania Zarządu oraz ogółem 19 zebrań naukowych. Na 9 posiedzeniach plenarnych wygłoszono następujące referaty: 14 I A. Węgrzecki — Spostrzeżenie wewnętrzne jako źródło poznania cudzych przeżyć psychicznych; 31 III M. Tish (USA) — Buber's I-it and I-you; 26 V (Zebranie poświęcone uczczeniu pamięci Prof. dra W. Tatarkiewicza); I. Dąbbska — Profesor Władysław Tatarkiewicz jako filozof; M. Rzepińska — Profesor Władysław Tatarkiewicz jako estetyk; L. Kalinowski — Profesor Władysław Tatarkiewicz jako historyk sztuki; 30 V M. Shalom (Toronto) — Mind-body problem; 13—14 VI — III Sympozjum Ingardenowskie (w dziesiątą rocznicę śmierci Profesora Romana Ingardena): D. Gierulanka — Jak dopełniało się dzieło Romana Ingardena (niektóre przykłady); A. Węgrzecki — Uwagi Romana Ingardena o poznawaniu drugiego człowieka; W. Cichoń — O swoistości wartości etycznych; M. Hempoliński — Romana Ingardena droga ku prawdzie obiektywnej; M. Bielawka — Ideał absolutności w Ingardenowskiej teorii poznania; W. Galewicz — Sądy ontologiczne a prawdziwość; J. Widomski — Koncepcja istoty u Jana Duns Szkota i Edmunda Husserla. Próba porównania: K. Tarnowski — Problem odpowiedzialności u Ingardena i Heideggera; W. Stróżewski — O jakościach metafizycznych; 24 XI J. Tischner — Sporne problemy w fenomenologii; 15 XII J. Tischner — Uwagi dotyczące konstytucji transcendentnej. Poza odczytami plenarnymi kontynuował swoją pracę Zespół Teorii Poznania i Metodologii Nauk pod kierunkiem Prof. dr Izydory Dąbbskiej. W roku 1980 odbyło się 10 posiedzeń naukowych tego Zespołu. Wygłoszono następujące referaty: 10 I J. Woleński — Uwagi o Ingardenowskiej krytyce logiki; 21 II J. Woleński — Człowiek a maszyna w świetle niektórych twierdzeń metamatematycznych; 6 III E. Szumakowicz — Logika i myślenie matematyczne w perspektywie ontologicznej; 25 IV E. Paczkowska-Łagowska — Narodziny refleksji nad humanistyką w pismach wczesnych W. Diltheya; 22 V P. Wrześniewski — O równoważności teorii; 23 X I. Dąbbska — Arystoteles a epistemologia Ptolemeusza; 7 XI Z. Zwinogrodzki — Uwagi o pojęciu analogii; 4 XII J. Perzanowski — Filozofia matematyki a podstawy matematyki. Ogółem w

okresie sprawozdawczym wygłoszono 25 odczytów naukowych. Odczytów popularyzacyjnych Oddział nie organizował. W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 1980 krakowski Oddział PTF liczył 110 członków. W ciągu roku 1 osoba zmarła (dr Jerzy Pogonowski).

Oddział PTF we Wrocławiu zorganizował w okresie od X 1980 r. do IV 1981 r. pięć odczytów naukowych: 2 X 1980 r. V. Rantala (Helsinki, Finlandia) — Game-theoretic semantics; 4 XII T. Kubiński (Wrocław) — Teorie czasów uwzględniające wielość okresów przemian; 5 XII — W. Mejbäum (Kraków) — Leszek Kołakowski — politywistyczna interpretacja marksizmu; 29 I 1981 r. W. Mejbäum (Kraków) — O konsekwencjach epistemologicznych metodologii nauk technicznych; 26 III J. Zygmunt — O reprezentowaniu tzw. relacji wynikania typu Shoemitha i Smileya przy pomocy macryc logicznych. 29 stycznia 1981 r. odbyło się doroczne Walne Zgromadzenie Oddziału wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Nie wybierano na niego nowego Zarządu Oddziału ani nowej Komisji Rewizyjnej. W dniach 20 I — 1 III 1981 przebywał we Wrocławiu jako gość Uniwersytetu Wrocławskiego doc. dr Jurij Nikiforowicz Sołomin, pracownik Katedry Filozofii Zagranicznej Uniwersytetu Leningradzkiego. Doc. Sołomin odbywał we Wrocławiu dyskusje naukowe z wrocławskimi logiczami i filozofami. 24 marca 1981 r. Minister Nauki, Szkolnictwa Wzszego i Techniki rozwiązał Instytut Filozofii, Socjologii i Logiki Uniwersytetu Wrocławskiego powołując na jego miejsce Katedrę Filozofii Marksistowskiej, Katedrę Historii Filozofii, Katedrę Socjologii i Katedrę Logiki. [T. K.]

Polskie Towarzystwo Semiotyczne zorganizowało w czwartym kwartale 1980 roku następujące odczyty: 31 X — B. Stanosz — Wypowiedź filozoficzna a wymaganie racjonalności; 14 XI — A. Bogusławski — Metafora a proporcja analogiczna; 28 XI — T. Studnicki — O różnych sposobach wypowiedziania dyrektyw. Dnia 12 grudnia 1980 r. w 90 rocznicę urodzin Kazimierza Ajdukiewicza — została odsłonięta nad salą 13-tą Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego tablica „Sala imienia Kazimierza Ajdukiewicza” ufundowana ze składek społecznych. Podczas uroczystego posiedzenia Zakładu Logiki, Zakładu Semiotyki Logicznej Uniwersytetu

Warszawskiego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i Polskiego Towarzystwa Semiotycznego, które odbyło się po odsłonięciu tablicy, o osobie i dziele Profesora Ajdukiewicza mówili: prof. dr Stefan Świeżawski, dr Jacek Jadacki. 13 I 81 r. odczyt wygłosił S. Dąbrowski na temat: Czesław Znamierowski o ocenie (uwagi analityczne do rozdziału VII książki Znamierowskiego „Oceny i normy”).

Zjazdy i konferencje

W dniach 3—6 I 1980 r. odbyło się w Rzymie międzynarodowe kolokwium nt. **Filosofia e religione davanti alla morte**, zorganizowane przez Istituto di Studi Filosofici Enrico Castelli oraz Centro Internazionale di Studi Umanistici.

W dniach 26—28 II 80 r. odbyła się w Warszawie konferencja filozoficzna zorganizowana przez Redakcję „Dialectics and Humanism”. Tematem jej było **Racjonalne społeczeństwo i sens historii**. W trakcie konferencji wygłoszono m.in. następujące referaty: B. Suchodolski — Społeczeństwo istniejące — społeczeństwo pożądane, S. Dziamski — O pojęciu: racjonalne społeczeństwo, B. Urbankowski — Modele społeczeństwa racjonalnego w polskiej myśli socjalistycznej, L. Witkowski — Racjonalizm marksistowski: uspołecznienie przeciw etatyzacji, A. Kłoskowska — Filozofia potoczna w ujęciu empirycznym, A. Jasińska, R. Siemieńska — Percepcja konfliktów a kultura polityczna, L. Zacher — Racjonalność technicznych działań społeczeństwa — możliwości i granice, K. Szaniawski — Racjonalność decyzji, Z. Cackowski — Racjonalne działanie i przeciwdziałanie, M. Hempoliński — Racjonalność przekonań. Racjonalne i nieracjonalne motywy, akceptacji sądów, W. Kunicki-Goldfinger — Racjonalizm, naukowa metoda i kształtowanie losu człowieka, J. Szczepański — Rola indywidualności w procesie historycznym, A. Walicki — Sens historii a sens w historii — refleksje nad zagadnieniem wolności u K. Marksa, J. Legowicz — Tradycja, dziedzictwo i spadek w historii.

W dniach 7—10 VII 1980 r. odbył się w Strasbourgu **XVIII Congrès des Sociétés de Philosophie de langue française**, poświęcony tematowi *La représentation*. 300 uczestników ob-

radowało w 6 sekcjach: estetyki, polityki, historii filozofii, epistemologii, metafizyki-religii oraz nauk humanistycznych. Wygłoszono 80 komunikatów. Referaty inauguracyjne wygłosili: Jacques Derrida — *Réhabilitier la représentation*; Jean Ladrière — *La représentation dans la démarche scientifique*, Paul Ricoeur — *Représentation et mimésis*.

W dniach 19—22 VII 1980 r. w University of London odbyła się konferencja nt. **Society and unity** zorganizowana przez International Society for Metaphysics. Przewodniczył jej prezydent ISM H.D. Lewis. Temat konferencji obejmował „the primacy of individuals and their relatedness the metaphysics of social relations, and the various models of social relations: Community, organismic and monistic”. Szczegółowych informacji udziela George F. Mc Lean, The Catholic University of America, Washington D. C., 20064.

W dniach 25—29 VIII 1980 r. odbył się w Salzburgu **VII Międzynarodowy Kongres Fenomenologii** zorganizowany przez L'Institut Mondial de Hautes Etudes Phénoménologiques nt.: *Ciało i dusza w fenomenologii husserlowskiej*.

W dniach 25—31 VIII 1980 r. odbył się w Dubrowniku **IX Międzynarodowy Kongres Estetyki** nt. *Physis, Techné, Poiesis — creatività e mondo umano*.

W dniach 3—5 X 1980 r. odbyła się w Krakowie **XXVI Konferencja Historii Logiki**. Referaty wygłosili: W. Marciszewski — Definicje realne a definiowalność w sensie Tarskiego, Lindenbauma i Betha, L. Szczerba — Od twierdzenia Betha do twierdzenia Pernambuco, A. Wachułka — O pracach matematycznych A. Lindenbauma, A. Biela — O zasięgu własności Tarskiego dla konsekwencji podstawienowo-odzywaniowej, J. Woleński — Prace J. Hosiass-n-Lindenbaum na temat indukcji, B. Grell — O badaniach Lindenbauma w teorii mnogości. E. Szumakowicz — O pracach i wynikach A. Lindenbauma z zakresu geometrii i metageometrii, B. Woźniakowska — Wkład A. Lindenbauma w problematykę logik Łukasiewicza, M. Pałasiński — Teoria funkcji w klasach Lindenbauma, W. Suchoń — Uwagi na temat dorobku logicznego A. Lindenbauma, E. Orłowska — 10 lat logik obliczeniowych, J. Woźniak —

Uwagi na temat dowodu Gabbaya Lematu Craiga dla CD-logik, T. Stepień — Własność interpolacji i własność dysjunkcji, W. Frejlak — O pewnej algebraicznej metodzie rozstrzygania dla węższego rachunku funkcyjnego, J. Bernat — O jednoznaczności rozszerzenia maksymalnego operatora konsekwencji, W. Dziobiak — Stopnie maksymalności intuicjonistycznej logiki i pewnych jej fragmentów, J. Czelakowski — Wolne produkty matryc, J. Hawranek — Z badań nad logiką minimalną Johanssona, A. Wroński — O reduktach logik pośrednich, J. Perzanowski — Normalność a kwazinormalność, J. Kabziński — Uwagi na temat spójnika równoważności, I. Dąmbska — O zda-

niach pytajnych u Bolzano, I. Kubiński — O elementarnych teoriach zmian i ich odpowiednikach zdaniowych, L. Gumański — Uwagi o logice tradycyjnej, B. Wolniewicz — O pojęciu przestrzeni logicznej, M. P. Urchs — Wielowymiarowe struktury Kripkego a funkcje przyczynowe, J. Perzanowski — Kilka uwag o pojęciu parakonsystentności, I. Stepień — Bazy i minimalne bazy w rachunkach zdaniowych, J. Kabziński — Historyczno-krytyczne uwagi dotyczące logik nieklasycznych. Ponadto referaty wygłosili: C. Smoryński (USA) — Self-reference in arithmetics oraz V. Rantala (Finlandia) — Quantified modal logic.

SPRZEDAŻ NUMERÓW BIEŻĄCYCH I ARCHIWALNYCH

Płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym

— w księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN.

Adres: ORPAN

Pałac Kultury i Nauki

00-901 Warszawa

— w Ekspozyturach ORPAN

w Poznaniu ul. Mielżyńskiego 27/29

61-725 POZNAŃ

w Krakowie ul. Sławkowska 17

31-016 KRAKÓW

we Wrocławiu pl. Wolności 7, I p.

50-071 WROCLAW

Errata

Do recenzji Leopolda Regnera z książki: *ARYSTOTELES: Problemata physica* (Ruch Filozoficzny, t. 37, r. 1979, nr 3—4, s. 172 nn.) zakradły się błędy w tekstach greckich.

S. 173, w. 23. od dołu:

zamiast ἀδάπερ ma być καθάπερ

zamiast κατεαγστας ma być κατεαγότας

zamiast ἐκκροουιν ma być ἐκκροουδιν

w. 17 od dołu:

zamiast καρπισμοῦ κάρηγ ma być καρπισμοῦ χάρω

w. 8 od dołu:

Zamiast ὁὸ μαγῶδς ἐκογτες ma być οἱ μαγῶδς ἔχοντες

w. 7 od dołu: ma być μανός

w. 6 od dołu:

zamiast ἔχοντες ma być ἔχαντες

S. 174, w. 5 od góry:

zamiast ἰδρῶσαντες ma być ἰδρῶσαντες

Autora i czytelników redakcja serdecznie przeprasza.

PHILOSOPHICAL INQUIRY

International Philosophical Quarterly'

Philosophical Inquiry is a new journal designed to promote research and discussion in all areas of philosophical thought. Papers in English, German, and French are invited in all fields; an abstract of each given in one other language is necessary. Contributors are advised of space limitations.

HONORARY BOARD: A. Ayer, C. De Vogel, M. Farber, W. H. Walsh, G. Calogero, P. Agaesse, H. Osborne, R. Kroner

CONSULTING EDITORS: 45 Distinguished Scholars from European, American, Asian, African and Australian countries.

Editor: D. Z. Andriopoulos Book Review Editor: J. Humber
Yearly subscription rates: U.S.A., Canada, L. America: \$10.00; Europe, Asia and Africa: \$8.00; Australia: \$12.00.

Correspondence, manuscripts, books for reviews and subscriptions: 26 Crete Street, Maroussi, Athens, GREECE.
Books for reviews from S. and N. America: Professor J. Humber, Department of Philosophy, Georgia State University, Atlanta, Georgia.

a) Prace opublikowane w Polsce: Filozofia w ogóle, s. 49a. Teksty źródłowe i ich przekłady, s. 49b. Historia filozofii, s. 50a. Współczesne kierunki filozoficzne, s. 50b. Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 51b. Ontologia i metafizyka, s. 55a. Teoria poznania, s. 56a. Filozofia języka, s. 56a. Historia i filozofia nauki, s. 56a. Logika i metodologia. Semiotyka, s. 57a. Psychologia, s. 60a. Antropologia filozoficzna, s. 60b. Aksjologia, s. 61b. Etyka i teoria postępowania, s. 61b. Estetyka i filozofia sztuki, s. 64a. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 65a. Prakseologia, s. 65b. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 66a. Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 66a. Filozofia matematyki, s. 66b. Filozofia techniki, s. 66b. Filozofia religii, s. 66b. b) Prace w językach obcych: Filozofia w ogóle, s. 67a. Teksty źródłowe i ich przekłady, s. 67b. Historia filozofii, s. 68a. Współczesne kierunki filozoficzne, s. 69a. Ontologia. Metafizyka, s. 72b. Teoria poznania, s. 73a. Filozofia języka, s. 73b. Historia i filozofia nauki, s. 74a. Logika. Metodologia. Semiotyka, s. 74b. Psychologia, s. 76b. Antropologia filozoficzna, s. 77a. Aksjologia, s. 77a. Etyka i teoria postępowania s. 77b. Estetyka i filozofia sztuki, s. 78a. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 78b. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 79b. Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 79b. Filozofia religii, s. 80a.

Wiadomości bieżące

81

Wiadomości wydawnicze: Publikacje jednostkowe, s. 81a. Wydawnictwa ciągłe i czasopisma, s. 92a.

Organizacje

92

Odczyty, wykłady, referaty

92

Zjazdy i konferencje

94

Numer 2—4 tomu XXXIX będzie zawierał:

I. Dąbbska: Aksjologia moralna Tadeusza Czeżowskiego. — Z. Zwinogrodzki: Tadeusz Czeżowski jako nauczyciel akademicki. — L. Gumański: Tadeusz Czeżowski jako człowiek. — H. Moese: O planowaniu i pojęciach z nim związanych. — C. Wicher: Dyskusja a deontologia uczonego w ujęciu Tadeusza Czeżowskiego. — W. Mincer: Bibliografia publikacji profesora Tadeusza Czeżowskiego. — H. Moese: Zasługi Kanta i Bolzana w odnowie logiki niemieckiej (Dwie rocznice — 1781).

Do wszystkich zainteresowanych

Redakcja „Ruchu Filozoficznego” uprzejmie informuje, że dysponuje jeszcze pewną liczbą egzemplarzy tomów XXV—XXXIV. Zgodnie z uchwałą Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego podlegają one przecenieniu do wysokości 20,— zł za tom. Zamówienia na przecenione tomy należy składać bezpośrednio w Redakcji.

Wydawca: Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Nakład 470+30 egz. Ark. wyd. 10. Ark. druk. 6. Papier druk. mat. kl. III, 71 g, 70×100. Podpisano do druku 18 XI 1981 r. Druk ukończono w grudniu 1981 r. Cena zł 30,—

Indeks 37593

Zakłady Graficzne w Toruniu. Zam. 1011. W-13

Cena zł 30,—